T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

BEBKA
Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı

ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARININ MEKANSAL ANALİZİ VE TURİZM PAZARLAMA STRATEJİSİ SONUÇ RAPORU

bebka.org.tr

ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARININ MEKANSAL ANALİZİ VE TURİZM PAZARLAMA STRATEJİSİ SONUÇ RAPORU

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)
Altınova Mah. İstanbul Cad. 424/4 Buttim İş Merkezi
Buttim Plaza Kat 6 16250 Osmangazi/Bursa TÜRKİYE
T. 0224 211 13 27 F. 0224 211 13 29
www.bebka.org.tr BEBKA
www.investineskisehir.gov.tr
© 2020

"Bu rapor, "Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının Mekânsal Analizi ve Turizm Pazarlama Stratejisi" çalışması kapsamında hazırlanan ana raporudur. Söz konusu raporda çalışmaya katkı sunan kişilerin bilgileri Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında gizli tutulmuştur."

"Yayın içerisinde kısmen ya da tamamen yayınlanması ve çoğaltılması fikri mülkiyet hukukuna tabidir. Kaynak gösterilmek kaydı ile Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı yayınları üçüncü kişilerce kullanılabilir."

Yayına Hazırlayanlar:
Güliz Ünal (Eskişehir YDO Koordinatörü), Fatih Aydın (Uzman), Seyfettin Kacır (Uzman)
(Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı)

Raporu Hazırlayanlar

Yürütücü: Prof. Dr. Semra Günay Aktaş **Araştırmacılar:** Prof. Dr. Semra Günay Aktaş, Prof Dr. Erdoğan Kaya, Doç. Dr. Hakan Yılmaz, Doç. Dr. Deniz Karagöz, Doç. Dr. Gökçe Yüksek, Dr. Öğr. Üyesi Alev Dündar Arıkan, Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya Coşkun, Dr. Öğr. Üyesi Duygu Yetgin Akgün, Dr. Öğr. Üyesi Önder Yayla, Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe Özoğul, Dr. Öğr. Üyesi Hakan Sezerel, Dr. Öğr. Üyesi Engin Bayraktaroğlu, Araş. Gör. Dr. Arzu Toker, Araş. Gör. Dr. Merve Özgür Göde, Araş. Gör. Dr. Sema Ekincek, Öğr. Gör. Dr. Aysel Kaya, Dr. Selda Fındıklı, Dr. Selin Ögel Aydın, Öğr. Gör. Serkan Olgaç, Öğr. Gör. Şeyda Yayla, Araş. Gör. Muhammed Kavak, Araş Gör. Merve Kalyoncu, Araş. Gör. Fuat Çiftçi, Araş. Gör. Orçun Atilla, Araş. Gör. Sezi Aydın, Araş. Gör. Serhat Aydın, Burhan Can, Eşrey Ay

(Anadolu Üniversitesi)

Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının Mekânsal Analizi ve Turizm Pazarlama Stratejisi
Ağustos 2020, Eskişehir
T.C. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı – BEBKA
ISBN: 978-605-74887-0-1
458 sayfa, 50 adet, I. Basım, 210 x 297 milimetre

Grafik Tasarım:
Sinerji Grafik Görsel Sanatlar Yayıncılık San. Tic. Ltd.
Üçevler Mah. Üçevler Cad. No:31 Nilüfer/BURSA
T. +90 (224) 252 52 24
sinerji@sinerjigrup.com

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR ..... İ

ŞEKİLLER ..... İ

1. YÖNETİCİ ÖZETİ 1

2. GİRİŞ 5

3. ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARI/TEMALARI 6

3.1 ESKİŞEHİR İLİNDE DOĞAL TURİZM 6

3.2 ESKİŞEHİR İLİNDE TARİHİ VE KÜLTÜREL TURİZM 14

3.3 ŞEHİR TURİZMİ 16

3.4 JEOTURİZM 19

3.5 KLİMATİZM 21

3.6 SPOR TURİZMİ 23

3.7 SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ 24

3.8 SAĞLIK TURİZMİ 25

3.9 TARİH TURİZMİ 28

3.10 İNANÇ TURİZMİ 31

3.11 KIRSAL/ EKOTURİZM 33

4. ESKİŞEHİR İLİNİN TEMALARINA GÖRE TURİZM ALT BÖLGELERİ 37

4.1 İNÖNÜ HAVA SPORLARI BÖLGESİ 37

4.2 TÜRKMENDAĞI-YAZILIKAYA PLATOSU JEOARKEOPARK BÖLGESİ 40

4.3 SİVRİHİSAR VE ÇEVRESİ 43

4.4 SÜNDİKEN BOZDAĞLAR KLİMATİZM TEMALI EKOTURİZM BÖLGESİ 46

4.5 AGROTURİZM BÖLGESİ 47

4.6 ŞEHİR TURİZMİ BÖLGESİ 49

5. ESKİŞEHİR'E GELEN TURİSTLERİN ÖZELLİKLERİ VE ESKİŞEHİR DEĞERLENDİRMELERİ 55

6. ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARININ/TEMALARININ PAZARLAMA STRATEJİSİ 66

6.1 ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM GZFT ANALİZİ 69

6.2 ESKİŞEHİR TURİZMİ PAZAR BÖLÜMLENDİRMESİ 77

6.3 ESKİŞEHİR TURİZMİ HEDEF VE STRATEJİLERİ 79

SONUÇ 93

KAYNAKLAR 94

EK: ARAŞTIRMACILARIN KATKI YAPTIKLARI BÖLÜMLER 120

TABLOLAR

Tablo 1 İnönü Hava Sporları Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri 39

Tablo 2. Türkmendağı Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri 42

Tablo 3. Sivrihisar ve Çevresi Turizm Bölgesinin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri 45

Tablo 4. Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri 47

Tablo 5. Agroturizm Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri 48

Tablo 6. Şehir Turizmi Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri 51

Tablo 7. Farklı milliyetlere göre sunulabilecek turizm ürünleri 52

Tablo 8. Milliyetlere göre turist beklentileri.... 54

Tablo 9. Eskişehir ilinin tanıtımında kullanılabilecek unsurlar 65

ŞEKİLLER

Şekil 1. Eskişehir'in doğal turizm kaynakları.... 7

Şekil 2. Eskişehir ili mağaraları.... 9

Şekil 3. Eskişehir ili doğal sit alanları 10

Şekil 4. Eskişehir ilinde şelaleler 12

Şekil 5. Eskişehir ilinde koruma statüsündeki alanlar 12

Şekil 6. Eskişehir ilindeki anıt ağaçlar 13

Şekil 7. Eskişehir ilindeki biyoçeşitlilik alanları 13

Şekil 8. Eskişehir ilinin tarihi ve kültürel turizm kaynakları....15

Şekil 9. Eskişehir'in şehir turizm kaynakları 17

Şekil 10. Şehir merkezinin turizm arzı 18

Şekil 11. Jeoarkeoturizm Bölgesi 20

Şekil 12. Eskişehir ilinde iğne yapraklı ağaç meşcereleri 22
Şekil 13. Eskişehir ilindeki spor turizmi alanları 23
Şekil 14. Eskişehir ilindeki anıtlar ve şehitlikler 25
Şekil 15. Eskişehir ilindeki sıcak su kaynakları 26
Şekil 16. Sağlık turizmi belgeli kuruluşlar ve Hippoterapi Merkezi 27
Şekil 17. Yaşlı ve engellilere uygun tesisler 27
Şekil 18. Eskişehir ilinde türlerine göre tarihi kaynaklar 30
Şekil 19. Eskişehir ilinde dönemlerine göre tarihi kaynaklar 30
Şekil 20. Eskişehir ilindeki Frig Kültür Rotası güzergâhı 31
Şekil 21. Türlerine göre inanç turizmi kaynakları 32
Şekil 22. Dinlere göre inanç turizmi kaynakları 32
Şekil 23. Yöresel mutfaklarla ilgili araştırılma yapılmış köyler 34
Şekil 24. Eskişehir ilindeki festivaller 35
Şekil 25. Eskişehir ilinde halk dansları derlenmiş köyler 35
Şekil 26. Eskişehir ilinde türkü derlemesi yapılmış köyler 36
Şekil 27. Eskişehir ili turizm bölgeleri 38
Şekil 28 İnönü Hava Sporları Bölgesi 38
Şekil 29 Türkmendağı Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi 41
Şekil 30. Sivrihisar ve Çevresi 44
Şekil 31.Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi 46
Şekil 32. Agroturizm Bölgesi 48
Şekil 33. Şehir Turizmi Bölgesi 50
Şekil 34. Turistlerin Eskişehir Tanımlamaları 58
Şekil 35. Turistlerin Yerli Halk Tanımlamaları 59
Şekil 36. Turistlerin Eskişehir'de Beğendikleri Yerler/Temalar 60
Şekil 37. Tekrar Gelme İsteği Uyandıran Motivasyon Unsurları 61
Şekil 38. Eskişehir'i Tavsiye Etme İsteği Uyandıran Unsurlar 61
Şekil 39. İyileştirmeye Açık Alanlar 62

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının Mekânsal Analizi ve Turizm Pazarlama Stratejisinin Geliştirilmesi çalışması kapsamında öncelikle ilin turizm kaynakları incelenmiştir. Daha sonra tüm turizm kaynakları[1] ve öznitelikleri coğrafi bilgi sistemlerine (CBS) taşınmıştır. Elde edilen bulgular ışığında temalarına, işlevlerine, kullanılabilirliklerine, farklılık ve özgünlüklerine göre Eskişehir ilinin turizm kaynakları ve potansiyel çekicilikleri 6 alt bölgeye ayrılmıştır. Bunlar;

1. İnönü Hava Sporları Bölgesi
2. Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeoparkı
3. Sivrihisar ve Çevresi
4. Sündiken-Bozdağlar Klimatizm[2] Temalı Ekoturizm Bölgesi
5. Agroturizm Bölgesi[3]
6. Şehir Turizmi Bölgesi

Bu bölgeler hem yerli turistler için hem de Batı Avrupa, Kuzey Avrupa Uzak Doğu, Orta Doğu ve Okyanus Ötesi ülkelerdeki potansiyel yabancı turistler için çekicilikler sunmaktadır. Eskişehir ili konum itibariyle İstanbul üzerinden büyük Anadolu turuna çıkan turistler için de çekici bir destinasyon olabilecek potansiyele sahip görünmektedir.

---

[1]
- Doğal turizm kaynakları (dağlar, mağaralar, kanyonlar, şelaleler, akarsular, koruma statüsündeki alanlar, anıt ağaçlar, biyolojik çeşitlilik alanları, klimatizm, alpinizm, jeoturizm ve ekoturizm olanakları),
- Tarihi turizm kaynakları (tarih öncesi, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki türlerine göre tarihi somut miras)
- Halk kültürüne dayalı turizm kaynakları (halk dansları, kıyafetleri, oyunları, türküleri, el sanatları)
- Gastronomiye dayalı turizm kaynakları (yöresel çorbalar, sebze yemekleri, kırmızı et yemekleri, pilavlar, makarnalar, mantılar, tatlılar, gıda festivalleri, coğrafi işaretli ürünleri, tarımsal üretim)
- İnanç turizm kaynakları (dinlere ve türlerine göre)
- Sağlık turizmi çekicilikleri (termal ve wellnes, tıp turizmi, yaşlı ve engelli turizmi)
- Savaş alanları turizmi olanakları
- Spor turizmi olanakları (hava sporları, kaya tırmanışı, saha sporları olanakları, tur rotaları, su sporları, avcılık, yeşil alanlar)
- Şehir turizmi kaynakları (konaklama, müzeler, kültür ve kongre merkezleri, tiyatro ve konser salonları, kütüphaneler, şehir parkları, otogar ve otoparklar) incelenmiştir.

[2] Klimatizm temiz hava, dinlenme, eğlenme ve tatil yapma faaliyetlerini kapsamaktadır. Reçinelerin rahatlatıcı etkisi nedeniyle iğne yapraklı ağaçların bulunduğu orta yükseklikteki dağlar klimatizm için uygundur (Yılmaz, A., 2012)

[3] Agroturizmde turizm olgusu kırsal alanlarda gerçekleşmektedir, köylerin yanı sıra şehirler dışında tarımsal üretimin yapıldığı alanları da kapsayan tarım ile birlikte gerçekleştirilebilecek alternatif bir aktivitedir. Agroturizm de tarımsal ürünler birincil seyahat nedeni değildir. Kırsal alanda uygulanan doğayı keşfetme, dinlenme, yerel kültürü ve tarihi değerleri tanıma, gastronomik turizm, binicilik, balık tutma, avcılık, bisiklete binme gibi açık hava etkinlikleri gibi tüm turizm etkinliklerini içermektedir çünkü her kırsal alan, tarım alanı değildir (Duran Gökalp, D. ve Yazgan M. E. 2013). Agriturizm kavramı, agroturizmin bileşenlerinden biridir ve daha korunmuş tarım alanlarında uygulanır. Küçük gruplarla gerçekleştirecek Agriturizm etkinlikleri turistlerin bölgede yetişen ekolojik tarım ürünlerini tanımalarını, üretime katılmalarını ve bu ürünleri tüketmelerini sağlayarak aktif katılım sağlayacakları kırsal bir turizm deneyimi sunmalıdır. Agriturizmde tüketicinin tarımsal ürünleri ekolojik, sağlık gibi belirli özellikleri nedeni ile tercih etmesi en önemli olgudur. Ziyaretçilerin temel amacı, uygun ekolojik tarım ürününü elde etmektir (Darau, A, P. ve diğerleri, 2010).

Eskişehir'e gelen ziyaretçilerin çoğunluğu yerli turistlerden oluşmaktadır. Eskişehir'i ziyaret eden turistlerin orta gelir düzeyine sahip, şehir turizmine ilgi duyan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Eskişehir'e gelen yabancı turistler ise kongre, sergi veya diğer profesyonel işler için Eskişehir'de konaklamaktadır. Farklı nedenlerle de olsa, Eskişehir'e gelen yabancı turistlerin, ziyaret etmeleri halinde ilin çeşitli kesimleri ile olumlu bir etkileşim kurdukları da söylenebilir.

Turist değerlendirmeleri göz önüne alındığında, Eskişehir'in modern dokusunun içindeki otantik yapısının dikkat çektiği ve ilin yerel halkının misafirperverliğinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Çalışmanın bulguları üzerine yoğunlaşıldığında, marka oluşturabilmek için dikkat çekici turistik ürünlerin geliştirilmesi ve tanıtım faaliyetlerinin eş zamanlı yürütülmesinin gerekliliği belirginleşmektedir.

Eskişehir ilinde farklı ve özgün turizm çekiciliklerinden oluşan bir kümelenme için öncelikle şehir ve çevre arasında bir bütünleşmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Turizm çekicilikleri kümesinin gelişmesi, turizmin etkilerinin ilin tümüne yansıması anlamına gelecektir. Turizm yatırımlarının ve etkinliklerinin ilin tamamına yayılması hem şehir turizmini hem de diğer ilçelerin merkez yerleşmeleri ile kırsal alanlarını karşılıklı olarak geliştirecek ve/veya destekleyecek etkiler yaratması muhtemeldir.

Turizm etkinliklerinin merkezden çevreye doğru yayılması durumunda tarımsal üretimin artması ve değerinde karşılığını bulması, kırdan şehre göçün durması, kırsal alanlarda sermaye birikimi ile ekonomik hareketliliğin canlanması da sağlanabilir. Böylece turizmden elde edilecek gelir yerel halkın refahına dolayısıyla ilin, bölgenin ve ülkenin refahına yansıyabilir. Öte yandan, çekicilik oluşturacak büyük turizm arzlarının il geneline yayılımının sağlanması bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından da kritik bir mevzudur.

Ayrıca uluslararası seyahat hareketini başlatacak oranda büyük birkaç turizm çekiciliğinin geliştirilmesine de odaklanılabilir. Bu konuda aşağıdaki faaliyetler yapılabilir;

- UNESCO tescilli jeoparkın hayata geçirilmesi,
- Gönüllü kadın girişimcilere kırsal turizm eğitimleri projelerinin hayata geçirilmesi,
- Bozdağlar- Sündiken Dağları'na biyolojik çeşitliliği koruyucu milli park/korunan alan statüsünün kazandırılması ve seyir terasları, doğayla uyumlu yeni nesil kamp alanları gibi ekolojik turizm kullanımlarının tasarlanması,
- Yöresel mutfak unsurlarının ulusal ve uluslararası lezzete uygun şekilde geliştirilmesi ve turistik ürünlere dönüştürülmesi,

- Yöresel mutfaklara sağlıklı mutfak vurgusu yapılması (Sağlıklı tanımlaması COVİD-19 salgının ardından çok daha fazla önem kazanmıştır. Bu salgının ardından turizm sektörünün yeniden yapılanmasının içinde sağlıklı mutfak teması öne çıkarılabilir),
- Kültürel özellikleri doğru bir şekilde yansıtan yöresel eğlencelerin hazırlanması,
- Termal su havuzları, golf, binicilik, bisiklet gibi sporların bütünleştiği spor turizmi yerleşkelerinin tasarlanması,
- Şehirden çevreye ulaşımın olanaklarının artırılması,
- Turistik işletmeler ile etkinlik işletmelerinin arasında koordinasyonu sağlayacak bir çatının oluşturulmasıdır.

Şehre gelen turistlerin daha uzun süre konaklamaları ve yeni turistlerin gelmesinin sağlanması, turistik işletmelerin şehir ile çevresini bütünleştiren turlar düzenlemesi ile mümkün olabilir.

Eskişehir ili turizmine yönelik pazarlama stratejilerinin oluşturulması için amaç ve vizyonun belirlenerek, hazırlanan çalışmaların bulgularına dayalı olarak il geneli ve belirlenen altı bölge özelinde GZFT analizi gerçekleştirilmiştir. Bu verilerden hareketle pazarlama stratejilerinin temelini oluşturan yedi hedef belirlenmiş, bu hedeflere ulaşmak için stratejiler ortaya koyulmuştur. Buna ek olarak, her stratejiye yönelik eylemler belirlenmiştir.

Eskişehir turizmi için belirlenen hedef ve stratejiler şunlardır:

1. Eskişehir turizmine yönelik ürün ve markalarının geliştirilmesi
    - Eskişehir çatı konseptine ve ili oluşturan alt turizm bölgelerine ilişkin ürün ve ortak marka oluşturulmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi
    - İnönü Hava Sporları Turizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi
    - Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Turizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin geliştirilmesi
    - Sivrihisar ve Çevresi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi
    - Agroturizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilerek geliştirilmesi
    - Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilerek geliştirilmesi
    - Şehir Turizmi Bölgesi'ne yönelik olarak Eskişehir ilinin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil edilmesi

2. Eskişehir'e erişebilirliğin arttırılması
    - Eskişehir iline dolmuş uçak (charter) uçuşları ve/veya en yakın havaalanı üzerinden bağlantılı ulaşım ağının oluşturulması
3. Eskişehir turizminde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardaki işgücü ihtiyacının karşılanması ve niteliklerinin geliştirilmesi
    - Eskişehir yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımının desteklenmesi
    - Eskişehir il genelinde turizm sektöründe çalışan personelin niteliklerinin geliştirilmesi
4. Turizm sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesi
    - Eskişehir'e ve alt turizm bölgelerine katkı sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası işbirliklerinin oluşturulması
5. Rakiplere karşı ürünlerin kalitesi konusunda üstünlük sağlanması
    - Turizm ürünlerinin kalitesinin standartlaştırılma çalışmalarının yapılması
6. Eskişehir turizmi için ortak pazarlama ve iletişim stratejisi geliştirilmesi
    - Eskişehir ve alt turizm bölgelerine ilişkin destinasyonlardaki turizm çeşitlerini ön plana çıkaran işbirliğine dayalı tanıtımların yapılması
    - Eskişehir ve alt turizm bölgelerine ilişkin destinasyonlardaki kültürel kimliğini ön plana çıkarmaya yardımcı olacak etkinliklerin ulusal ve uluslararası hâle getirilmesi
    - Yurtdışındaki potansiyel pazarlara yönelik tanıtım faaliyetlerinin arttırılması
    - Tanıtım kampanyalarında Eskişehir'in biricik ve özgün turistik değerlerinin vurgulanması
    - Tanıtım kampanyalarında sosyal medya platformlarına ağırlık verilmesi
    - Eskişehir'e özgü hikâyelerin tanıtım kampanyalarında kullanılması
    - Eskişehir çatısı altında yer alan tüm alt destinasyonları da kapsayan Turizm Kaynakları Bilgi Sistemi kurulması
    - Tanıtım sürecinde sinema, dizi, film ve video kliplerden yararlanılması
    - Eskişehir destinasyonundaki kültür ve sanat etkinliklerinin tanıtım kampanyalarında etkileşimi arttırıcı şekilde kullanımı ve düzenlenme tarihlerinin düşük sezona göre ayarlanması
    - Eskişehir destinasyonunu temsil eden özgün değerlerin kampanya teması olarak kullanılması
    - Eskişehir ilindeki yöresel mutfağın ön plana çıkarılarak turizmde bir çekicilik olarak kullanılması

7. Eskişehir ilini ziyaret eden yabancı turist sayısının (pazar payının) arttırılması
    - Avrupa'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması
    - Uzak Doğu'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması
    - Amerika'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması
    - Orta Doğu'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması

Eskişehir ilinde farklı ve özgün turizm çekiciliklerinden oluşan bir kümelenme için öncelikle şehir ve çevre arasında bütünleşmenin geliştirilmesine olan ihtiyaç fark edilmektedir. Turizm çekicilikleri kümesinin gelişmesi, turizmin etkilerinin ilin tümüne yansıması anlamına gelecektir. Turizm yatırımlarının ve etkinliklerinin ilin tamamına yayılması hem şehir turizmini hem de diğer ilçelerin merkez yerleşmeleri ile kırsal alanlarını karşılıklı olarak geliştirecek/destekleyecek etkiler yaratması muhtemeldir. Ayrıca uluslararası hareketi sağlayacak nitelikle çekiciliklerin tasarlanması da düşünülebilir. Mevcut turizm çekiciliklerinin yanı sıra potansiyel de Eskişehir markası çatısı altında, sosyal medya ağırlıklı olacak şekilde bir bütün içerisinde pazarlanması uygundur.

2. GİRİŞ

Bu çalışmada öncelikle "Eskişehir ilinin turizm kaynaklarının/temalarının mekânsal olarak belirlenmesi", "Eskişehir ilinin potansiyel turizm pazarlarının değerlendirilmesi" ile "Eskişehir'e gelen yerli-yabancı turistler ve eskişehir turizmi üzerine değerlendirmeleri" bölümleri hazırlanmıştır. Bu üç bölümden yararlanarak "Eskişehir ilinin turizm kaynakları ve ulusal/uluslararası turistlerin seyahat eğilimleri" bölümü geliştirilmiştir. Bu çalışmanın sonuç bölümü oluşturan "Eskişehir ilinin turizm kaynaklarının/temalarının pazarlama stratejisi" ise söz konusu dört çalışmadan yararlanarak hazırlanmıştır. İlk dört bölümün detayları ana raporda verilmektedir.

3. ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARI/TEMALARI

Bölümde ilin turizm kaynakları özetlenmiştir.

3.1 ESKİŞEHİR İLİNDE DOĞAL TURİZM

Eskişehir ilinin doğal turizm kaynaklarının ve özelliklerinin neler olduğu, nasıl bir potansiyel oluşturduğu ve mekânsal olarak dağılımı ana raporda "Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekânsal Olarak Betimlenmesi" bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Eskişehir ilinin konumu, iklimi ve yer şekillerinin birlikteliği son derece zengin ve özel doğal turizm kaynaklarına imkân sağlamıştır. Bu doğal turizm kaynakları Şekil 1'de görselleştirilmiştir.

Eskişehir ili konumu itibariyle ulaşım açısından bir kavşak noktasındadır ve turizm için son derece avantajlıdır. Eskişehir, İznik üzerinden Marmara Denizi ve Boğazlara, Kütahya üzerinden Ege Denizi'ne, Afyon üzerinden Akdeniz'e ve Seyitgazi üzerinden Konya, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Ortadoğu'ya bağlanmaktadır. Eskişehir bir geçit sahasında bulunmasından kaynaklanan jeopolitik konumu sayesinde tarih öncesinden bu yana yerleşime sahne olmuştur. Günümüzde de Eskişehir ilinin Porsuk Ovası (Orta Sakarya Vadisi), önemli kara ve demiryolu ağlarına ev sahipliği yapmaktadır. Ancak yer şekilleri nedeniyle ilde kuzey-güney yönlü ulaşım zordur.

Turistlerin seyahat ettiği günlerdeki günlük hava şartları önemlidir. İl geneli yaz mevsiminin kurak olması ve sıcaklıkların çok yüksek olmaması nedeniyle turistler için rahatsız edici olmayan hava şartlarına sahiptir. Eskişehir'in subtropikal iklim kuşağında yer alması nedeniyle yaz mevsiminde güneşlenme süresi[4] ve güneşli gün sayısı[5] da fazladır ki bu turistlerin tercih ettikleri bir durumdur. Güneşli gün sayısı aslında turizmde sezonun süresini belirlemektedir. Eskişehir'de nisan ayından kasım ayına kadar güneşli günler görülmektedir.

[4] Ortalama güneşlenme süresi: Mayıs 7,7; Haziran 9,4; Temmuz 10,5; Ağustos 9,8; Eylül 8; Ekim 5,6 saat.
[5] Ortalama güneşli gün sayısı: Mayıs 18,7; Haziran 21,3; Temmuz 27,4; Ağustos 28,3; Eylül 26 ve Ekim 25,8
Kaynak: https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx

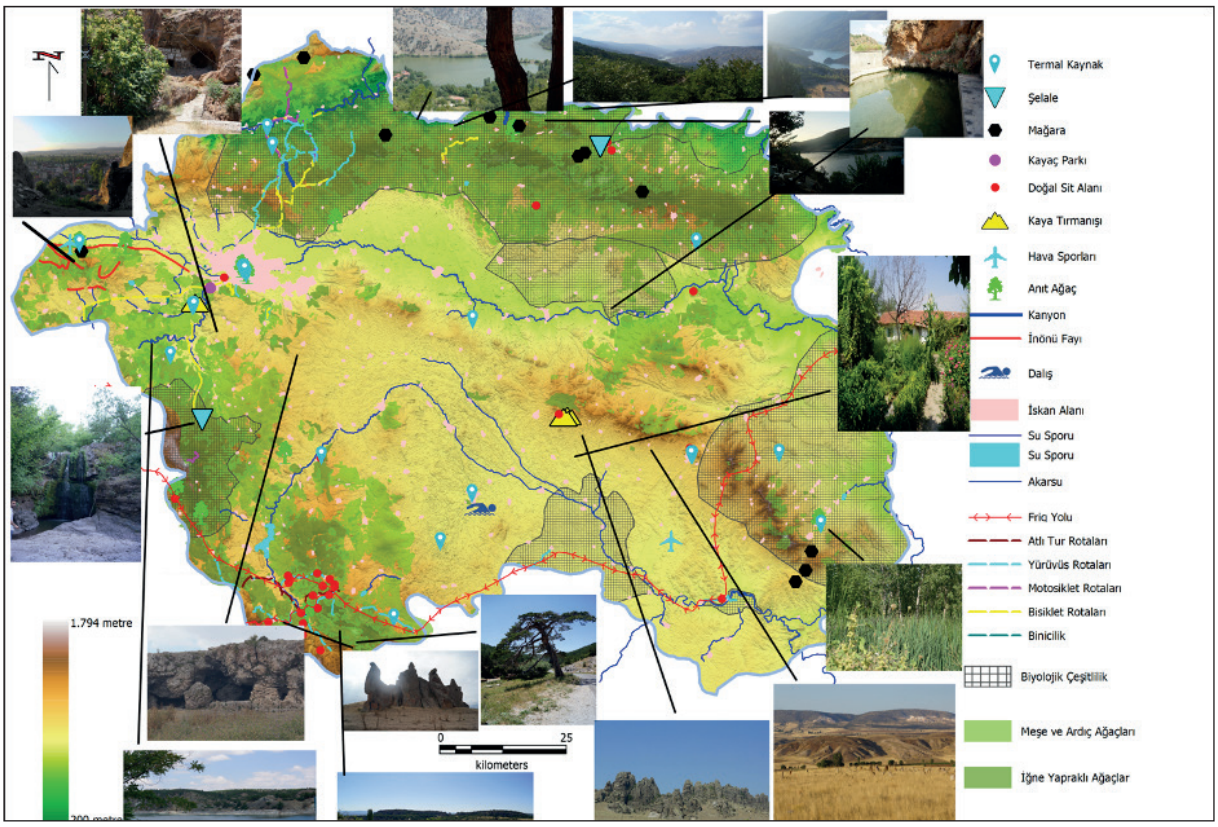

Şekil 1 *Eskişehir'in doğal turizm kaynakları*

Eskişehir ilinin büyük kısmında İç Anadolu'nun yarı kurak iklimi, kuzeyinde Batı Karadeniz Bölümü'nün yarı nemli iklimi, batısında ve güneyinde ise Akdeniz İklimine geçiş iklimlerinin etkileri görülür. Bu sayede Eskişehir'e özgü çeşitli bitki ve yaşam alanları gelişmiştir. Eskişehir ilinin kuzey batısında Sarıcakaya ve Mihalgazi ilçelerinde mikroklima alanları bulunmaktadır. Yaz mevsiminin uzun, sıcak ve kurak geçtiği bu mikroklima alanlarında, baharlar ve kış mevsimi kısadır. Dağların ormanlarla kaplı olması, vadi tabanlarında tarım yapılması, yumuşak iklim ve yaz mevsiminin uzun olmasıyla birleştirildiğinde ekoturizm ve kırsal turizm imkânları karşımıza çıkmaktadır.

Dağlar genel olarak bulundukları bölgenin iklim özelliklerine tâbidir. Bozdağlar-Sündiken Dağlarında Karadeniz Geçiş İklimi, Türkmen Dağlarında Akdeniz Geçiş İklimi, Sivrihisar Dağlarında Karasal iklim (yarı kurak) hâkimdir. Dağlar çevrelerindeki alçak alanlara göre daha serindir ve daha fazla yağış alır. Yaz sıcaklığının yüksek olduğu yerlerde dağlar serinlikleriyle çekicilik oluşturmaktadır. Dağların rahatlatıcı serin iklimleri, dinlenmek, yenilenmek, çeşitli eğlendinlen etkinliklerinde bulunmak için çekici bir özellik taşımaktadır. Dağların sunduğu güzel manzaralar, bu noktaların yoğun ilgi görmesine ve manzara seyir yerleri olarak gelişmelerine neden olmaktadır.

Sündiken Bozdağlar ve Türkmen Dağları, ikliminin insanları rahatlatıcı ve sağlığı güçlendirici etkileri nedeniyle sağlık turizmi kapsamında değerlendirilen klimatizm için uygun alanlar oluşturabilir. Klimatizm temiz hava, dinlenme, eğlenme ve tatil yapma faaliyetlerini kapsamaktadır. Orta yükseklikteki dağların orman örtüsüyle kaplı olması, iğne yapraklı ağaçların bulunması ve özellikle reçinelerin rahatlatıcı etkisi göz önünde bulundurulduğunda klimatizm için oldukça uygundur.

Eğlendinlen amaçlı tırmanışlarda doğa yürüyüşleri için Sündiken Bozdağlar ile Türkmen Dağları çekicidir. Bu dağların bitki örtüsü, canlıları, avlak alanları, rekreasyona uygun alanlarındaki çekiciliklerin dağ köyleri ve bu köylerin kültürel çekicilikleriyle bütünleştirilmesi uygun olabilir. Sivrihisar Dağları'nın volkanik kayaçları ve Bozdağlar Sündiken Dağları'nın kıvrılmaya uğramış kayaçları dikkat çekicidir ve alpinizm için uygundur. Bu dağlar bitki örtüsü, canlılar, su kaynakları, kırsal yaşam gibi görmek, keşfetmek, doğal ortamlarda bulunmak, eğlendinlen etkinliklerine katılmak için fırsatlar sunmaktadır. Özellikle ilçeye ismini veren sivri kayalıkları ile Sivrihisar Dağları çevresine göre farklı ve ilgi çekici yer şekillerini oluşturmaktadır ve tırmanış için son derece uygundur. Sıra dağlardaki yükseltiler arasında granit kaya yapısı doğa harikası olarak kabul edilmektedir. Bu kayaların bazılarına sadece profesyonel dağcılar tırmanabilmektedir. Sivrihisar Dağları tırmanış noktalarına sahip olmasıyla da spor turizmi için bir turizm kaynağıdır. Dağlara tırmanışlar yaz ve kış çıkışı şeklinde tüm mevsimlerde yapılabilmektedir. Eskişehir de doğayı, sporu, macera ve heyecanı seven kitlelerin ilgisini çekecek iki kanyon bulunmaktadır (Şekil 13).

Eskişehir 30'u aşkın mağarası ile mağara turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olmakla birlikte turizme açılmış bir mağarası bulunmamaktadır (

Şekil **2**). Mağaraların turizme açılması için erişebilirliğin ve sürdürülebilir turizm kapsamında iç düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Eskişehir'de hem doğal sit hem de arkeolojik sit alanı özelliğine sahip turizm kaynakları bulunmaktadır (Şekil 3). Bunlardan; Delikli Kaya Nekropolü, Köyiçi Höyük, Asarkale, Berberini Kilisesi, Köristanlar Nekropolü, Kocabaş Kale, Pişmiş Kale, Akpare Kale, Gökgöz Kale, Doğanlı Kale, Battalgazi Nekropolü, Asarkaya, Seyrecekkale Bizans Roma Nekropolü, Akhisar köyü Kale Mevkii, Dübecik Kale, Yazılıkaya ve Küçük Yazılıkaya Çevresi, Bahşeyiş Anıtı ve Çevresi, Zahren Deresi Vadisi, Karacaşehir Kalesi aynı zamanda tarihi çekicilikler kapsamına girmektedir.

Eskişehir jeolojik yapısı nedeniyle oldukça zengin termal kaynaklara sahiptir. Bu kaynaklar, Eskişehir-Merkez, Kızılinler, İnönü Ilıcaları, Yenisofça, Sarıcakaya ve Sivrihisar termal alanlarıdır. Bunların arasından Kızılinler ve Sakarıılıca Sıcak Suları, Bakanlar Kurulu

kararıyla *Termal Turizm Merkezi* olarak ilan edilmiştir. Turizm merkezi olarak ilan edilen bölgelerin yanı sıra Eskişehir'de çok sayıda hamam ve sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Eskişehir'de şehir merkezinde bulunan hamamların yanı sıra ilçelerde de çok sayıda hamam, kaplıca ve termal tesis, sıcak su rekreasyonu imkânı bulunmaktadır (Şekil 15).

Akarsular her şeyden önce estetik açıdan çekicidir. İçinden akarsu geçen şehirler diğer şehirlerden daha çekici bulunur. Akarsulardaki köprüler sadece ulaşımı sağlama anlamı taşımaz ve bu nedenle köprülerin farklı şekillerde süslendikleri görülmektedir. Tekne turları, nehir üzerindeki kano, rafting ve su kayağı gibi akarsularda yapılabilen her türlü etkinlik kırsal ve şehirsel turizm arzının ayrılmaz bileşeni olabilmektedir. Eskişehir'de yer alan Sakarya Nehri, Çifteler ilçesinde "Sakaryabaşı" mevkiinden ve Sakaryabaşı'nda bir mağaradan/kaynaktan doğmaktadır. Burada dalış sporu yapılmaktadır (Şekil 13).

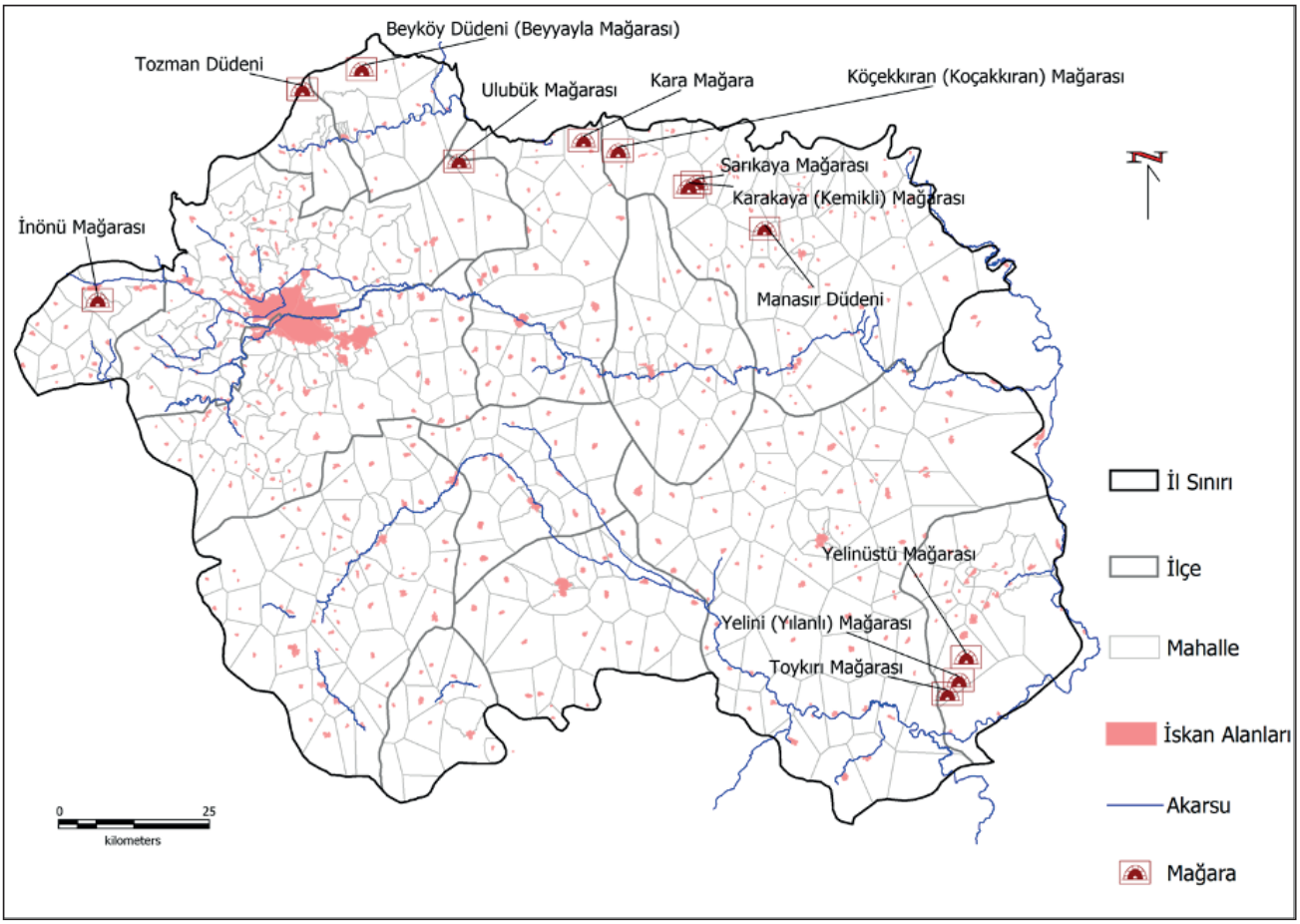

Şekil 2 *Eskişehir ili mağaraları*

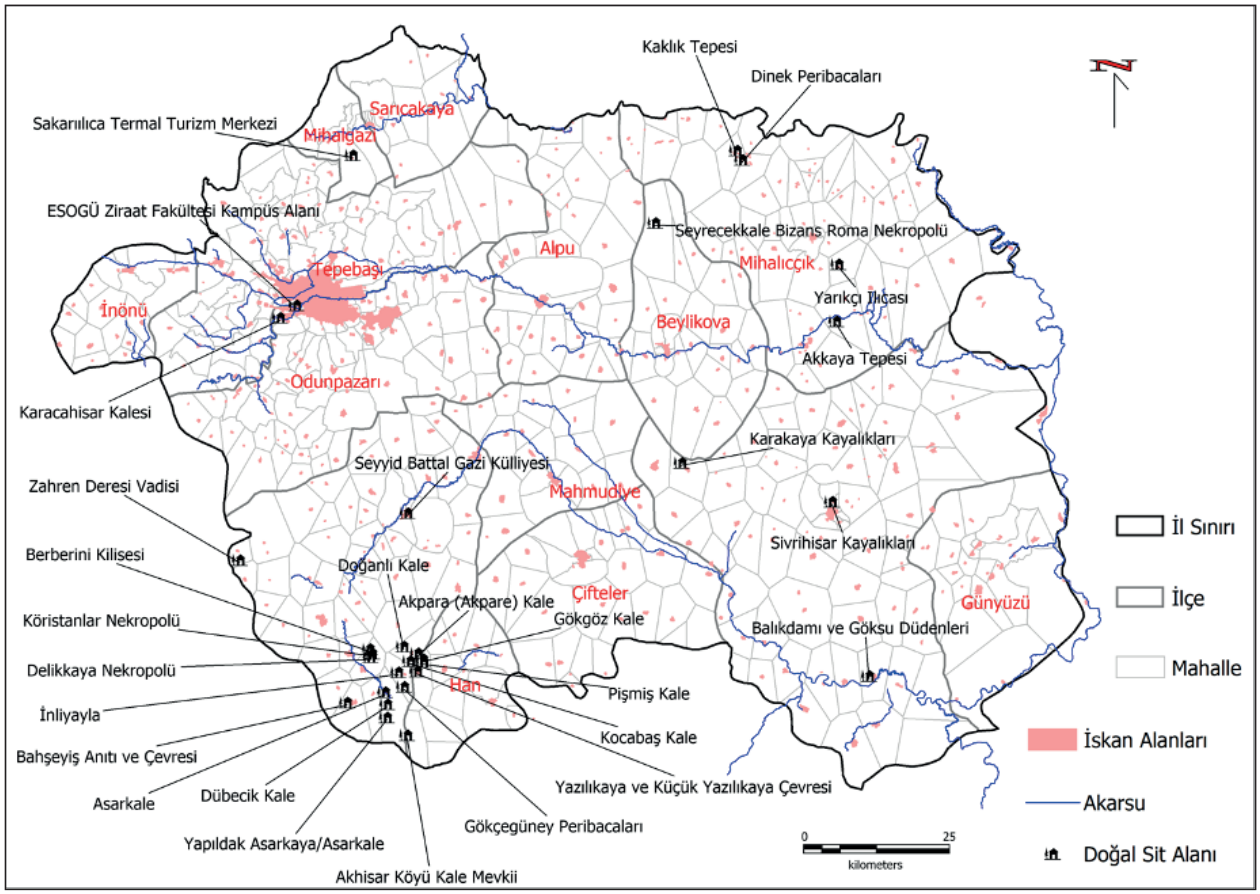

Şekil 3 *Eskişehir ili doğal sit alanları*

Şelalelerin güçlü doğa sesleri insanlara heyecan vermekte ve ruhen dinlenmelerini sağlamaktadır. Eskişehir'de insanlara manzara seyretme, fotoğraf çekme gibi çeşitli eğlendinlen etkinliklerini yapma imkânları veren şelaleler de bulunmaktadır (Şekil 4).

Doğal bitki örtüsü ve hayvanlar doğal coğrafi görünümünün ayrılmaz parçalarıdır. İç Anadolu Bölgesi'nde yarı kurak iklimler görülmesine rağmen, bölge genel olarak ağaçların yetişmesine uygundur. İnsanların kolaylıkla ulaşamadığı alanlarda doğal bitki örtüsünün var olması diğer canlılar için de yaşamaya uygun ortamları korumuştur. Doğal ortamın kalmadığı büyük şehirlerden doğallığı korunmuş yerlere kaçış için Eskişehir ilinde güzel ormanlık alanlar bulunmaktadır. Eskişehir'in önemli orman alanları Çatacık, Mihalıççık, Sarıcakaya, Seyitgazi, Büyükyayla ve Kalabak'tır. Kuzeyde Sündiken Bozdağların yüksek kesimlerde sarıçamlar, Sarıcakaya ve Mihalgazi'de alçak kesimlerde kızılçamlar, ilin güneybatısında Türkmendağı ve Kalabak çevrelerinde ise karaçamlar yaygındır. Kendilerine özgü görüntüleri, kokuları veya kullanım alanları ile mitolojide, tarihi kaynaklarda, efsanelerde ve bilimsel çalışmalarda yer alan her bir ağaç türü, kendi hikâyesiyle bir turizm çekiciliği oluşturabilir.

Eskişehir'de turizmde doğal çekicilik olarak kabul edilebilecek ve değerlendirilebilecek zengin ve koruma statüsünde alanlar da vardır (Şekil 5).

Anıt ağaçlar; tarihi anıt ağaçlar, mistik anıt ağaçlar, folklorik anıt ağaçlar ve boyutsal anıt ağaçlar olarak sınıflandırılabilir. Anıt ağaçlar Eskişehir ilinin farklı alanlarında bulunmakta ve zenginlik oluşturmaktadır (Şekil 6).

Biyolojik çeşitlilik, canlı organizmalar arasındaki farklılaşma anlamındadır; türlerin kendi içindeki çeşitliliği, türler arasındaki çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliği de buna dâhildir. Eskişehir ili biyolojik çeşitlilik bakımından önemli bir alandır ve uluslararası bir öneme sahiptir. Eskişehir'de uluslararası ölçütlere göre 7 önemli doğa alanı bulunmaktadır (Şekil 7). Eskişehir'de av ve avlak sahaları da mevcuttur.

Eskişehir'de jeoturizm potansiyeli taşıyan bölgeler de bulunmaktadır. İnönü Fayı, mağaraları, jeolojik yapı ve jeomorfolojik şekilleri ile Friglerin somut izlerini günümüze taşıyan Yazılıkaya tüf platosu, jeoturizm için en önemli değerler olarak kabul edilebilir. Özellikle Yazılıkaya tüf platosu kolay işlenebilir özelliği ile Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletine ev sahipliği yapmış ve izlerini günümüze taşımış, özel arkeolojik, tarihi ve kültürel dokuya sahip bir alandır. Eskişehir'deki Kayaç Parkı da jeoturizm kapsamında değerlendirilebilir.

Eskişehir'in kuzeyindeki Sündiken Bozdağlar'da ve batıdaki Türkmen Dağı'nda klimatizm temalı ekoturizm/kırsal turizm alanları bulunmaktadır. Ayrıca tarım alanlarının yaygın olduğu Mahmudiye, Çifteler ilçelerinde de ekolojik üretimin yapıldığı Çiftlik turizmine uygun köyler vardır.

Eskişehir'de doğal yapı ve kültürel geçmiş bir araya geldiğinde hava sporları için köklü bir temel oluşturmuştur. İnönü ve Sivrihisar'da hava sporları merkezleri faaliyet göstermektedir. Ayrıca jeomorfolojik yapının değer kattığı kaya tırmanış sahalarında da doğaya dayalı spor faaliyetleri yapılmaktadır (Şekil 13).

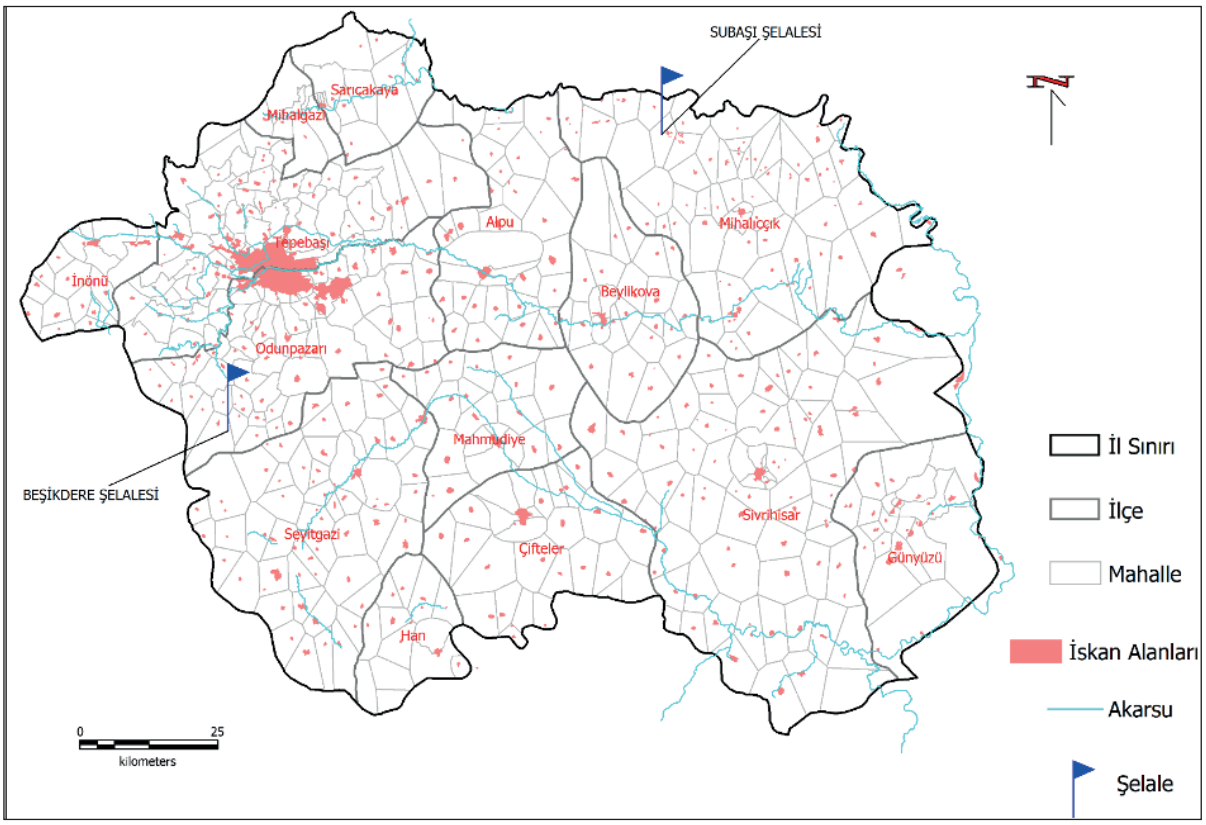

Şekil 4 *Eskişehir ilinde şelaleler*

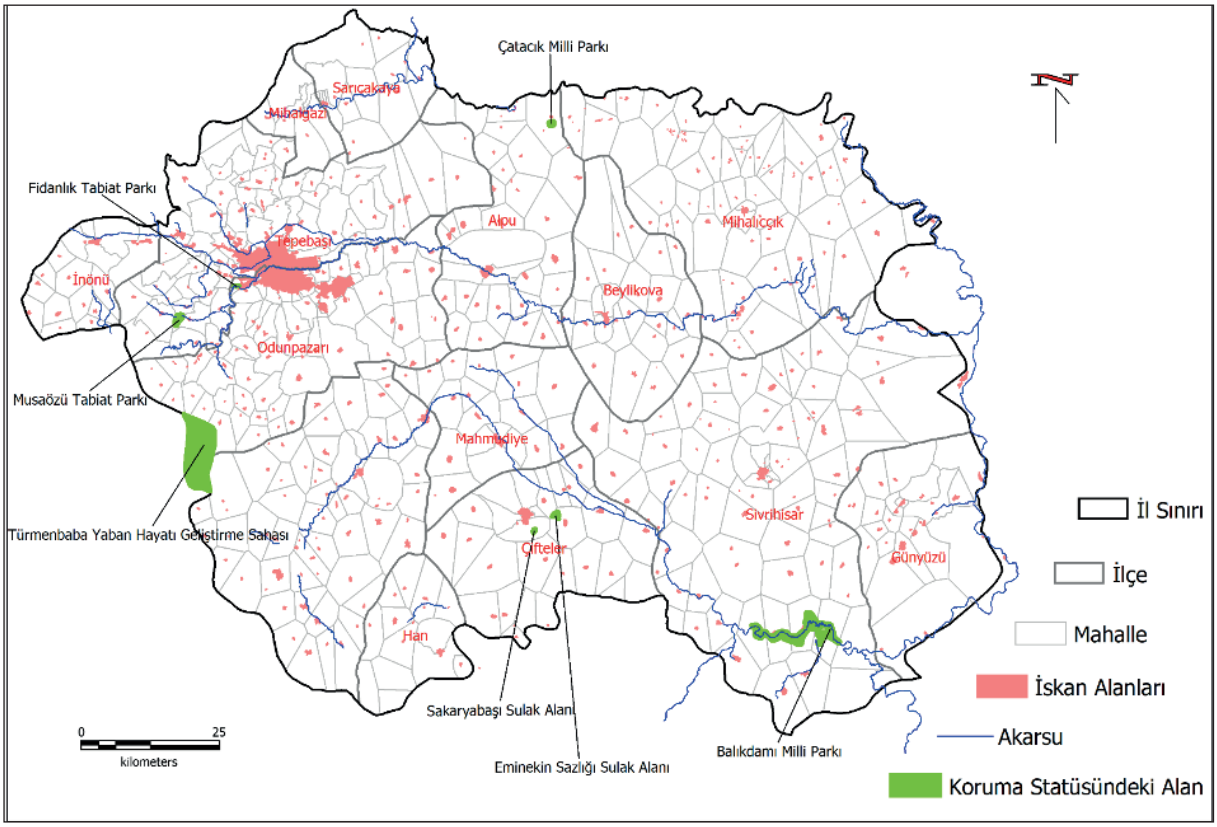

Şekil 5 *Eskişehir ilinde koruma statüsündeki alanlar*

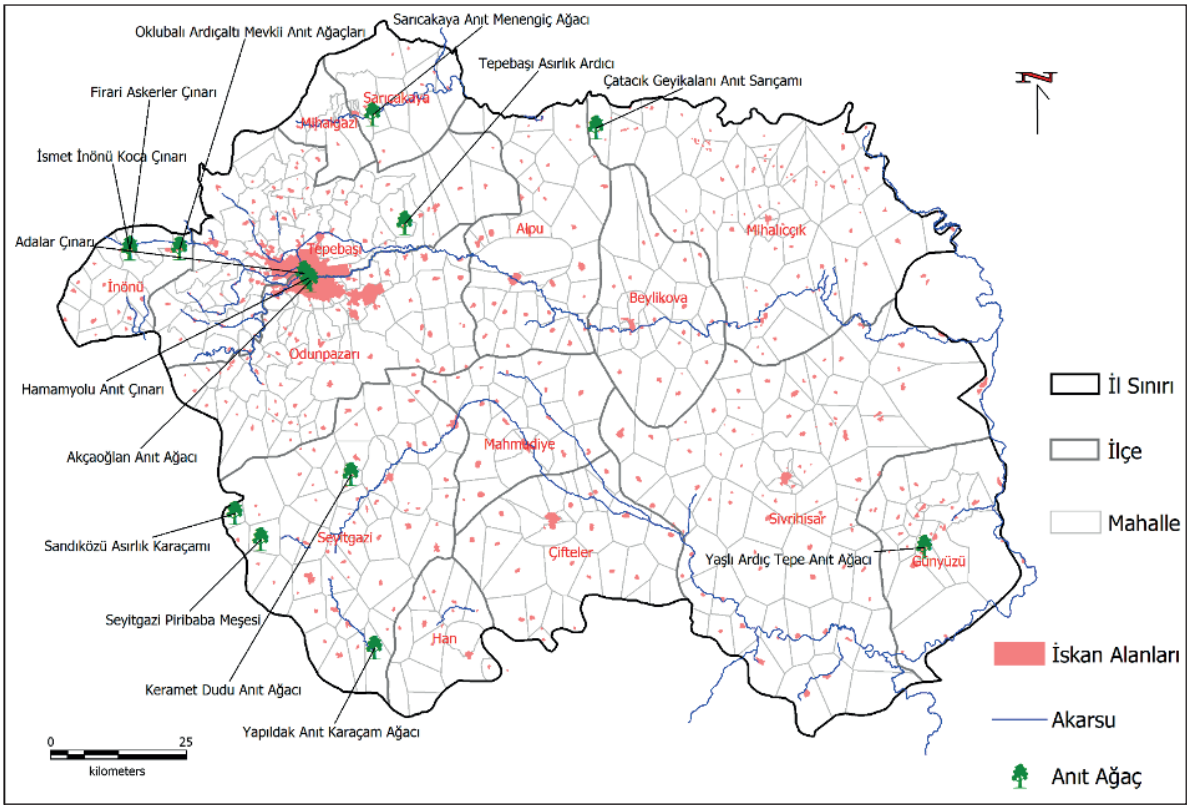

Şekil 6 *Eskişehir ilindeki anıt ağaçlar*

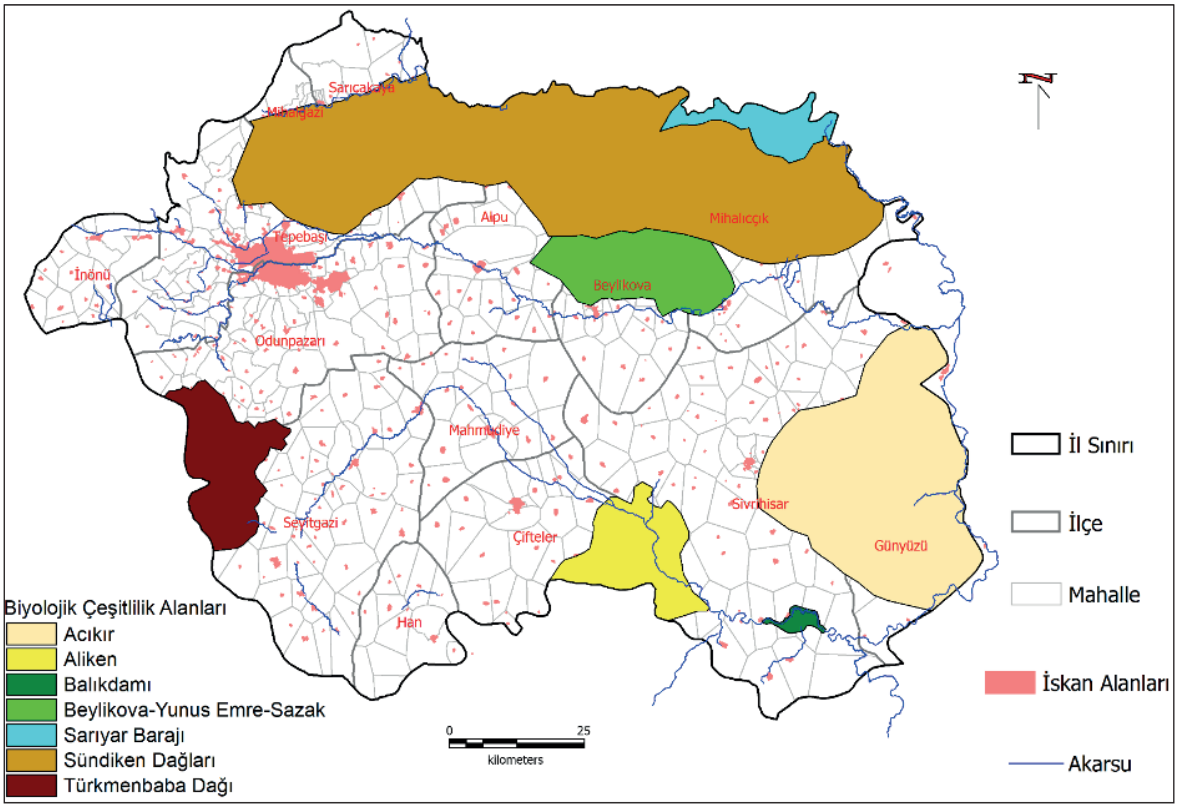

Şekil 7 *Eskişehir ilindeki biyoçeşitlilik alanları*

3.2 ESKİŞEHİR İLİNDE TARİHİ ve KÜLTÜREL TURİZM

Eskişehir ilinin tarihi ve kültürel turizm kaynaklarının ve özelliklerinin neler olduğu, nasıl bir potansiyel oluşturduğu ve mekânsal olarak dağılımı ana rapor olan "Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekânsal Olarak Betimlenmesi" bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu kısımda ilin tarihi ve kültürel turizm kaynaklarına genel olarak bakılmıştır. Eskişehir'in tarihi kültürel turizm kaynakları Şekil 8'de gösterilmiştir.

Eskişehir ilinde başlıca 75 farklı tarihi çekicilik bulunmaktadır. Bunların 5 tanesi Alpu ilçesinde; 3 tanesi Beylikova ilçesinde; 1 tanesi Çifteler ilçesinde; 1 tanesi Günyüzü ilçesinde; 4 tanesi Han ilçesinde; 1 tanesi İnönü ilçesinde; 1 tanesi Mahmudiye ilçesinde; 2 tanesi Mihalıççık ilçesinde; 22 tanesi Odunpazarı ilçesinde; 20 tanesi Seyitgazi ilçesinde; 10 tanesi Sivrihisar ilçesinde ve 5 tanesi Tepebaşı ilçesinde yer almaktadır. Ayrıca bunlardan 35 tanesi höyük; 4 tanesi antik kent ve 32 tanesi tarihi yapı olarak sınıflandırılmaktadır. Tarihi kaynakların 4 tanesi neolitik çağdan; 6 tanesi kalkolitik çağdan; 15 tanesi erken tunç çağından; 13 tanesi orta tunç çağından; 11 tanesi genç tunç çağından; 2 tanesi Hitit döneminden; 44 tanesi Frig döneminden; 6 tanesi Helenistik dönemden; 17 tanesi Roma döneminden; 11 tanesi Bizans döneminden; 8 tanesi Selçuklu döneminden; 15 tanesi Osmanlı döneminden ve 10 tanesi Cumhuriyet döneminden kalma eserlerdir (Şekil 8).

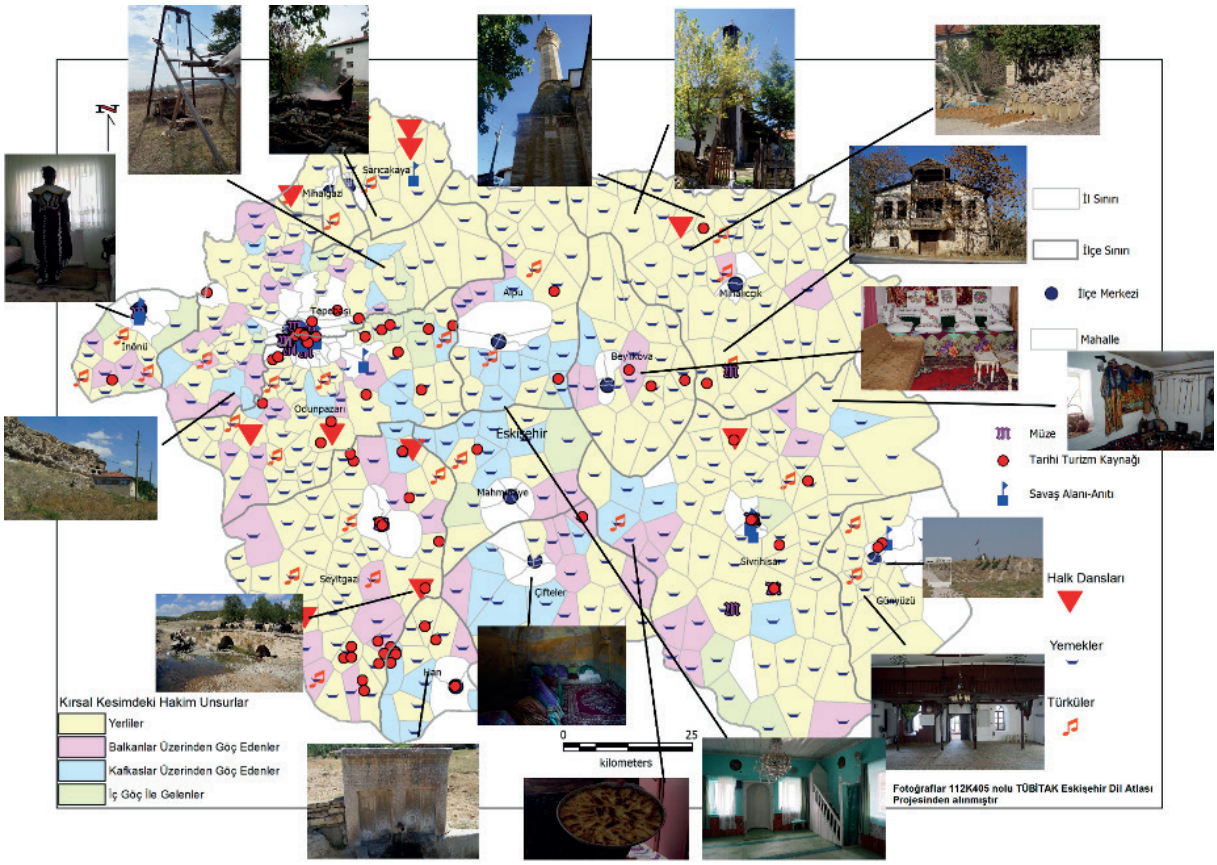

Şekil 8 *Eskişehir ilinin tarihi ve kültürel turizm kaynakları*

Eskişehir ilinde 100 adet inanç turizmi kaynağı bulunmaktadır. Eskişehir ilinin sahip olduğu inanç turizmi kaynaklarından 2 tanesi Alpu ilçesinde; 3 tanesi Beylikova ilçesinde; 1 tanesi Çifteler İlçesinde; 3 tanesi Günyüzü ilçesinde; 2 tanesi Han ilçesinde; 4 tanesi İnönü ilçesinde; 1 tanesi Mahmudiye ilçesinde; 3 tanesi Mihalgazi ilçesinde; 8 tanesi Mihalıççık ilçesinde; 8 tanesi Odunpazarı ilçesinde; 1 tanesi Sarıcakaya ilçesinde; 32 tanesi Seyitgazi ilçesinde; 27 tanesi Sivrihisar ilçesinde ve 5 tanesi Tepebaşı ilçesinde yer almaktadır. Bunlardan 38 tanesi Müslümanlar, 59 tanesi Hristiyanlar ve 49 tanesi Paganlar için önemli ibadet alanlarıdır. Ayrıca bu kaynaklardan 51 tanesi nekropoldür.

Yöreselliğin ve özgünlüğün çekiciliğinin gittikçe arttığı turizm hareketliliğinde Eskişehir'in demografik yapısı önemli bir unsurdur. Eskişehir'in yerli unsurları Manavlar, Türkmenler ve Yörüklerdir. 18. yy'den günümüze göç tarihine sahne olmuş bu ilin kırsal kesiminde farklı unsurların yan yana kendi kültürel özelliklerini koruyarak yaşaması, dünya için değerli bir kültürel mirastır. İlin çeşitli kesimlerine Balkanlar üzerinden gelen, Pomaklar, Boşnaklar ve Balkan Muhacirleri olarak tanımlanan (Arnavutluk, Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen) gruplar yerleştirilmiştir. Kafkaslar üzerinden Türk kökenli Karaçaylar ve Tatarlar gelmişlerdir. Ayrıca Kafkasya'dan Adige, Sapsığ, Bijeduh, Kabardey, Besleney ve Abaza'lar göç etmiştir. Bu kozmopolit yapı Eskişehir'e kültür şöleni

olabilecek bir alt yapı sağlamaktadır. Her grubun müzikleri, dansları, oyunları, kostümleri, yemekleri vs. gibi kültürel özelliklerini korumuş olmaları kültür turizmi, kırsal turizm, eko turizm, jeoturizm, doğaya dayalı spor turizmi gibi kırsal alanlarda yapılacak her türlü turizm çeşidine değer katacak zenginliktir.

Eskişehir'de derlenmiş halk dansları asli unsur olan Manav, Yörük ve Türkmenlere aittir (Şekil 25). Eskişehir ilinde 22 farklı halk dansı oynanmaktadır. Bunlar; Alay, Arap Oyunu, Bebek Oyunu, Cezayir, Elindeki Mendil, Fındık Dalları, Harmandalı Zeybeği, Karakuş-Galkıma, Kasap Oyunu, Kaval Havası, Kesik Çayır/Küstüm, Konyalı, Köroğlu, Sel Önüne Söğüt Diktim-Ters Oyun, Sepetçioğlu Zeybeği, Sini Çevirme, Süpürgesi Yoncadan, Şıkırdım Oyunu, Yarelem, Yoğurdum Var, Yörük Kırka Kadın Zeybeği ve Zeybek Derler Adına oyunlarıdır. İlin çok farklı yerlerinde oynandığı görülmektedir.

Benzer şekilde asli unsurlara ait türküler derlenmiştir (Şekil 26). Eskişehir ilinin farklı yerlerinde yerel halk tarafından söylenen 78 tane türkü bulunmaktadır. Eskişehir ilinde asli unsurlara ait belirlenmiş 12 farklı yöresel kıyafet giyilmektedir. Bunlar; Sarka Pesent, Kıronn, Altıparmak, Canfez, Cezi, Sevai, Hint Kumaş, Bindallı, Dizbağlı, Elmasiye, Meydani ve Tamaşa adlı kıyafetlerdir. Kıyafetlerin ilin hemen hemen yer yerinde giyildiği görülmektedir.

Eskişehir'in kırsal kesimindeki kültürel zenginlik çok sayıda turistik ürün olarak geliştirilebilecek yöresel mutfak kültürünü sunmaktadır. Eskişehir ili yöresel yemek bakımından zengindir. Her mahallede/köyde farklı yemeklere rastlamak mümkündür.

Eskişehir ilinde 38 tane müze bulunmaktadır. Bu müzelerden 23 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 9 tanesi Tepebaşı ilçesinde, 3 tanesi Sivrihisar ilçesinde ve 1'er tanesi de İnönü, Mihalıççık ve Seyitgazi ilçelerinde yer almaktadır.

3.3 ŞEHİR TURİZMİ

Eskişehir ilinin şehir turizmi kaynaklarının neler olduğu, mekânsal olarak dağılımı, özellikleri ve Eskişehir için nasıl bir potansiyel oluşturduğuna ilişkin detaylara ana rapor olan "Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekânsal Olarak Betimlenmesi" bölümünden ulaşılabilir. Bu kısımda ilin şehir turizmi kaynakları özetlenmektedir. Eskişehir'in şehir turizmi kaynakları Şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 9 incelendiğinde şehir turizmi çekiciliklerinin hâkim olarak Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde ve daha sonra da Sivrihisar merkez ilçede toplandığı anlaşılmaktadır. Şehir merkezindeki turizm arzı Şekil 10'da gösterilmektedir.

Eskişehir ilinde 6 tane tiyatro ve konser salonu bulunmaktadır. Bunlardan 3 tanesi Odunpazarı ilçesinde diğer 3 tanesi ise Tepebaşı ilçesinde yer almaktadır. Eskişehir ilinde

20 tane kongre ve kültür merkezi yer almaktadır. Bunlardan 10 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 7 tanesi Tepebaşı ilçesinde ve 1'er tanesi de Çifteler, İnönü ve Sarıcakaya ilçelerindedir. Eskişehir ilinde 8 adet sinema bulunmaktadır. Bu sinemalardan 5 tanesi Tepebaşı ilçesinde 3 tanesi de Odunpazarı ilçesinde yer almaktadır. Kültürel faaliyetlerin sayı ve sıklığının yüksek olduğu Eskişehir şehir merkezinde tiyatrolar, kültür merkezleri, sinemalar vardır. Hatta bu alt yapı dans, sinema, tiyatro vs. festivaller için şehri çekim merkezi haline getirmektedir.

Otoparklar şehir turizminde şehrin ne kadar organize olduğunu göstermektedir. Eskişehir şehir merkezinde hem turla hem de bireysel olarak gelen misafirler için şehrin çeşitli kesimlerine dağılmış otoparklar mevcuttur. Yerli turistlerin daha çok bireysel olarak ve özel araçları ile Eskişehir'e seyahat ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, otoparkların konum bilgilerine ulaşmalarının sağlanması ayrıca önem taşımaktadır.

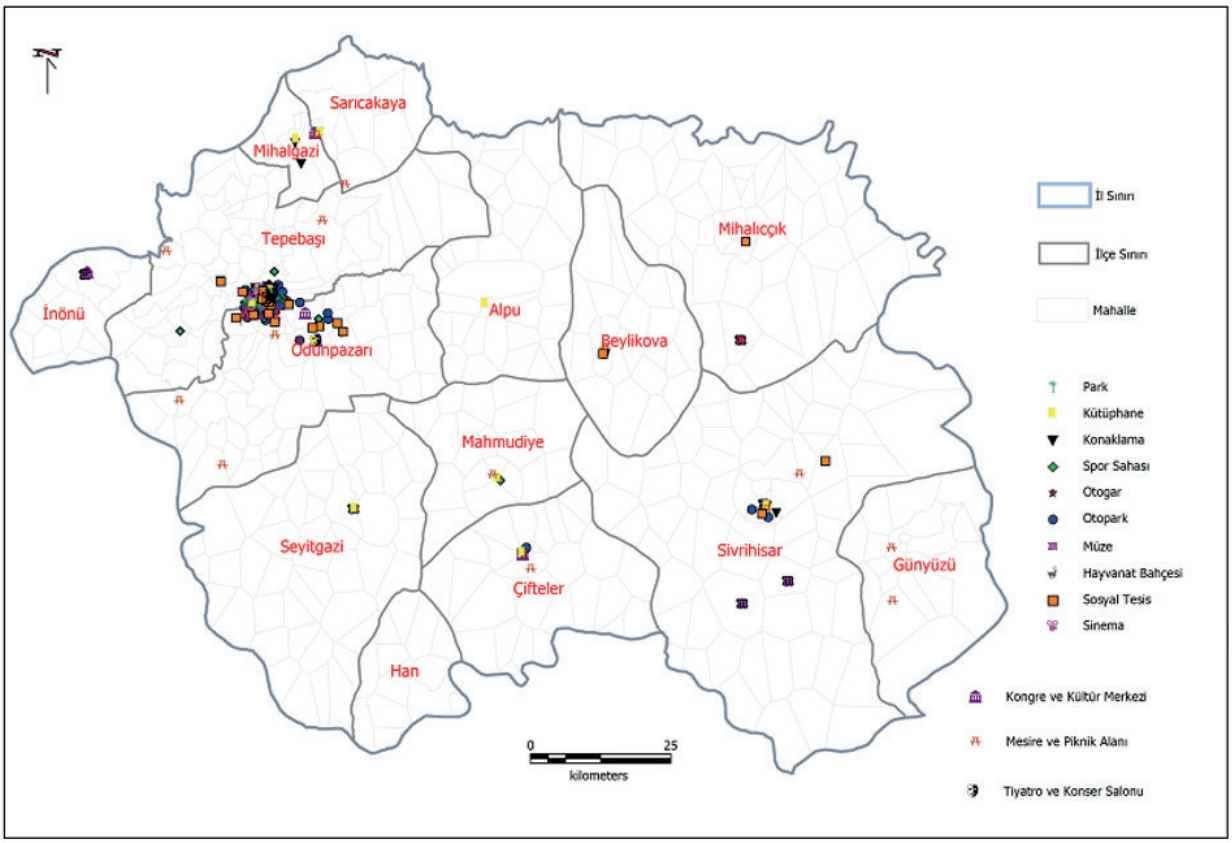

Şekil 9 *Eskişehir'in şehir turizm kaynakları*

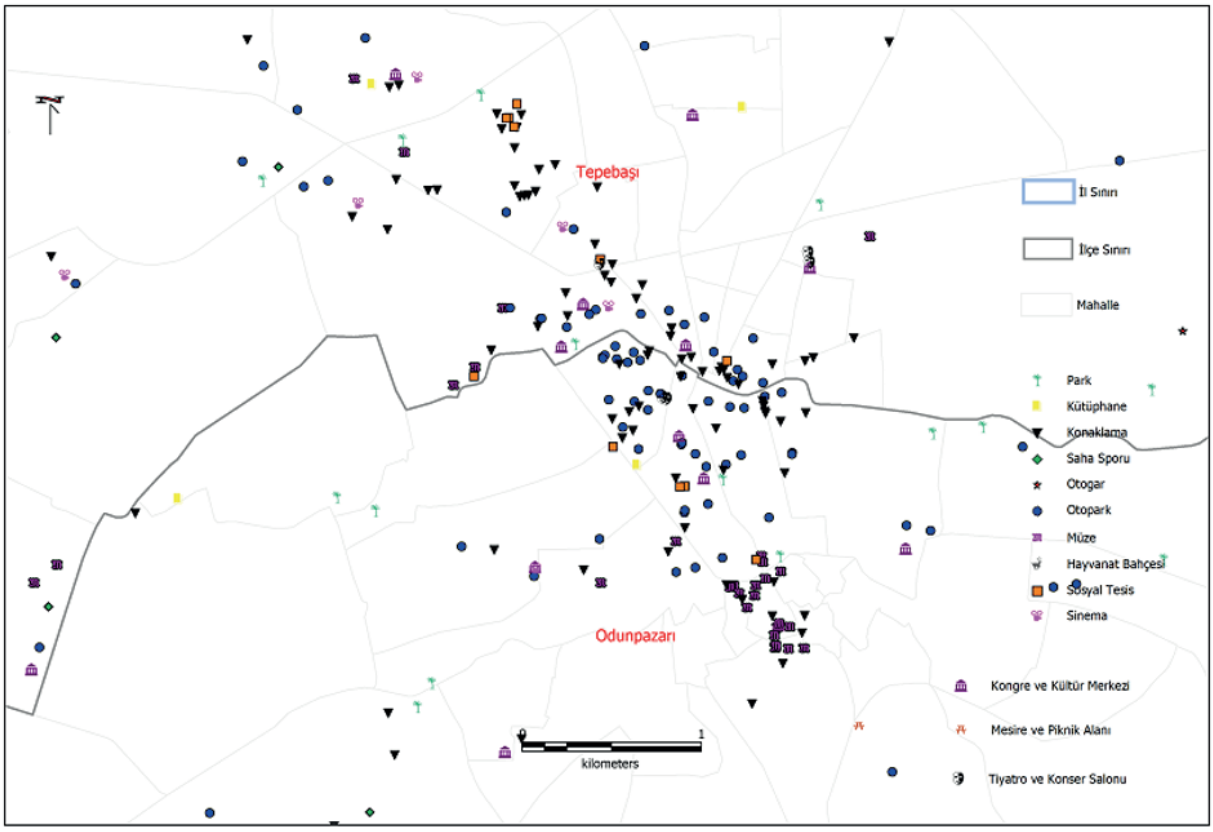

Şekil 10 *Şehir merkezinin turizm arzı*

Halkın iyi eğitim almış ve hoşgörülü olması Eskişehir'in ulusal ve uluslararası çok sayıda spor karşılaşmasına ev sahipliği yapmasında bir etkendir ancak bunun için öncelikle yeterli alt yapının bulunması ön koşulu söz konusudur. Eskişehir de çok sayıda spor sahası vardır.

Tematik parklar ve hayvanat bahçesi turistler açısından dikkat çekicidir. Eskişehir ilinde 22 tane park bulunmaktadır. Bunlardan 12 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 9 tanesi Tepebaşı ilçesinde ve 1 tanesi ise Sivrihisar ilçesindedir.

Eskişehir ilinde büyüklü küçüklü, farklı niteliklerde toplamda 98 tane konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerden 39 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 49 tanesi Tepebaşı ilçesinde, 3 tanesi Sivrihisar ilçesinde, 2'şer tanesi Beylikova ve Mihalgazi ilçelerinde ve 1'er tanesi de Çifteler, İnönü ve Sarıcakaya ilçelerinde yer almaktadır. Eskişehir ilinde 27 tane sosyal tesis bulunmaktadır. Bu sosyal tesislerden 14 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 9 tanesi Tepebaşı ilçesinde, 2 tanesi Sivrihisar ilçesinde ve birer tanesi de Beylikova ve Mihalıççık ilçelerinde yer almaktadır.

Eskişehir ilinde 20 farklı yerde mesire ve piknik alanı bulunmaktadır. Bunlardan 8 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 2'şer tanesi Günyüzü, Sarıcakaya, Sivrihisar ve Tepebaşı ilçelerinde, 1'er tanesi de Beylikova, Çifteler, Mahmudiye ve Mihalıççık ilçelerindedir.

Eskişehir ilinde 9 adet tıp turizmi kapsamında hizmet verebilecek hastane bulunmaktadır. Bunlar şehir merkezinde toplanmıştır. Eskişehir ilinde yaşlı ve engelli turistlere uygun 11 tane turizm tesisi bulunmaktadır. Bunlardan 6 tanesi Odunpazarı ilçesinde, 5 tanesi de Tepebaşı ilçesinde yer almaktadır. Eskişehir'in diğer ilçelerinde bu tür tesislere ihtiyaç bulunmaktadır.

Eskişehir ilinde 38 tane sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan 20 tanesi Odunpazarı ilçesinde yer almaktadır. Sıcak su kaynakları ve Eskişehir'in hamam kültürü turistik ürüne dönüştürülebilecek potansiyele sahiptir.

3.4 JEOTURİZM

UNESCO tescilli Jeoparklarda sadece jeolojik ve jeomorfolojik bileşenler değil tüm canlı varlıklar da jeosittir. Canlı varlıkların arasında bitki ve hayvanlar âleminin yanı sıra insan ve insana dair tüm somut ve soyut değerler de birer jeosittir. Bu özelliği ile koruyan ve yerel refahı geliştirmeyi amaçlayan jeoparklar turizm hareketliliği için küresel düzeyde çekim gücüne sahiptir. Eskişehir ilinde jeopark olarak değerlendirilebilecek iki önemli saha bulunmaktadır. Tüf platosu olarak tanımlanabilecek Yazılıkaya 3. Jeolojik Zaman'da oluşmuştur. Volkanik tüflerin yaygınlığı peribacası ve mantar kaya gibi şekillerin arazide görülmesine yol açmıştır. Han ilçesindeki yer altı şehri, Yazılıkaya'daki Kırkgöz Kayalığı ve Yazılıkaya Anıtı gibi çok sayıdaki Frig eserlerinin kolay şekillenen tüfler üzerinde olduğu görülmektedir. Plato yüzeyi ve vadi yamaçlarının savunmaya uygunluğu yanında tabanlı vadilerdeki alüvyonlu toprak varlığı Friglerin buralarda konut ve yerleşme kurmalarını kolaylaştırmıştır. Bu nedenle vadiler araştırıldığında birçok Frig eserine (fasadlar ve sunaklar) rastlanılmaktadır. Tüfler Frig uygarlığının arkeolojik izlerinin günümüze gelmesini sağlamıştır. Frigya uygarlığı Anadolu Yarımadasında çok daha geniş alanlar kaplamış olsa da en belirgin izleri tüf platolarının bulunduğu yerlerde kalmıştır. Çevrede kalker araziler de yaygındır. Bu nedenle kalker tabakalarında bolca küçük mağaralara rastlanmaktadır. Ancak kalkerin çabuk erimesi ve yok olması şekillendirilmesini güçleştirmektedir. Arazide kalkerin bulunması yerkabuğu hareketlerinin sürmesi sonucunda bu kayacın bazı yerlerde mermere dönüşümüne neden olmuştur. Ancak mermer milattan önceki teknolojilerle kolayca işlenebilen bir kayaç değildir. Roma Dönemi'nden başlayarak bazı mermer türleriyle sütunlar yapıldığı görülse de tüfler kadar yaygın kullanımı söz konusu değildir.

Sular tarafından aşındırılan tüflerin insanlar tarafından da şekillendirilmesiyle oluşan vadiler, Frigya vadileri adı verilen eşsiz bir doğa ve kültür anıtı ortaya çıkmış durumdadır. Bölgenin belirtilen özellikleri yürüyüş, bisiklet ve atlı turlar için son derece cazip doğal

yapıları oluşturmaktadır. Bu doğal yapıdaki faaliyetler sırasında yakında bulunan arkeolojik, tarihi ve kültürel unsurların öne çıkarılması jeopark bölgesini rakiplerinin önüne geçirebilir (Şekil 11).

Frigya dönemi eserlerinin günümüze kadar gelmiş olmasını sağlamasından tüflerin hiç aşınmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Hayvan ve bitkilerin etkisi ile aşınım sürmektedir. Ancak en büyük aşınımın, define avcılarından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Alanın özel bir yönetiminin olmaması, korunaksız olmasından yararlanan bazı insanlar, dev tüf kayaları bile dinamitleyerek içlerinde hazine arayabilmektedir.

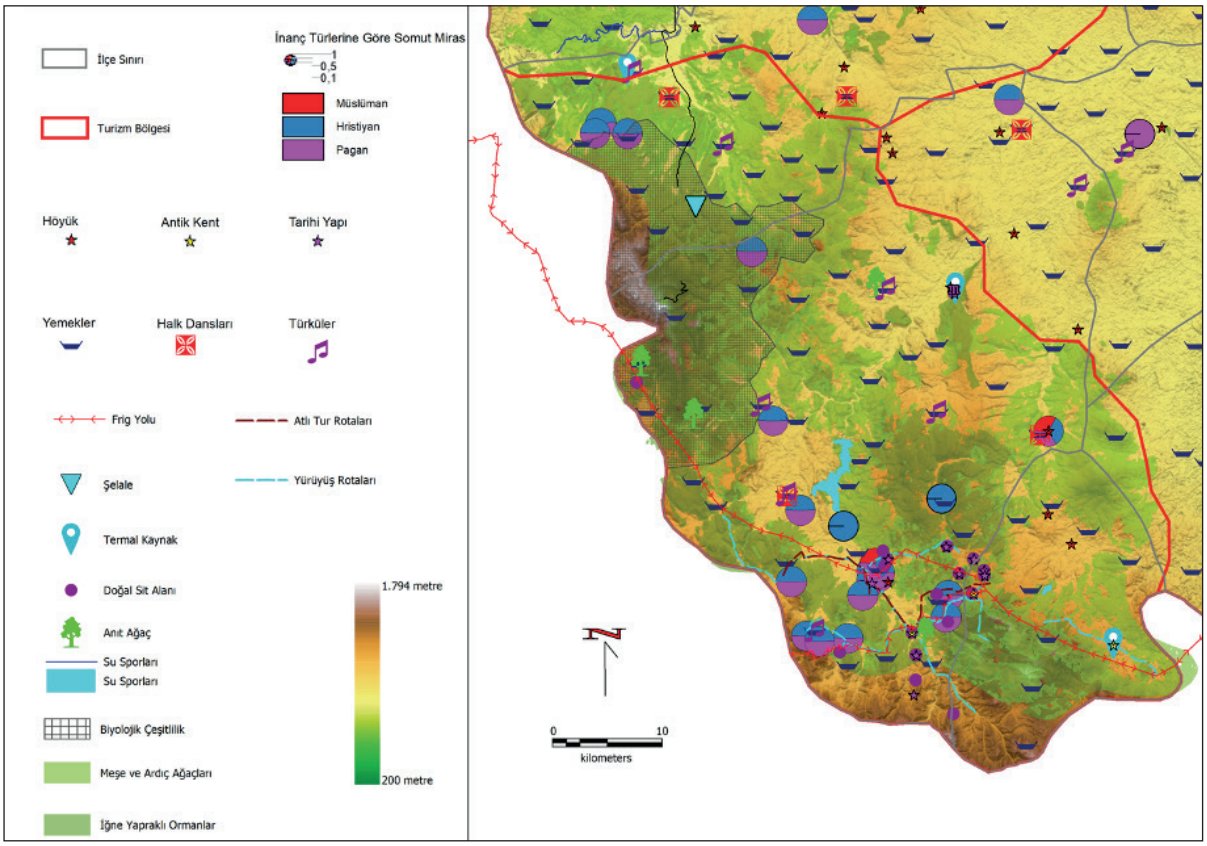

Şekil 11 *Jeoarkeoturizm Bölgesi*

Buna bilinçsiz bir biçimde depo, ahır, samanlık yapma, çobanlar için gece barınağı ve ateş yakılması gibi uygulamalar da eklenmesi tahribatı hızlandırmaktadır. Hem doğal kaynakların hem de ileride tekrar vurgulanacağı gibi arkeolojik, tarihi, kültürel kaynakların korunması, ayrıca küresel turizm hareketliliğinin başlatılması açısından UNESCO tescilli jeopark/jeoarkeopark dönüşümüne öncelikle Yazılıkaya Platosu'ndan başlanabilir. Jeopark sınırlarının Türkmen Dağı'nı da içine alacak şekilde genişletilmesi ile merkez ve hinterlant ilişkisi güçlendirilerek, bölgesel refaha olumlu katkı sağlayabilir.

Jeopark potansiyeline sahip olan alanlardan diğeri Sivrihisar Dağları'dır. Jeoparkın sınırlarının dağlık sahanın dışında biyolojik çeşitlilik ve kültürel zenginlikler de göz önüne alınarak dağ ve insan etkileşimini ortaya koyacak şekilde genişletilmesi turizm hareketliliği açısından daha işlevsel olabilir. UNESCO jeoparklar ağına bağlanması da uluslararası kabulü kolaylaştırılabilir.

Eskişehir 30'u aşkın mağara oluşumu ile mağara turizmi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. İki adet turizm amaçlı değerlendirilebilecek kanyon da bulunmaktadır. Diğer jeoturizm kaynakları da (şelaleler, düdenler, peribacaları) sürdürülebilir turizm ilkeleriyle değerlendirilebilir.

3.5 KLİMATİZM

İklim, bitki örtüsü ve yer şekilleri bütünü ile değerlendirildiğinde klimatizm temalı turizm arzı için uygun koşullara sahip sahalar tespit edilmiştir (Şekil 12). Eskişehir ilinin büyük kısmında İç Anadolu'nun yarı kurak iklimi, kuzeyinde Batı Karadeniz Bölümü'nün yarı nemli iklimine geçiş ile batı ve güneyde Akdeniz Geçiş İkliminin etkileri görülür. İlin geneli subtropikal iklimlerin özelliklerini taşımaktadır. Subtropikal iklimlerin yaz mevsimindeki sıcak ve kurak, aydınlık ve bulutsuz günleri, turistlerin en fazla tercih ettiği hava koşullarını oluşturmaktadır. Ancak, Karadeniz ve Akdeniz Geçiş İkliminin etkili olduğu orta yükseklikteki alanlar klimatizm için tercih edilmelidir. Ayrıca klimatizm için uygun olan ağaç türlerine Eskişehir'de Çatacık, Mihalıççık, Sarıcakaya, Seyitgazi, Büyükyayla ve Kalabak'ta rastlanmaktadır. Klimatizme uygun sahalardan ilki hem Karadeniz Geçiş İklimi etkisi altında olan hem de iğne yapraklı ormanların yoğun olarak bulunduğu, orta yükseklikteki Bozdağlar-Sündiken Dağları'dır.

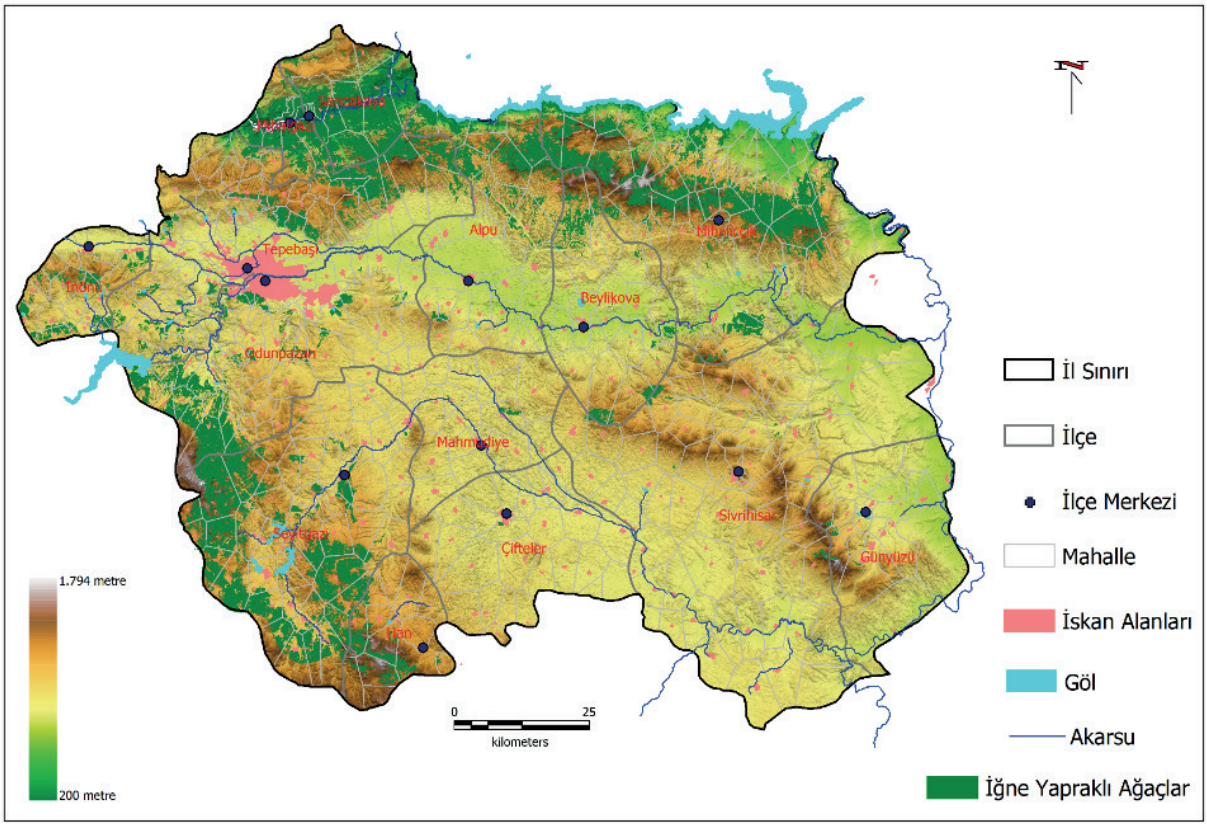

Şekil 12 *Eskişehir ilinde iğne yapraklı ağaç meşcereleri*

Mihalgazi'nin alçak kesimlerinde kızılçamlar mevcuttur.

Klimatizm için uygun şartlara sahip bir diğer alan ise Türkmen Dağları ve Yazılıkaya Platosu'dur. İğne yapraklı ormanlara sahip olan bu alanda Akdeniz Geçiş İklimi etkilidir. Türkmendağı ve Kalabak çevrelerinde ise karaçamlar yaygındır. Eskişehir ilindeki klimatizme uygun sahaların şehirsel yaşama uzak olması, klimatizm temalı ekoturizm/kırsal turizmin geliştirilmesi seçeneğini sunmaktadır. Dağların doğal güzelliklerini seyretmek, doğal ortamda kamp yapmak, köy evlerinde konaklamak ve birkaç günlük yürüyüş yapmak amaçlı orta yükseltilere tırmanışlar hızlı şekilde yaygınlaşmaktadır. Sarıcakaya ve Mihalgazi ilçelerinde mikroklima alanları bulunmaktadır. Yaz mevsiminin uzun, sıcak ve kurak geçtiği bu mikroklima alanlarında, baharlar ve kış mevsimi kısadır. Vadi tabanlarında tarım yapılması, yumuşak iklim ve yaz mevsiminin uzun olması gibi özellikler ekoturizm / kırsal turizm imkânlarını desteklemektedir. Eğlendinlen amaçlı tırmanışlarda doğa yürüyüşleri için Bozdağ Sündiken Dağları ile Türkmen Dağları çekicidir. Bu nedenle bulundukları alan içindeki termal sular, anıt ağaçlar, mağaralar, şelaleler, biyolojik çeşitlilik gibi diğer doğal turizm kaynakları ile

birleştirilmesinin ötesinde hem tarihi ve inanç turizm kaynakları hem de yöresel mutfak ve halk kültürü gibi kültürel kaynakların bütünü ile ele alınması halinde büyük bir potansiyel olarak değerlendirilebilir.

3.6 SPOR TURİZMİ

Şehir merkezi, ulusal ve uluslararası spor karşılaşmalarının yapılmasına elverişli spor sahalarına sahiptir (Şekil 13).

Eskişehir ilinde alpinizm için uygun alanlar mevcuttur. Bunlardan ilki haşmetli görünümü ile jeolojik yapı açısından volkanik kayaçlara sahip Sivrihisar Dağları'dır. Sivrihisar Dağları, çevresine göre farklı yer şekillerini oluşturmaktadır ve tırmanış için son derece çekicidir. Sivrihisar Dağları yarı kurak iklimin etkisi, toprak örtüsünün azlığı ve bitki örtüsünün yokluğu ile klimatizm için uygun değildir. Jeopark oluşumu için uygundur.

Bozdağ-Sündiken Dağları'nın kıvrılmaya uğramış kayaçları dikkat çekicidir ve birçok vadi türü oluşmuştur. Bunlar arasında kanyon ve boğazlar, tabanlı ve kertik vadiler sayılabilir. Jeolojik yapı ve alpinizm olanakları, klimatizm temalı ekoturizm ile zenginlik kazandırabilir.

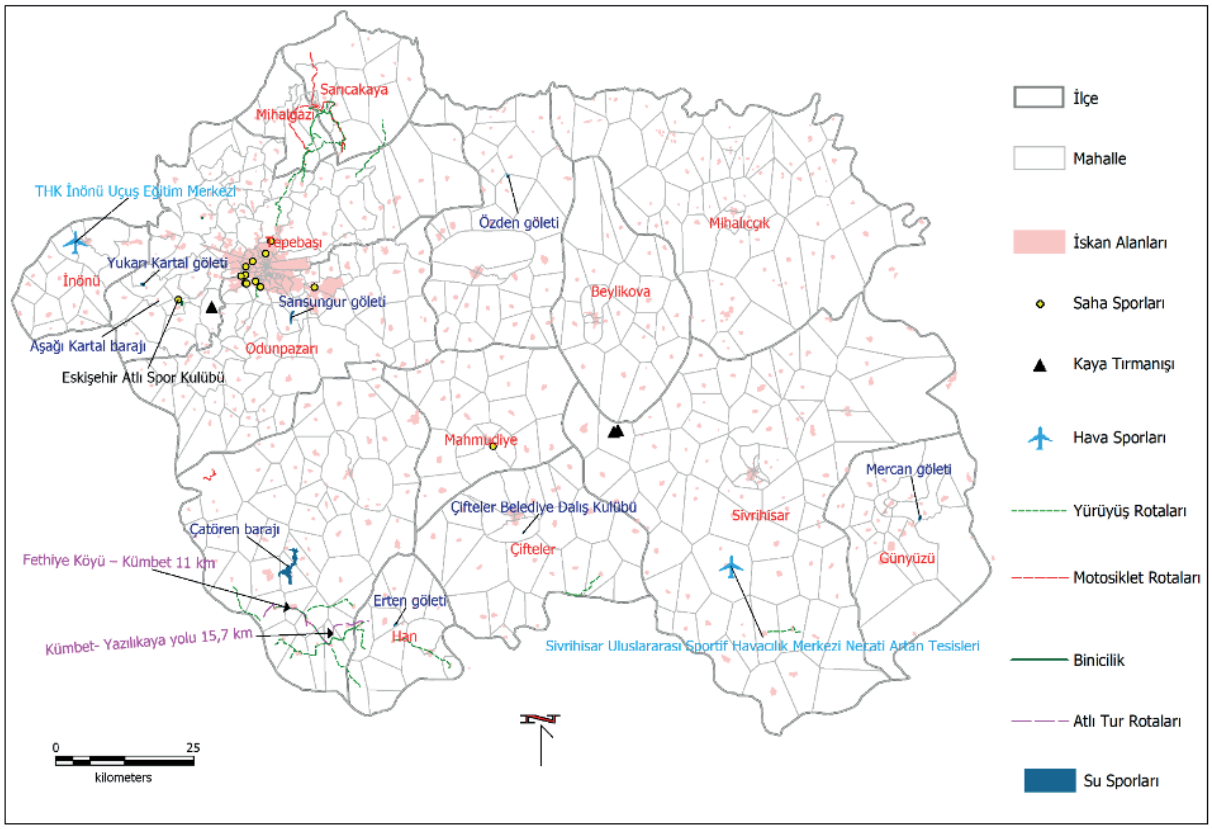

Şekil 13 *Eskişehir ilindeki spor turizmi alanları*

Eskişehir'de mağaralar ve kanyonlar doğa temelli spor/turizm etkinliklerinde değerlendirilebilir.

Şehir dışında atıl halde bulunan çok sayıda termal su kaynağı söz konusudur. Bu kaynaklar, sıcaklıklarının doğrudan havuza verilebilecek düzeyde olmasının avantajıyla su rekreasyonu tesisleri olarak değerlendirilebilir. Eskişehir ilinde planlanacak spor turizmi tesisleri için de maliyeti düşürücü, faaliyetleri tüm yıla genişletici etki yapabilir. Bu spor turizmi tesisleri özellikle Yeni Sofça köyü çevresinde temellerini geçmişten alan atlı turizm ile desteklenebilir. Doğal, tarihi ve kültürel alt yapı gerek atlı tur rotaları için gerekse yürüyüş ve bisiklet turu rotaları için sağlam bir zemin hazırlamaktadır. Spor turizmi için mevcutta öne çıkan ilçeler İnönü, Sivrihisar ve Çifteler'dir. Bu üç ilçe de öncelikle havacılık sporları ile öne çıkmaktadır. Havacılık tarihi ve Eskişehir arasındaki derin bağ, havacılık sanayinin gelişmiş olması, havacılık personeli yetiştiren ve araştırma yapan akademinin güçlü olması, spor turizmi ve Eskişehir bağlamında hava sporlarını ayrı bir yere taşımaktadır.

Eskişehir'deki tektonizma çeşitli fay hatları da oluşturmuştur. İnönü ilçesi civarında fay diklikleri net bir biçimde açığa çıkmaktadır. Bu diklikler İnönü adının alınmasına neden olan karstik mağaralara sahne olmuştur. İlçe, uçurumlar ve hava akımı nedeniyle hava sporları merkezi haline gelmiştir.

Sivrihisar'da ise, ilçe sakinlerinin Kurtuluş Savaşında düzenli ordu için uçak satın alması, şehir ile Sivrihisar arasında havacılık sanayinin olması, havacılık spor tesislerinin bulunması fark yaratmaktadır. Sivrihisar kayalıkları da spor turizmi potansiyelini işaret etmektedir. Çifteler, Sakarya Nehri'nin doğduğu mağara ve nehir güzergâhı olarak su altı sporları için fırsatlar taşımaktadır.

3.7 SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ

Kurtuluş Savaşı'nın önemli muharebelerinin Eskişehir topraklarında gerçekleşmiş olması Eskişehir'in savaş alanı turizmi kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılmıştır. İlin tamamının savaş alanları turizmi olarak potansiyel taşıdığı görülmektedir. Eskişehir'in Türk Havacılık tarihindeki ve Kurtuluş Savaşındaki yeri birlikte düşünüldüğünde Havacılık Sporları da daha fazla anlam kazanmaktadır. Eskişehir'in savaş alanları turizm kaynakları Şekil 14'te verilmektedir.

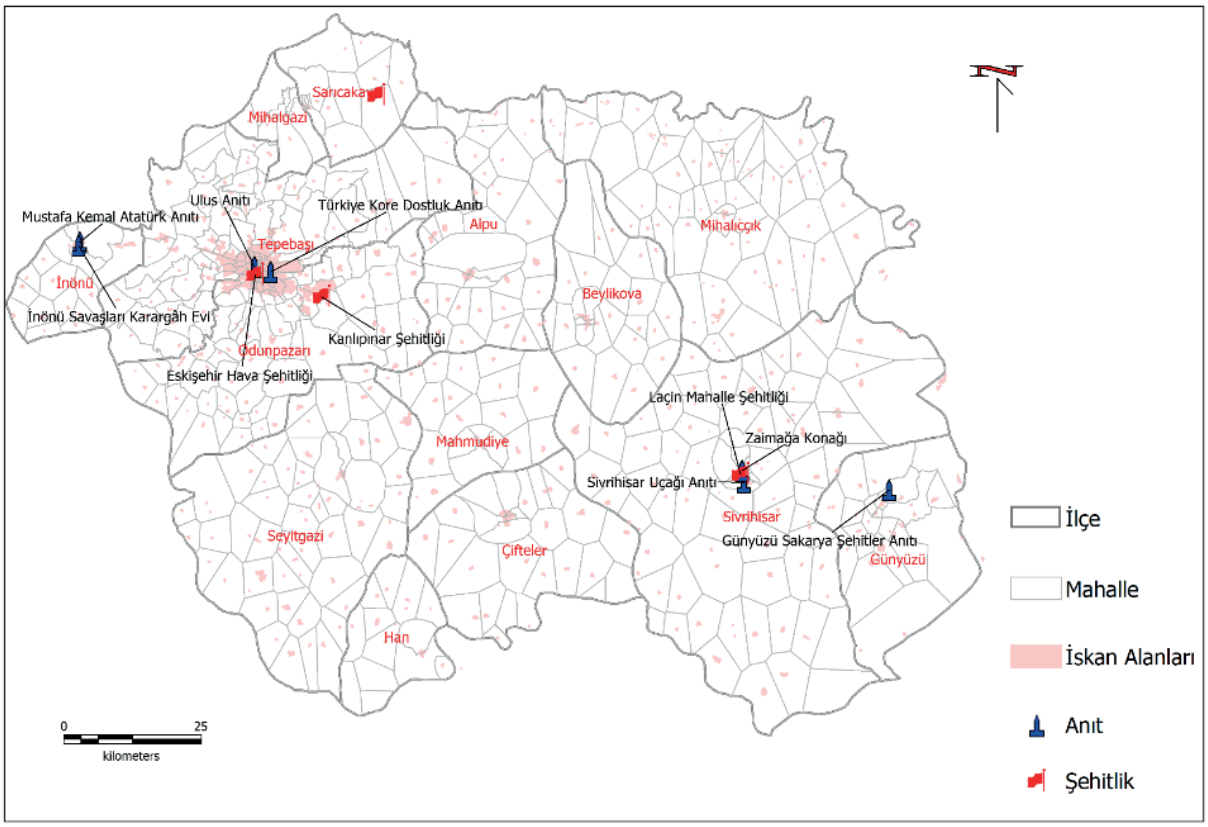

Şekil 14 *Eskişehir ilindeki anıtlar ve şehitlikler*

3.8 SAĞLIK TURİZMİ

Eskişehir jeolojik yapısı nedeniyle oldukça zengin termal kaynaklara sahiptir. Bu kaynaklar, Eskişehir-Merkez, Kızılinler, İnönü Ilıcaları, Yenisofça, Sarıcakaya ve Sivrihisar termal alanlarıdır. Bunların arasından Kızılinler ve Sakarıılıca Sıcak Suları, Bakanlar Kurulu kararıyla Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Turizm merkezi olarak ilan edilen bölgelerin yanı sıra Eskişehir'de çok sayıda hamam ve sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Sıcak su kaynakları sıcaklıklarının çok yüksek olmaması nedeniyle jeotermal enerji amaçlı olarak kullanılamasa da bu durum su rekreasyonu ve hamam kültürü ile avantaja dönüştürülebilir. Eskişehir'deki sıcak su kaynakları Şekil 15'te gösterilmektedir.

Sağlık kuruluşlarının tıp turizmi alanında hizmet verebilmeleri için Sağlık Bakanlığı tarafından verilen yetki belgesini almaları gerekmektedir. Üçü kamu sağlık kuruluşu, beşi özel sağlık kuruluşu olmak üzere Eskişehir ilinde bu yetki belgesini almaya hak kazanan sekiz sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Ayrıca Mahmudiye'de var olan atlı terapi de (hipoterapi) Mahmudiye'nin Osmanlı Dönemi'nden günümüze gelen ekonomik

faaliyetinin bir yansımasıdır, bir hikayesi vardır ve bu ilçeyi turizm açısından çekici kılmaktadır. Sağlık turizmi kapsamında değerlendirilen sağlık kuruluşları Şekil 16' da gösterilmektedir.

Yaşlı ve engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılabilmesi için tesislerin erişilebilir olması büyük önem taşımaktadır. Eskişehir ilinde üçüncü yaş ve engelli turizmine hizmet verebilecek oteller ve engellilerin spor yapabilecekleri (Şekil 17) Engelsiz Park bulunmaktadır.

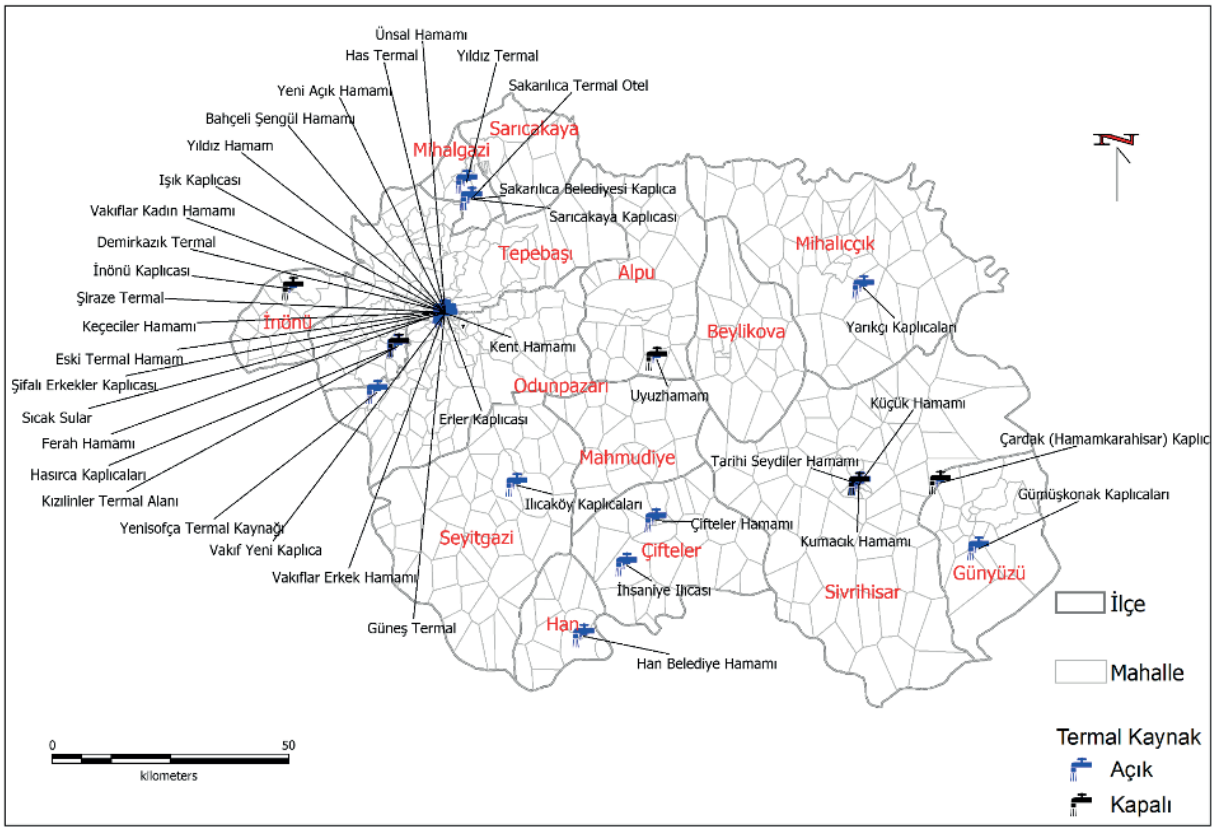

Şekil 15 *Eskişehir ilindeki sıcak su kaynakları*

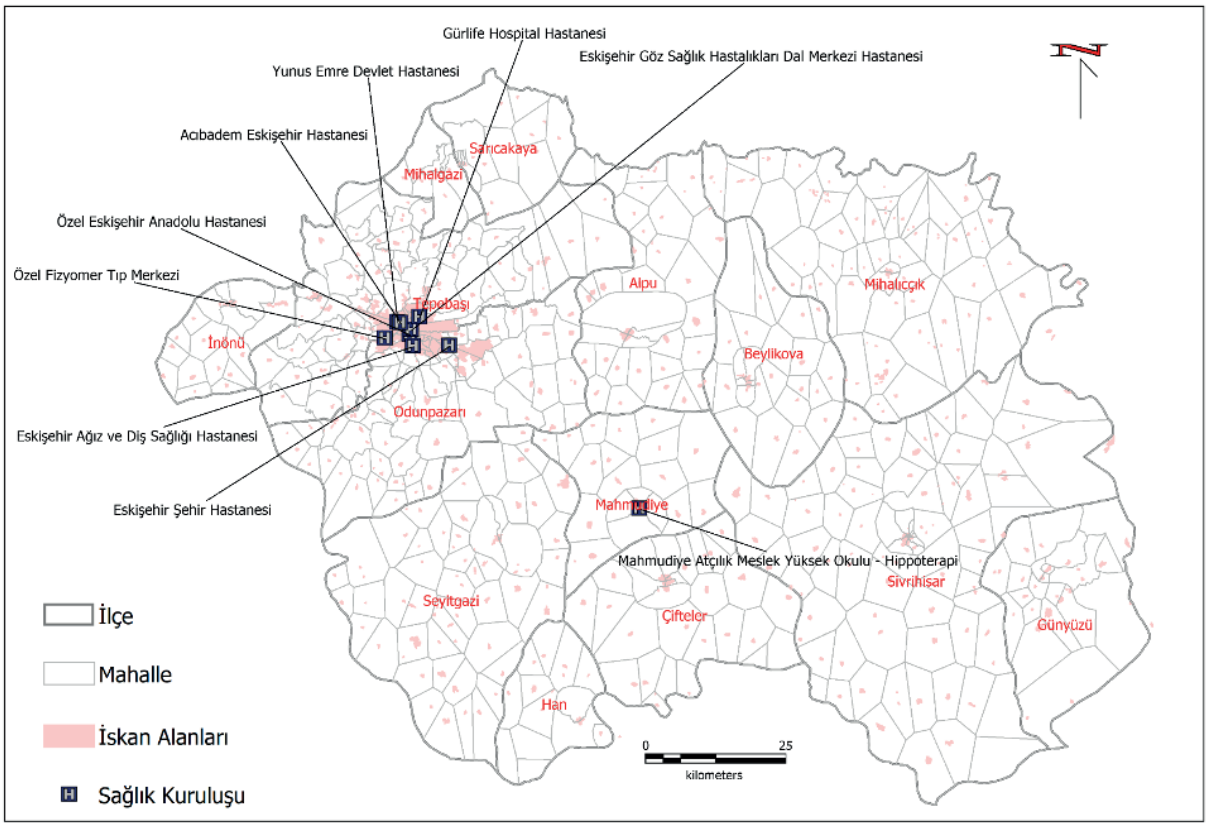

Şekil 16 *Sağlık turizmi belgeli kuruluşlar ve Hippoterapi Merkezi*

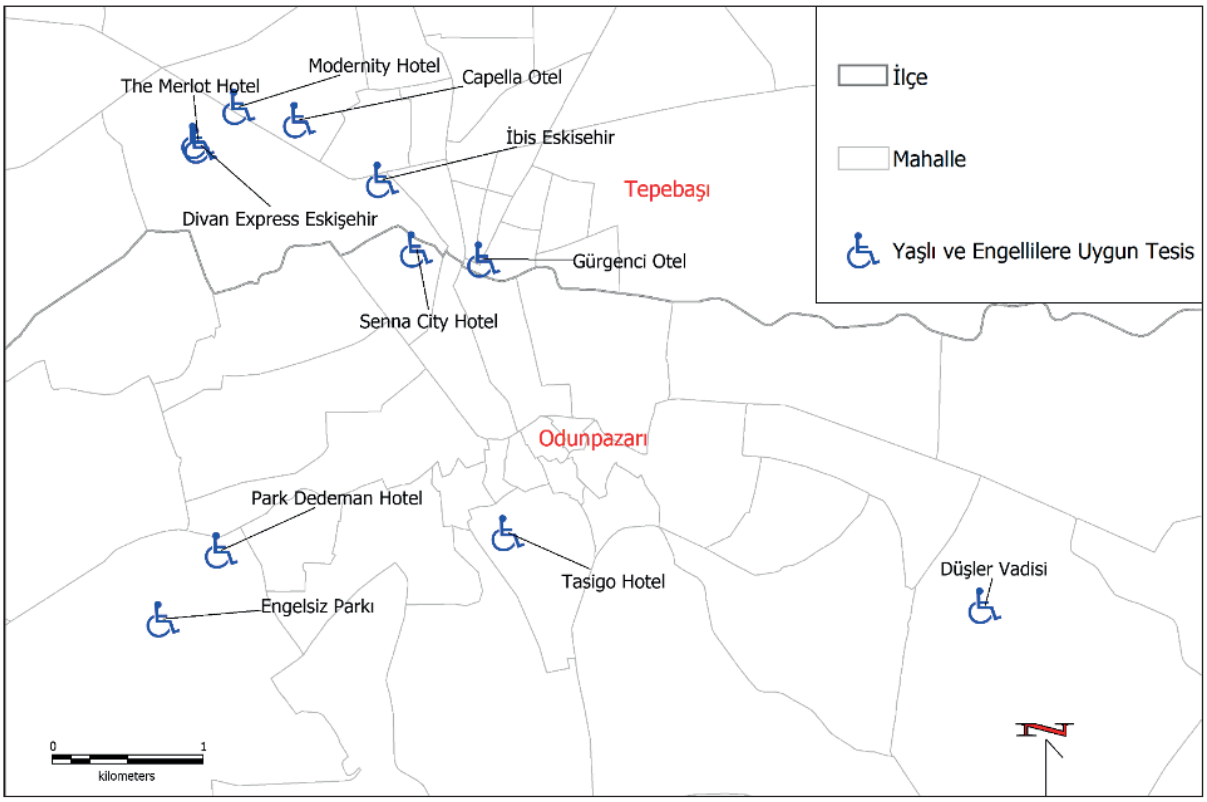

Şekil 17 *Yaşlı ve engellilere uygun tesisler*

3.9 TARİH TURİZMİ

İç Anadolu Bölgesi'nin batıya açılan kapısı olan ve doğu ile batıyı birleştiren ana yolların kavşak noktasında yer alan Eskişehir, stratejik önemini her zaman korumuştur. İl, Neolitik Çağ'dan günümüze yerleşim tarihine sahne olmuştur. Yerleşim tarihinde önemli bir yer kaplayan Eskişehir ilinde özellikle höyükler, tarihi yapılar, antik şehirler başta olmak üzere çok çeşitli tarihi eserler bulunmaktadır (Şekil 18). Sürekli yerleşimin olması pek çok yerleşmenin veya eserin farklı dönemlerde insanların yaşamlarının bir parçası olması sonucunu doğurmuştur (Şekil 19)

Eskişehir'de Demircihöyük, bilinen en eski yerleşik düzene ait bulguları vermiştir. Kalkolitik Çağ'da Eskişehir'de Demircihöyük, Küllüoba ve Kanlıtaş Höyük gibi kaya zemin üzerine kurulmuş yamaç yerleşimleri görülmektedir. Tunç Çağı'na ait Eskişehir'deki yerleşim yerleri; Demircihöyük, Küllüoba, Çavlum Höyük, Kültepe Höyüğü'dür.

Günümüzde Frigya olarak adlandırılan bölge ağırlıklı olarak, Frigler döneminden kalan kültürel miras alanlarının yoğunlaştığı Eskişehir, Kütahya ve Afyonkarahisar illeri arasında kalır. Eskişehir iki antik şehir (Pessinus ve Midas Kenti), 15 Frig kalesi ve 28 höyük ile Türkiye'de en yoğun ve önemli Frig yerleşim merkezlerine sahip olan ildir.

Helenistik döneme ait izlerin bulunduğu Eskişehir ilinde, Justiniapolis (Sivrihisar, Midaion (Karahöyük-Alpu), Nakoleia (Seyitgazi), Metrapolis (Kümbet-Seyitgazi) Santabaris (Han-Bardakçı) ve Hanköy Doğu Roma Dönemi'ne ait şehirlerdir. Han Antik Kenti Roma, Geç Roma ve Bizans dönemlerinde farklı amaçlarla kullanılmıştır.

Askeri ve ticari yönden stratejik öneme sahip Eskişehir önce Araplara, daha sonra Selçuklulara karşı yapılan savaşlarda Doğu Roma ordularının toplanma yeri olmuştur. Dorylaion, Arap kaynaklarında Darauliya/Drusilya olarak geçmektedir. Araplar 708 ve 838 tarihlerinde Dorylaion önlerine kadar gelmiştir. 11. yüzyılın ikinci yarısında Selçuklu akınları Anadolu'ya yayılmaya başlamıştır. Eskişehir ve civarı, 1180 yıllarında tamamen bir Türk yurduna dönüşmüştür. 13. yüzyılın sonunda Eskişehir Anadolu Selçuklu Devleti'nin Sultanönü sancağının merkezi olur. Bu dönem içerisinde Seyyid Battal Gazi Külliyesi, Büğdüz köyündeki Selçuklu Camii, merkezdeki Alaeddin Camii, Alemşah Kümbeti, Sivrihisar Ulu Cami ile Nasreddin Hoca'nın Evi vb. eserler günümüze kalmıştır.

Orhan Bey zamanında Osmanlı Devleti'nin topraklarında yer alan Eskişehir'de Karacaşehir Camii, Karacahisar Kalesi, Sivrihisar Saat Kulesi, Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Osmanlı Evi, Zaimağa Konağı, Beylerbeyi Konağı ve Gevur (Ermeni) Hamamı gibi eserler günümüze kalmıştır.

Millî Mücadele sırasında ve sonrasında, ülkenin ulaşımının kavşak noktasında bulunmasının da etkisiyle, Eskişehir ili önemli olaylara sahne olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile genelde sanayi alanında yapılan yatırımlar, şehre sosyal ve kültürel açılardan da canlılık kazandırmıştır. Eskişehir 1925 yılında il olmuştur. Cumhuriyet Tarihi Müzesi, Eskişehir Atatürk Lisesi, Porsuk (Turing Klöp) Oteli, Gar Binası, Eskişehir Subay Orduevi, Devrim Arabası, Odunpazarı Tarihi Alanları, Türkiye-Kore Dostluk Anıtı, Günyüzü Sakarya Şehitler Anıtı ve Müzesi gibi eserler Cumhuriyet dönemine aittir.

Dağlık Frigya Bölgesi'nde turizmin canlandırılması ve kültürel ve jeolojik miras alanlarının korunması amacıyla Frig Yolu kültür rotası geliştirilmiştir. Bu kültür rotasının bir kısmı Eskişehir ilinden geçmektedir. Friglerin başkenti Gordion'un uç noktası olduğu bu rota (Polatlı-Ankara), Frig ana tanrıçası Kybele'nin ana kült merkezi Pessinus (Ballıhisar-Sivrihisar), Friglerin dini merkezi sayılan Yazılıkaya-Midas Kenti (Han-Eskişehir), doğal ve kültürel çekiciliklerin bir arada bulunduğu vadilerle Afyonkarahisar'a ulaşmaktadır. Şekil 20 incelendiğinde Frig Kültür Rotası güzergâhında tarihi eserler, dini eserler, mesire alanları, biyolojik çeşitlilik alanları ve anıt ağaçlar gibi çok sayıda turizm değeri taşıyan kaynak bulunduğu görülebilir.

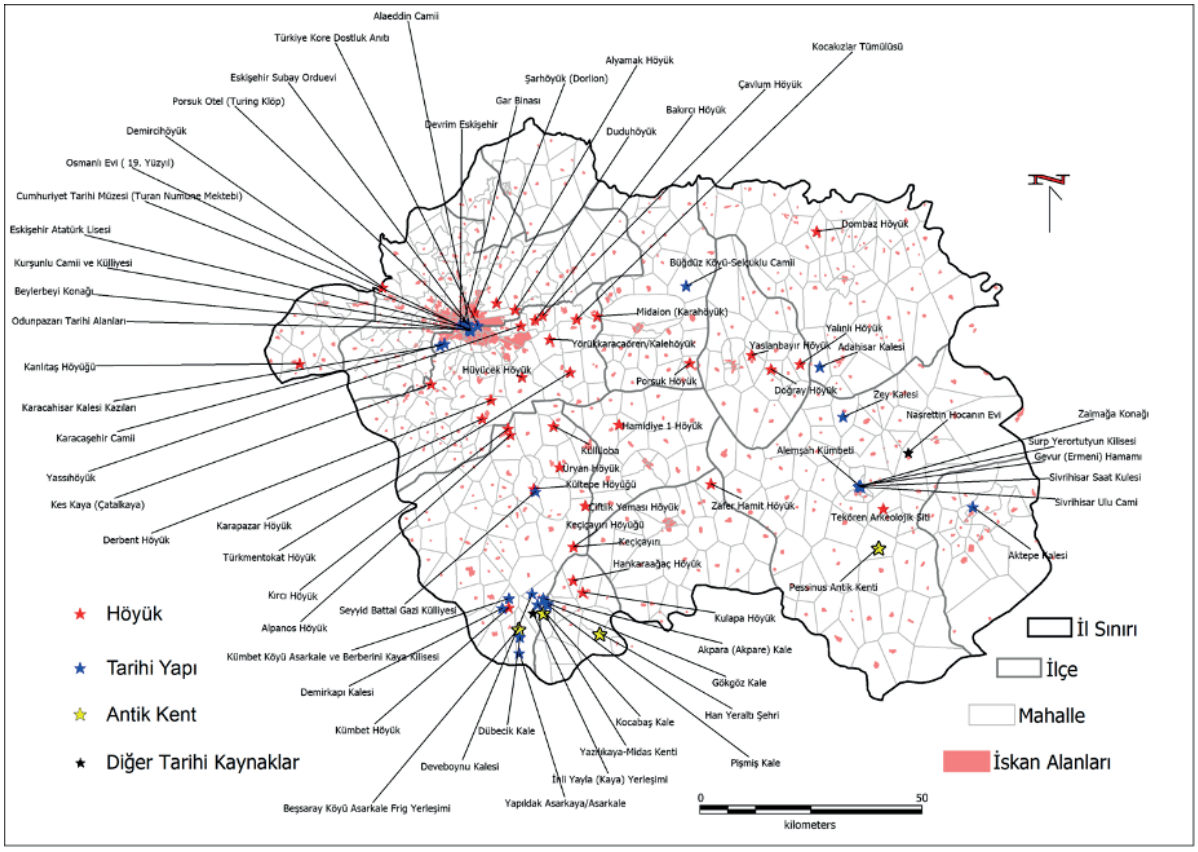

Şekil 18 *Eskişehir ilinde türlerine göre tarihi kaynaklar*

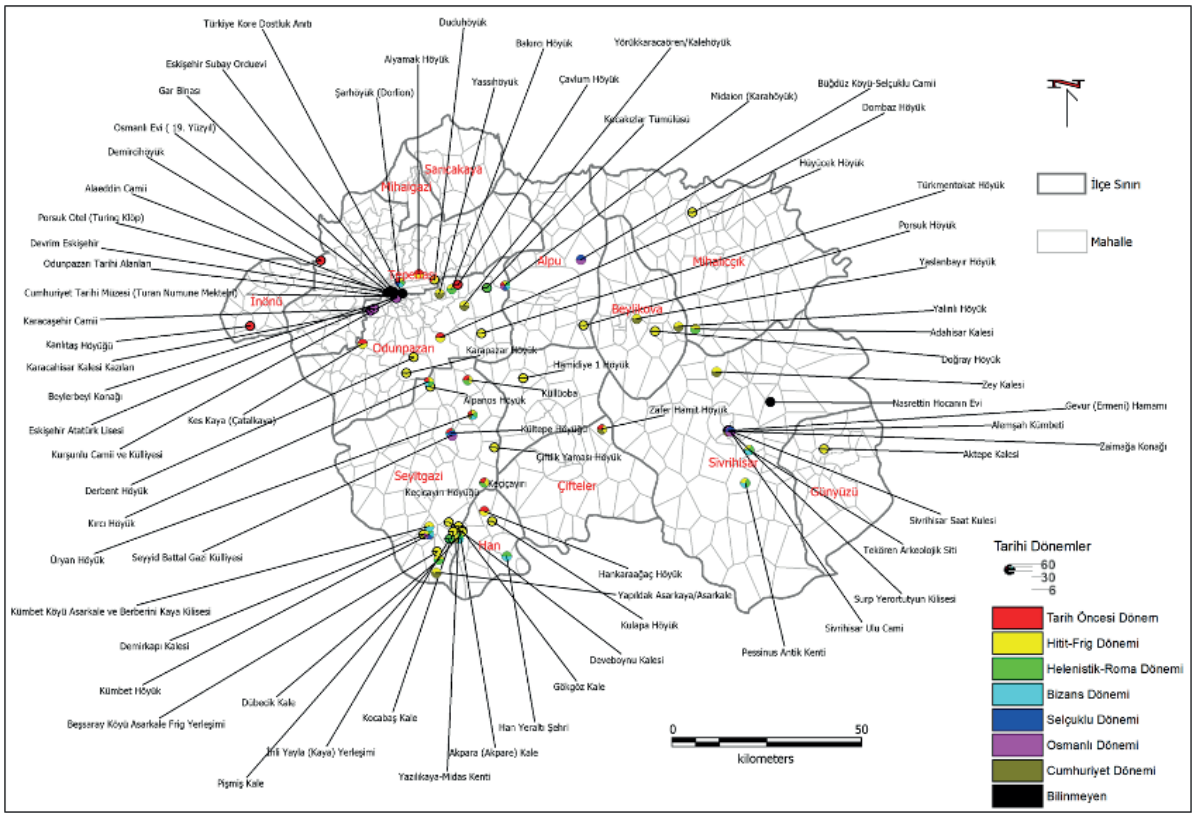

Şekil 19 *Eskişehir ilinde dönemlerine göre tarihi kaynaklar*

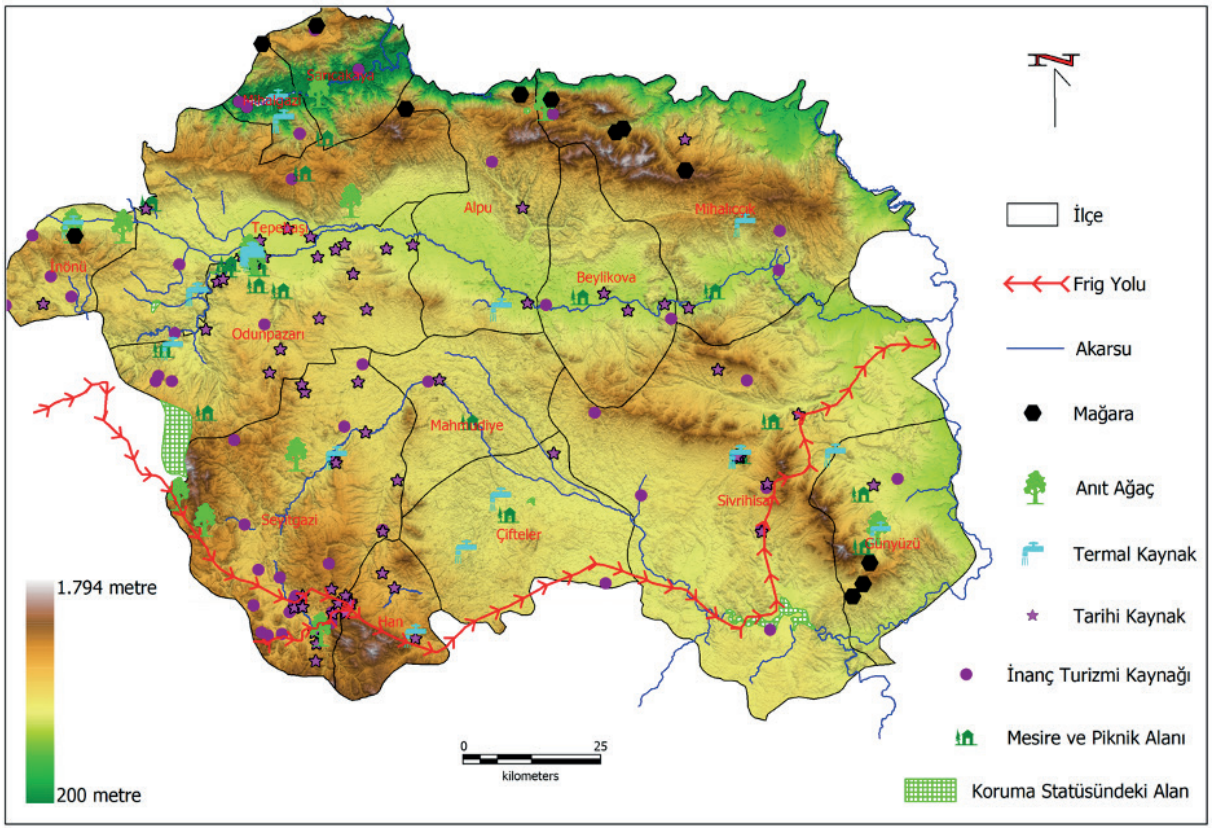

Şekil 20 *Eskişehir ilindeki Frig Kültür Rotası güzergâhı*

3.10 İNANÇ TURİZMİ

Eskişehir ilinin kesintisiz bir şekilde yerleşim tarihine sahne olması ilin inanç tarihi tablosu görüntüsünü almasına katkı sağlamıştır. İl genelinde tarihi ve turistik değeri olan camiler, mescitler, türbeler, külliyeler, kiliseler, mabetler, mezarlık ve nekropoller bulunmaktadır (Şekil 21). Paganizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık dinlerine ait eserler bulunmaktadır. Birden fazla inanç sisteminde kullanılan ibadethanelerin varlığı da ilin yerleşim tarihinin zenginliğinin doğal sonucudur (Şekil 22). Farklı dinlere ait ibadethanelerin ve diğer kutsal alanların yan yana ve ayakta kalmaları, aynı dinin farklı mezheplerinin kutsal yapılarının bulunması Eskişehir ilinin hoşgörü, dostluk ve saygı geleneğinin, tarihin derinliklerine dayandığını göstermektedir. İnanç tarihi uzmanlarının kutsal alanlar hakkındaki detaylı araştırmaları inanç turizmi için Eskişehir iline önemli katkılar sağlayabilir.

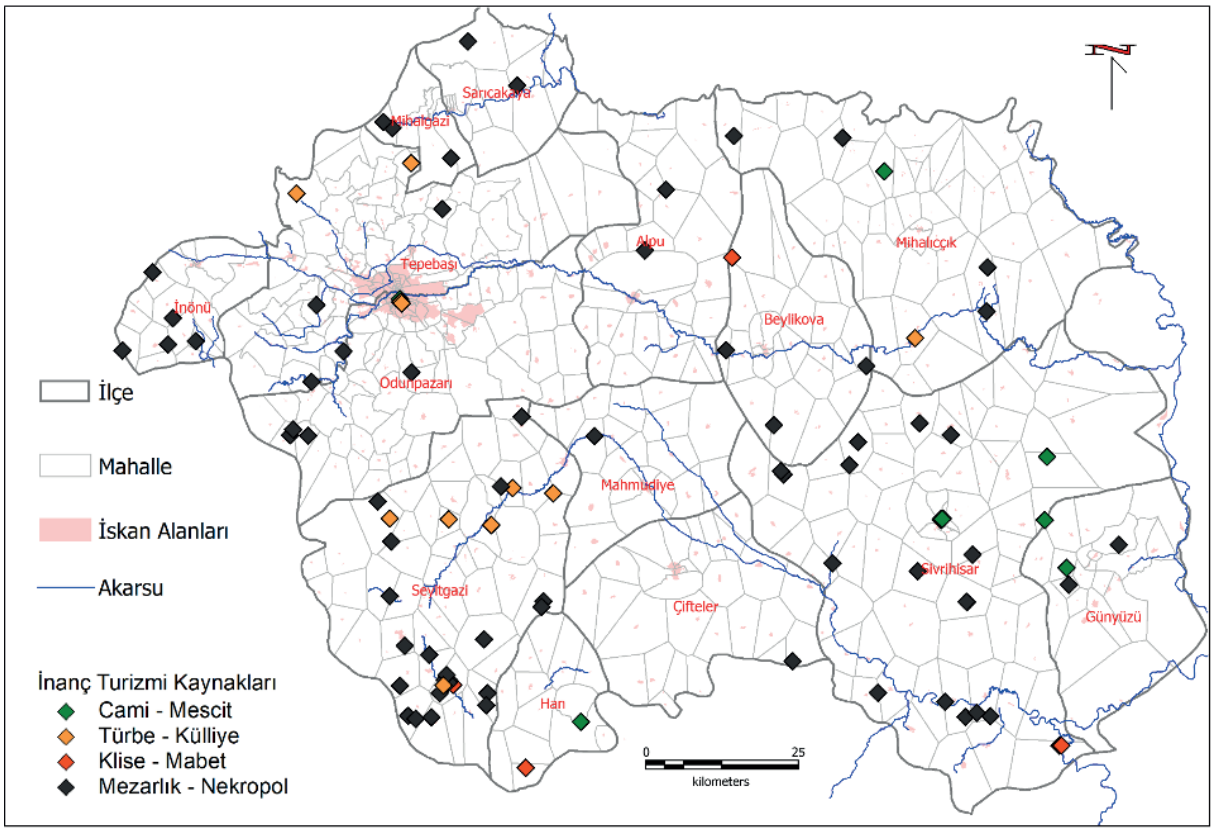

Şekil 21 *Türlerine göre inanç turizmi kaynakları*

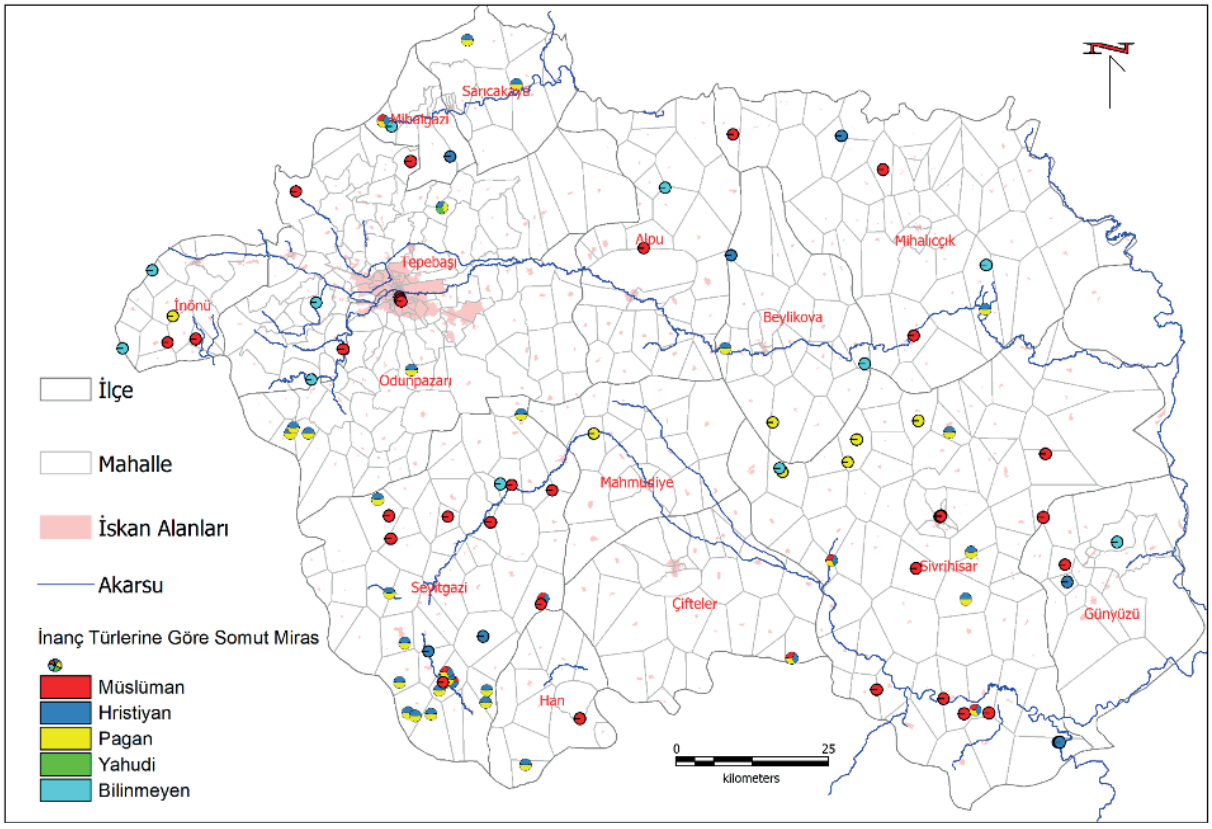

Şekil 22 *Dinlere göre inanç turizmi kaynakları*

3.11 KIRSAL/ EKOTURİZM

Kırsal turizm ve eko turizm birbirinden ayrılması mümkün olmayan iki unsurdur. Çünkü her ikisinde de turistler doğallığı bozulmamış ortamları (doğal bitki örtüsü, hayvanlar, yerel mimari ve yerel kültürler) aramaktadır. Turistler doğadan zevk alırken, çevrenin korunmasına katkıda bulunmayı hedefleyen bir turizm anlayışına sahiptir. Doğaya ve yerel kültürlere duyarlı olmak, biyolojik çeşitliliği korumak, turizmin olumsuz çevresel ve kültürel etkilerini en aza indirmek, yerel toplumların refahını desteklemek ve istihdam imkânlarını arttırmak hem kırsal turizmin hem de eko turizmin özellikleri arasındadır. Doğal ortamlar ekoturizm için fırsatlar yaratırken, bu tür bir turizm, doğal ortamları ve yerel kültürü (gelenekler, görenekler, el sanatları, yerel tarımsal üretim, yöresel mutfak, mimari ve diğerleri) koruyucu, geliştirici ve gelecek nesillere aktarıcı etki yapar. Çünkü eko turistler basit ve sade hizmetler ister ve turizm hizmetleriyle oluşan çevresel etkileri azaltırlar. Eko turizm hizmetlerini ve ürünlerini (konaklamanın evlerde yapılması, yöresel gıdaların yerel tarımsal ürünlerle hazırlanması ve sunulması, araba kiralama, alan kılavuzluğu, el sanatlarından hediyelik eşyaların üretilmesi gibi) yerel halk girişimcileri temin eder. Bu nedenle ekoturizm gelirlerinin büyük bir kısmı yerel halkın refahına yansır. Yerel halkın turizmden gelir elde etmesi doğal ve kültürel dokunun değer kazanmasına ve korunmasına katkı sağlar. Eko turizmin küçük yatırımlarla hayata geçirilebilmesi de diğer bir üstün tarafıdır. Eko turizm daha çok şehirleşmenin fazla olmadığı alanlar için uygundur. Bu da Eskişehir'de merkez ilçe dışındaki alanlara turizmin yayılması anlamını taşımaktadır. Turistler ziyarete geldiklerinde Orman Genel Müdürlüğü tarafından izin verilen ürünleri satın alabilirler. Bu durumda ürünler hem çok daha değerli olarak tüketiciye ulaşacak hem de elde edilen gelir yöre sakinlerinin refahına yansıyacaktır.

Kırsal turizme meraklı turistler yöresel organik ürünler talep ederler. Bu durum kırsal tarımsal üretimin artmasına katkı sağlar. Tarımsal üretimin artması ve değerinde karşılığını bulması, kırdan şehre göçün durması ve kırsal alanlarda sermaye birikimi ile ekonomik hareketliliğin canlanmasına yardımcı olacaktır. Turizmden elde edilecek gelir yerel halkın refahına dolayısıyla ilin, bölgenin ve ülkenin refahına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle bu çalışmada yöresel mutfağa da önem verilmiştir. Eskişehir ilindeki pek çok köyün yöresel mutfağı araştırılmıştır (Şekil 23). Gıdaya dayalı festivaller de bulunmaktadır (Şekil 24). Turistik yöresel ürünlerin geliştirilebilmesi için alt yapı uygundur. Derlenmiş/yeniden derlenecek yöresel yemeklerin üniversite iş birliği ile uluslararası damak tadına uyum sağlayacak şekilde aslından çok uzaklaşmadan yorumlanması ve her

köye özgü standart reçeteler geliştirilerek kalite kontrolün temin edilmesi yararlı olabilir. Yöresel kültürden beslenen yemek organizasyonları turlara dâhil edilebilir.

Yöreselliğin ve özgünlüğün çekiciliğinin gittikçe arttığı turizm hareketliliğinde Eskişehir'in kozmopolit yapısı büyük bir şans olarak değerlendirilebilir. Manavlar, Türkmenler ve Yörükler'in yanı sıra 18. yy.'dan itibaren göç etmiş ve bölgeye yerleştirilmiş Pomaklar, Boşnaklar, Balkan Muhacirleri (Arnavutluk, Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelenler), Karaçaylar, Tatarlar, Adigeler, Sapsığlar, Bijeduhlar, Kabardeyler, Besleneyler ve Abaza'lar kendi kültürel özelliklerini Eskişehir'e taşımışlardır. Bu çeşitlilik sayesinde Eskişehir için bir kültür şöleni alanı olarak tanımı kullanılabilir. Bu kültürel zenginlik il kapsamında gerçekleştirilecek her türlü turizm faaliyetine değer katabilir. Gerek Eskişehir'de gerekse kırsal turizmde Eskişehir gecesi, Sivrihisar gecesi, Seyitgazi gecesi, İnönü gecesi, Türkmen gecesi, Yörük gecesi, Kafkas gecesi, Balkan Muhacirleri gecesi gibi eğlencelerin düzenlenebilmesi için yöresel türküler, halk dansları ve kıyafetleri, halk oyunları, el sanatlarına ait derlenmiş bilgiler bulunmaktadır (Şekil 25 ve Şekil 26).

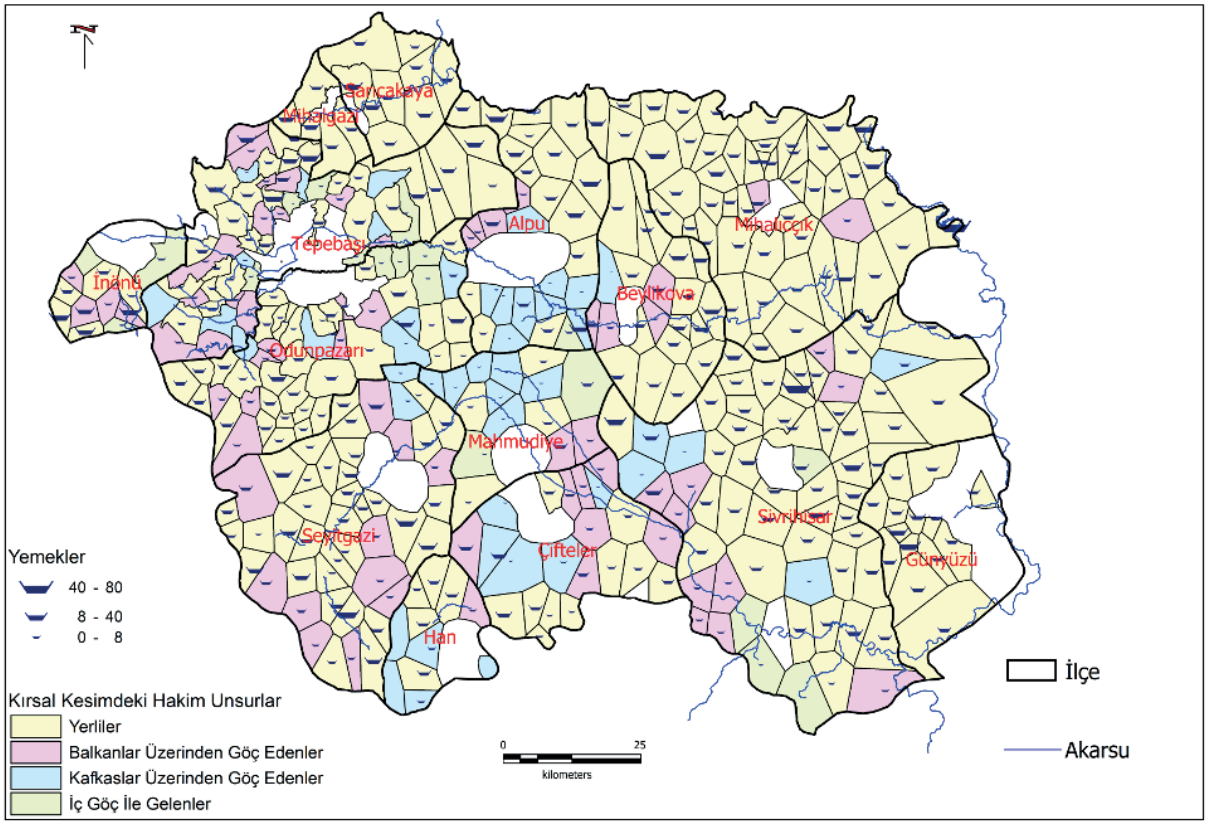

Şekil 23 *Yöresel mutfaklarla ilgili araştırılma yapılmış köyler*

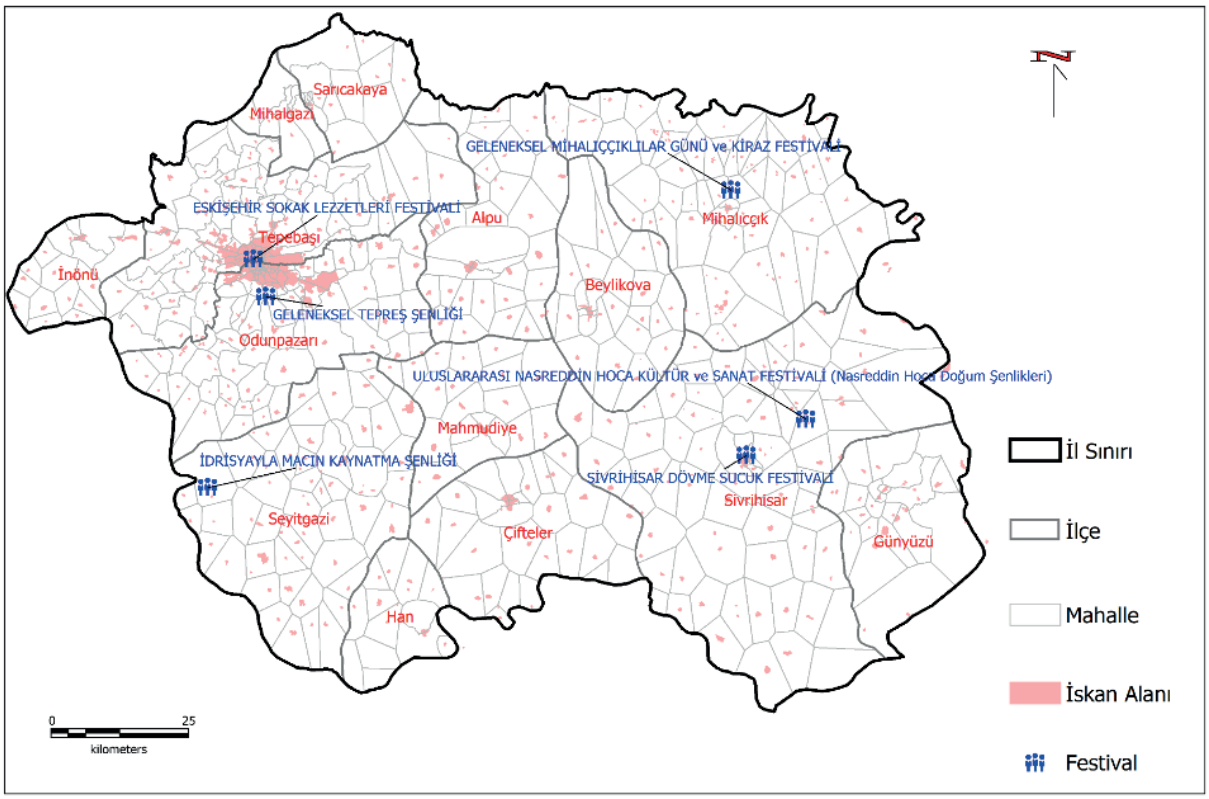

Şekil 24 *Eskişehir ilindeki festivaller*

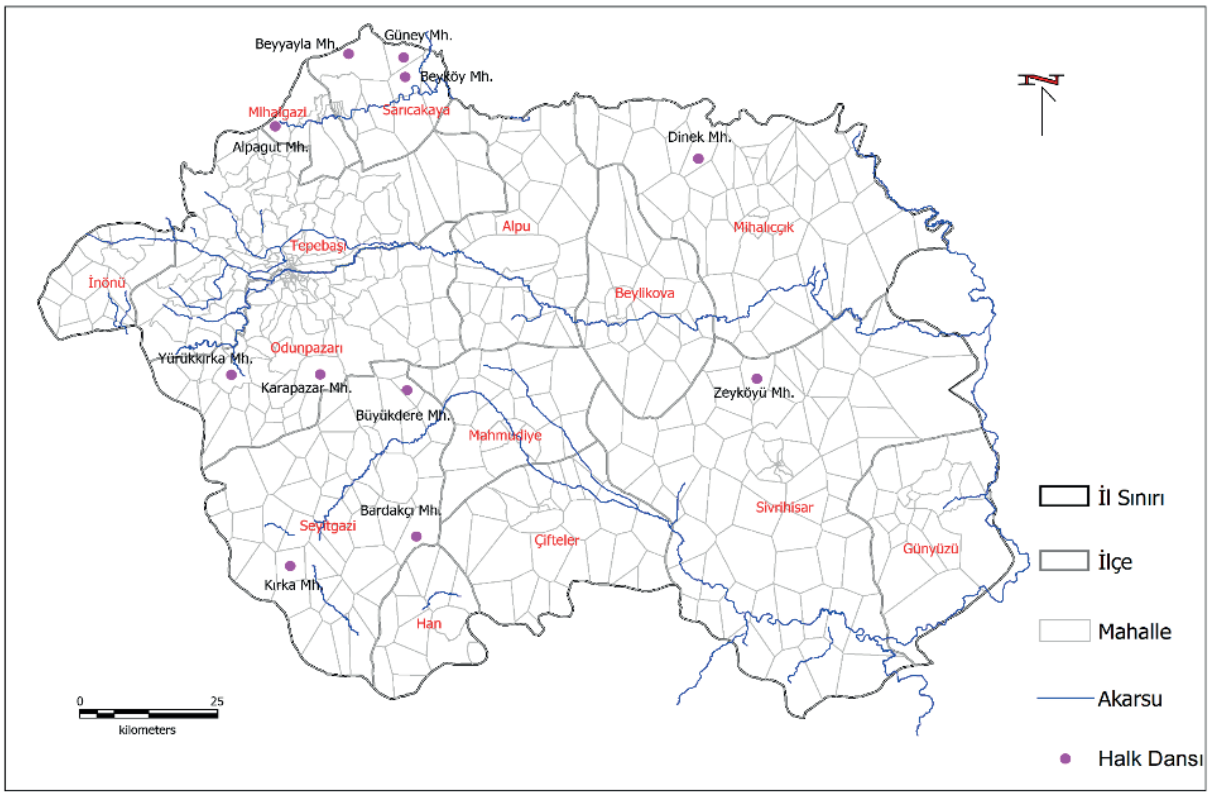

Şekil 25 *Eskişehir ilinde halk dansları derlenmiş köyler*

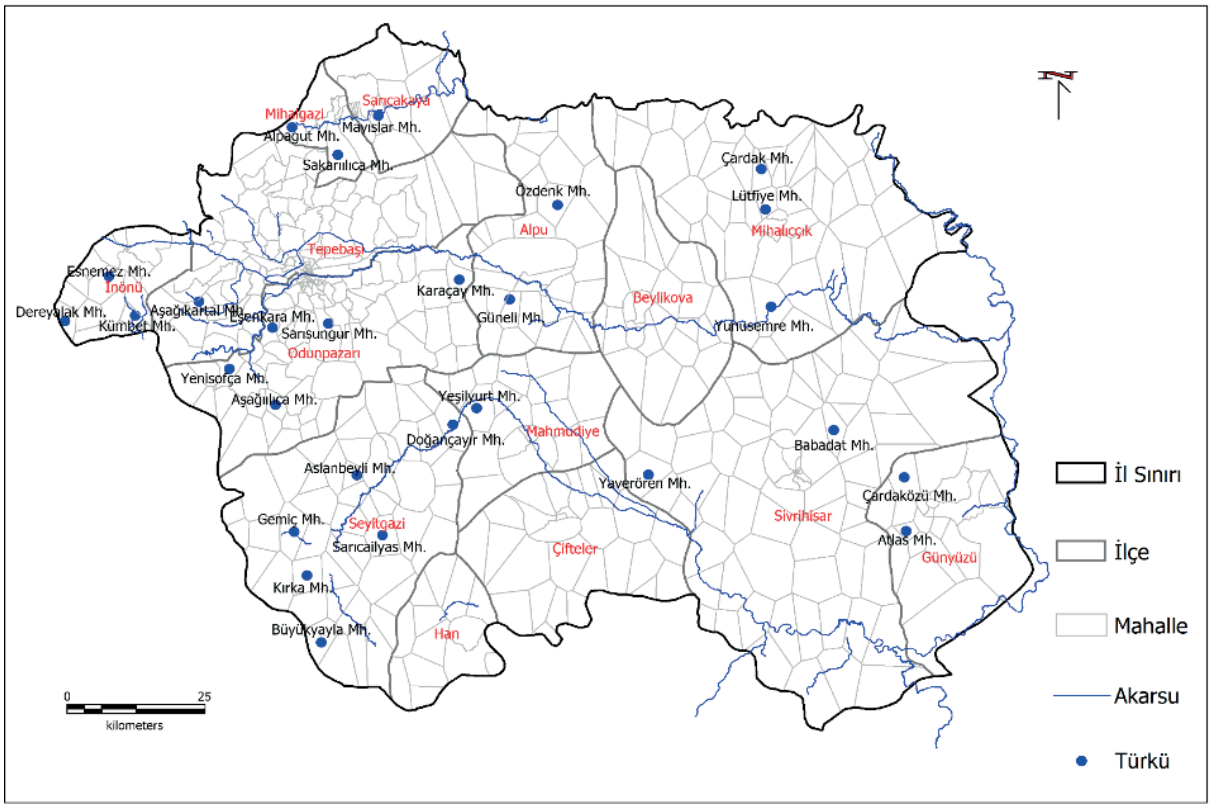

Şekil 26 *Eskişehir ilinde türkü derlemesi yapılmış köyler*

4. ESKİŞEHİR İLİNİN TEMALARINA GÖRE TURİZM ALT BÖLGELERİ

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında Eskişehir ilinde turizm alt bölgelerinin geliştirilebileceği bir potansiyel tespit edilmiştir. Alt bölgelerle, Eskişehir ilinde farklı ve özgün turizm çekiciliklerinden oluşan bir kümelenme şehir ve çevre arasında turizm bütünleşmesinin gerçekleşmesine katkı sağlayabilir. Bütüncül gelişme ve kalkınma için turizm çekicilikleri kümesinin oluşturulmasının yanı sıra büyük çekim gücüne sahip turizm arzlarının da il geneline dağılmasına dikkat edilmesi önemlidir. Elde edilen bulgular ışığında temalarına, işlevlerine, kullanılabilirliklerine, farklılık ve özgünlüklerine göre Eskişehir ilinin turizm kaynakları ve potansiyel çekicilikleri 6 bölgeye ayrılmıştır (**Hata! B aşvuru kaynağı bulunamadı.**) Bunlar;

1. İnönü Hava Sporları Bölgesi
2. Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeoparkı
3. Sivrihisar ve Çevresi
4. Sündiken-Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi
5. Agroturizm Bölgesi
6. Şehir Turizmi Bölgesi

Turizm bölgeleri çeşitli özellikleri ile diğerlerinden ayrılabilmektedir. Her bir turizm bölgesi kendi içinde farklı değerlere sahip turizm kaynakları barındırmaktadır. Turizm kaynaklarının farklı özelliklere sahip olması, turizm bölgelerinin çekiciliğini artırıcı unsur olarak değerlendirilebilir. Kendi içindeki özellikleri bütüncül olarak dikkate alındığında, her turizm bölgesinin farklı bir yapılanmaya ve ürün geliştirilmesine daha kapsayıcı bir ifade ile turizm planlamasının yapılmasına gereksinimi olduğu ortaya çıkmaktadır. Turizm planlaması sırasında fizibilite projeleri ve bölgeye özgün ancak Eskişehir makro pazarlama iletişimi stratejileri ile uyumlu faaliyetlerin hazırlanması yararlı ve etkili olabilir.

4.1 İnönü Hava Sporları Bölgesi

İnönü hava sporları bölgesinin turizm kaynakları ana raporda *Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Betimlenmesi* bölümünde açıklanmıştır. Bölgenin turizm kaynakları ve hitap ettiği potansiyel pazar Şekil 27'de gösterilmektedir.

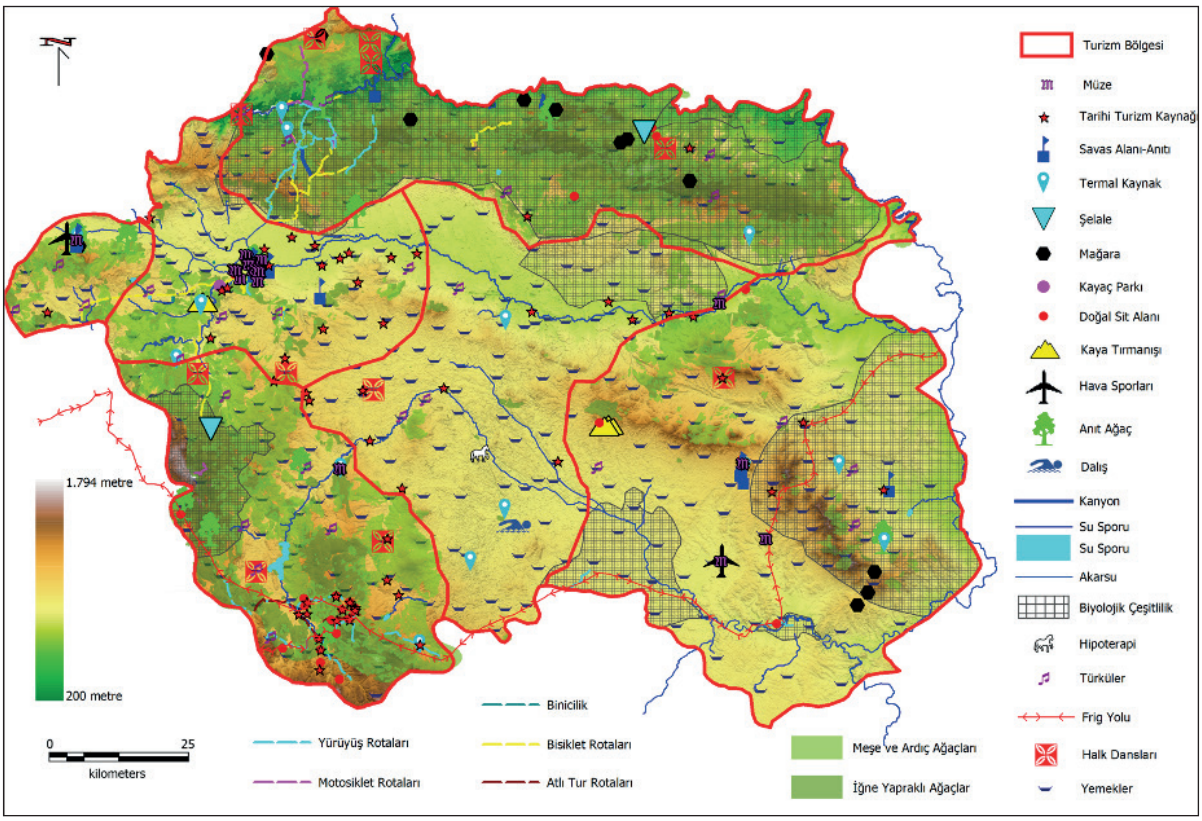

Şekil 27 *Eskişehir ili turizm bölgeleri*

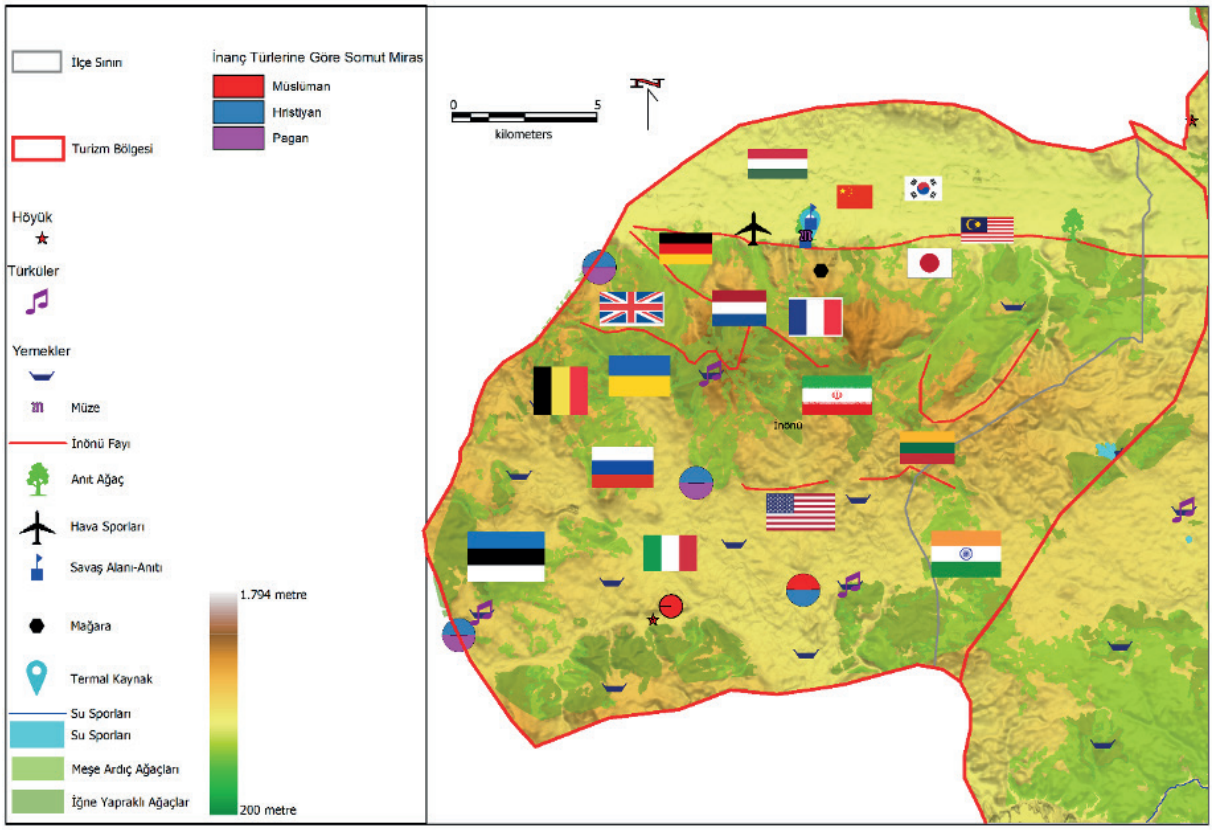

Şekil 28 *İnönü Hava Sporları Bölgesi*

Her bölge için temel çekiciliği oluşturacak bir arz bulunması esası düşünüldüğünde, İnönü ilçesindeki hava sporları hem bu bölge için hem de şehir turizmi ve jeopark alt bölgeleri için başlı başına bir çekicilik olarak değerlendirilebilir. Hava sporları günümüzde unutulmaz, sosyal medyada paylaşıldığında dikkat çekecek, heyecanlı ve macera dolu deneyimler yaşamak isteyen turistler için yeni ve yaratıcı bir seçenektir. Nevşehir turizminde sıcak hava balonlarının destekleyici bir etkinlik olarak bölgeye değer katması gibi Eskişehir'de de hava sporları öne çıkarılabilir. İnönü'de doğal yapının oluşturduğu hava akımları, Eskişehir'in ulusal havacılık tarihindeki yeriyle desteklenerek sık kullanılan bir etkinlik haline getirilebilir. Tesislerin varlığı ve deneyim de önemli bir avantajdır. İnönü Hava Sporları Merkezi'nin şehre yakın olması, günübirlik etkinliklerin yapılması için büyük bir fırsat olabilir. Şehirde kalan yerli ve yabancı misafirler için bir gün daha konaklamaya değecek bir farklılık olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca İnönü Mağaraları, İnönü Fayı, sıcak su kaynakları, yöresel ürünler ve yemekler (manda yoğurdu ve kaymağı vb.) hava sporları etkinlikleri ile birleştirilebilecek turistik çekicilik potansiyeli taşımaktadır. Ana raporda detaylarıyla belirtilen çekicilikler ve farklı milliyetteki turistlerin seyahat güdüleri göz önünde bulundurularak geliştirilen İnönü Hava Sporları Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1 *İnönü Hava Sporları Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri*

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	İtalyanlar	Hollandalılar	ABD'liler	G. Koreliler	Araplar	İranlılar	Çinliler	Japonlar	Ruslar	Ukraynalılar	Hintliler
Hava sporları	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Termal su havuzları		✓						✓	✓	✓	✓	✓			
Doğa temelli spor etkinlikleri	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓	✓		
Yöresel mutfak	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Panoramik tur	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İnönü Fayı ve mağaraları	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yöresel kültür/kırsal turizm	✓	✓	✓	✓			✓								

İnönü ve hava sporları, Almanlar, İngilizler, Hollandalılar, Fransızlar, Belçikalılar, genç Çinliler, Ukraynalılar, Ruslar, Güney Koreliler ve İranlılar gibi şehre gelen tüm yerli ve yabancı turistler için çekicidir. Özellikle şehre iş, kongre, fuar amacıyla gelen ABD vatandaşları, Estonya, Litvanya, Macar, İtalyan ve Hintli iş adamları ile akademisyenlerin hava sporlarını deneyimleyecekleri organizasyonların düzenlenmesi gelecek için yatırım olacaktır.

4.2 Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi

Bölgenin yerleşim tarihinde önemli bir yerinin olması ile günümüzdeki sosyokültürel dokusunun asıl mimarı, sahip olduğu jeolojik ve jeomorfolojik özellikleridir. Bölge, kolay şekillenen tüflerin varlığı sayesinde yerleşim tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Friglere ait somut izlerin günümüze kadar geldiği sınırlı alanlardan biridir. Tüfler, peribacaları ve mantar kaya oluşumları ile görsel şölen oluşturduğu kadar, yer altı şehirlerine, sarnıçlara ve kiliselere ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Eskişehir ilinin kültürel zenginliğinin bir parçasını oluşturan göç tarihinin izleri de kırsal yerleşmelerde mevcuttur. Bölge aynı zamanda Friglerden itibaren Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde sürekli yerleşime ev sahipliği yapmış olması nedeniyle hem yerleşim tarihi hem de farklı dinler ve mezheplere ilişkin varlıkları ile inanç tarihi açısından bir laboratuvar gibidir. Tüm bu özelliklerine Akdeniz Geçiş İklimi bölgesinde yer alması ve Türkmen Dağı'ndaki biyolojik çeşitlilik eklendiğinde turizm açısından tercih edilebilir bir ortam yaratmaktadır. Alandaki pek çok köyün yöresel mutfağı araştırılmıştır. Turistik yöresel ürünlerin geliştirilebilmesi için alt yapı uygundur. Benzer şekilde derlenmiş Türküler ve tanımlanmış halk kıyafetleri vardır. Bu bölgede yürüyüş, bisiklet ve motosiklet için uygun tur rotaları bulunmaktadır. Atlı tur rotası da tasarlanmıştır. Su sporları yapılmaktadır. Bölgenin tarihi ve kültürel varlıkları, doğa temelli spor etkinliklerini de zenginleştirmektedir. Termal su kaynağı ve anıt ağaçları değerlendirilmeyi beklemektedir. Bu bölgenin turizm kaynakları ana raporda *Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Betimlenmesi* bölümünde açıklanmıştır, Bölgenin turizm kaynakları ve hitap ettiği potansiyel pazar Şekil 29'da gösterilmektedir.

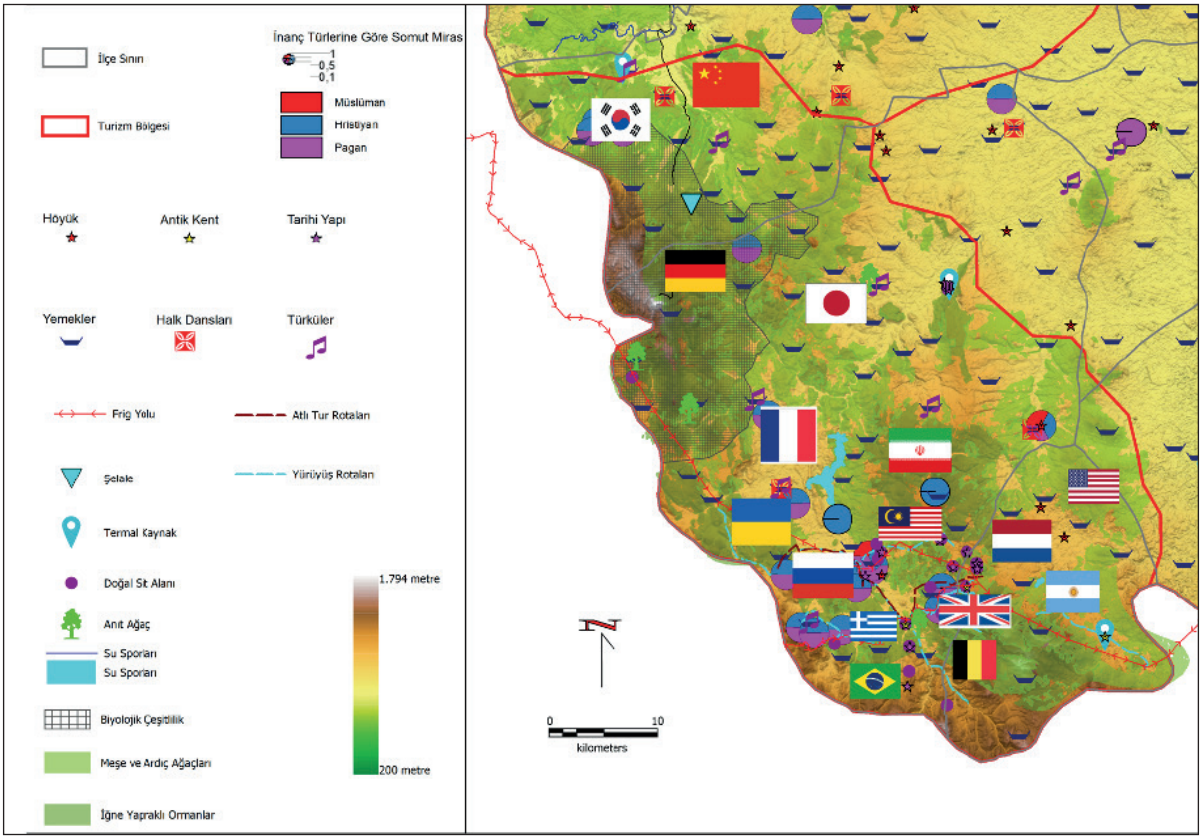

Şekil 29 *Türkmendağı Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi*

Türkmendağı Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarları Tablo 2'de gösterilmektedir.

***Tablo 2**. Türkmendağı Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri*

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	Hollandalılar	ABD'liler	Ruslar	Güney Koreliler	Çinliler	Japonlar	Malezyalılar	Araplar	İranlılar	Ruslar	Ukraynalılar	Yunanlılar	Hintliler
Jeopark turu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Biyolojik zenginlikler	✓	✓						✓	✓	✓					✓	✓	
Yazılıkaya Platosu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	
Tarih turları	✓		✓	✓		✓		✓	✓	✓							
Doğal zenginlikler	✓	✓		✓	✓			✓	✓								
Kültürel zenginlikler		✓		✓					✓		✓		✓				
İnanç turizmi											✓	✓	✓				
Seyit Battal Gazi Külliyesi											✓	✓	✓				
Atlı turlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓											
Su sporları	✓	✓			✓		✓										
Diğer doğa temelli spor etkinlikleri	✓		✓		✓		✓			✓							
Sıcak su havuzları, SPA ve Wellness	✓	✓						✓	✓	✓		✓					✓
Yöresel mutfak	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓				
Seyitgazi ilçesi																	
Kırsal turizm	✓	✓	✓	✓	✓	✓											
Ortak kültür unsurları (kültürel yakınlık)								✓	✓	✓	✓	✓	✓				

Bu bölge Alman, İngiliz, Fransız, Belçikalı, Hollandalı, ABD'li, Çinli, Güney Koreli, Malezyalı, Japon, İranlı, Rus, Ukraynalı ve Yunanlıların ilgisini çekecek potansiyel taşımaktadır. Ayrıca UNESCO küresel jeoparklar ağına dâhil olan jeoparklar eğitim ve bilimsel amaçlarla dünyanın her yerinden uzman ve öğrencileri kendisine çekmektedir. Yine spor turları da jeoparkları desteklemektedir.

4.3 Sivrihisar ve Çevresi

Granit yapısı ve haşmetli kayaları ile şehre ve bölgeye ismini veren Sivrihisar dağları, etkileyici ve hâkim coğrafi görünümü dışında kaya tırmanışı, fotoğrafçılık gibi çok sayıda etkinliğe olanak tanımaktadır. Tarihi bir yerleşme olan ve korunmuş evleri ile şirin, özgün bir ortam yaratan Sivrihisar şehri, turistik yatırımları ile yeteri kadar bilinmeyen, ama gidildiğinde herkese tavsiye edilen bir turizm destinasyonuna dönüşmüştür. Şehir içindeki Ermeni Kilisesi, saat kulesi, açık hava müzesi gibi çok sayıda çekicilik ile yöresel mutfak seçenekleri ve konaklama imkânları bulunmaktadır. Şehrin tarihi dokusuna uyumlu modern dokunuşların yanı sıra şehir dışında da Pessinus Antik Şehri ve Balıkdamı koruma alanı gibi arkeolojik ve biyolojik çeşitlilikler vardır. Henüz değerlendirilemeyen mağaraları ve köylerde farklı folklorik özellikleri ile göç tarihinin izlerini de taşımaktadır. Hava sporları merkezi, çekici olmakla birlikte günübirlik turlar için İnönü'ye göre biraz daha uzaktır. Ancak Kurtuluş Savaşı sırasında milli orduyu desteklemek için Sivrihisar halkının uçak satın alması havacılık sporlarına farklı ve derin bir anlam katmaktadır. Savaş alanları turizminde Sivrihisar unutulmayacak bir yere sahiptir. Sivrihisar ve Çevresi Turizm Bölgesinin turizm kaynakları *Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Betimlenmesi* bölümünde açıklanmıştır. Bölgenin turizm kaynakları ve hitap ettiği potansiyel pazarları Şekil 30'da verilmektedir.

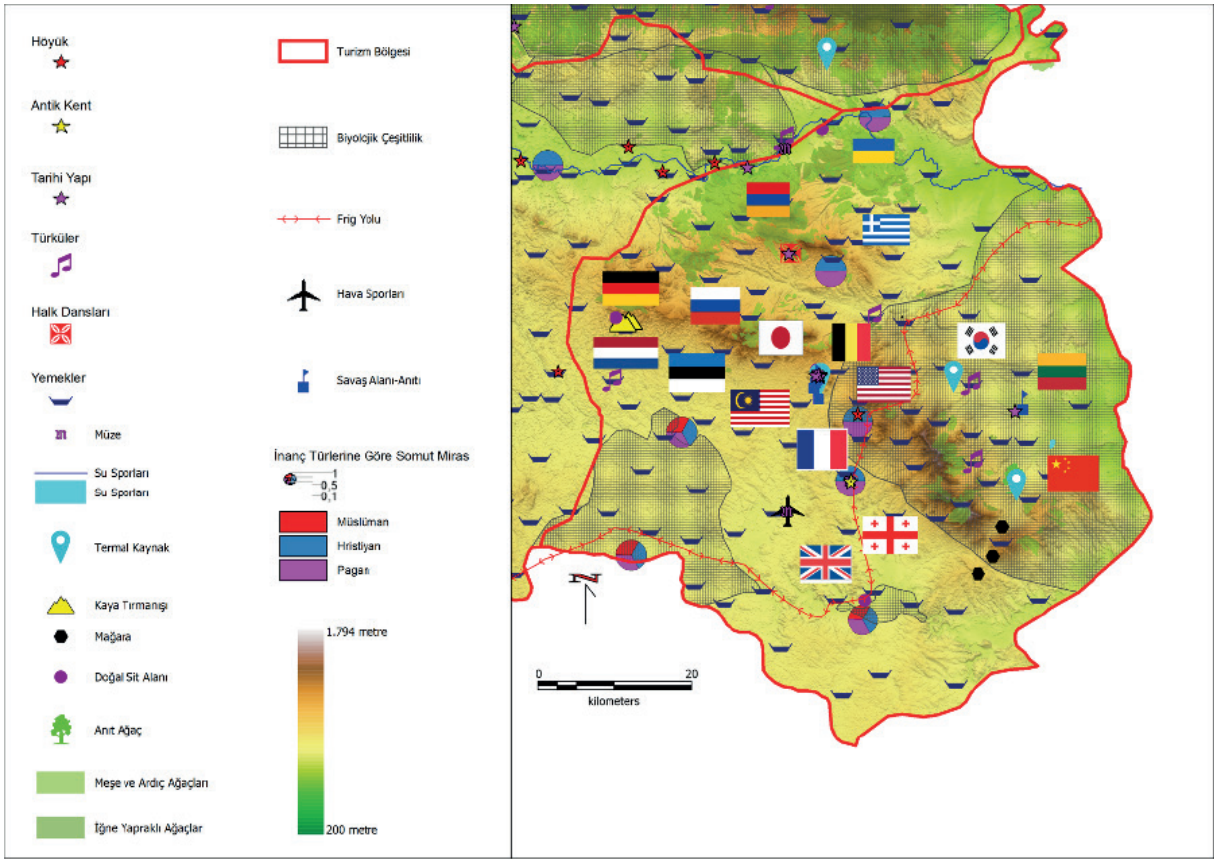

Şekil 30 *Sivrihisar ve Çevresi*

Ana raporda detaylarıyla belirtilen çekicilikler ve farklı milliyetteki turistlerin seyahat güdüleri göz önünde bulundurularak geliştirilen Sivrihisar ve Çevresi Turizm Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarları Tablo 3' te sunulmaktadır.

***Tablo 3**. Sivrihisar ve Çevresi Turizm Bölgesinin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri*

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	Hollandalılar	ABD'liler	Güney Koreliler	Çinliler	Japonlar	Ortodoks ülke vatandaşları	KKTC
Yöresel kültür/kırsal turizm	✓	✓	✓	✓		✓					
Doğa temelli spor etkinlikleri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Hava sporları	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Biyolojik zenginlikler	✓				✓						
Yöresel müzik			✓	✓							
Pessinus Antik şehri			✓	✓							
Sivrihisar şehri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Kilise						✓				✓	
Hamamlar SPA Wellnes	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ortak kültür unsurları (kültürel yakınlık)							✓	✓	✓		
Sivrihisar hamam etkinlikleri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Yöresel mutfak	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Savaş alanları turizmi											✓

4.4 Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi

Orta yükseklikteki Sündiken Bozdağlar, iklimi, bitki örtüsü ve biyolojik çeşitliliği ile klimatizme uygundur. Şehirlerden, sanayiden, ana ulaşım ağlarından ve madencilikten uzak olması ekoturizm için uygun zemin hazırlamaktadır. Özellikle kuzey yamaçlarının manzarası etkileyici, dinlendirici ve rahatlatıcıdır. Bu bölge için çekici unsur coğrafi görünüm ve doğallıktır. Şehirden kaçan insanlar için huzur ve sağlık bulacakları alanlar olarak öne çıkarılmalıdır.

Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesinin turizm kaynakları ana raporda *Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Betimlenmesi* bölümünde açıklanmıştır. Bölgenin turizm kaynakları ve hitap ettiği potansiyel pazar Şekil 31'de sunulmaktadır.

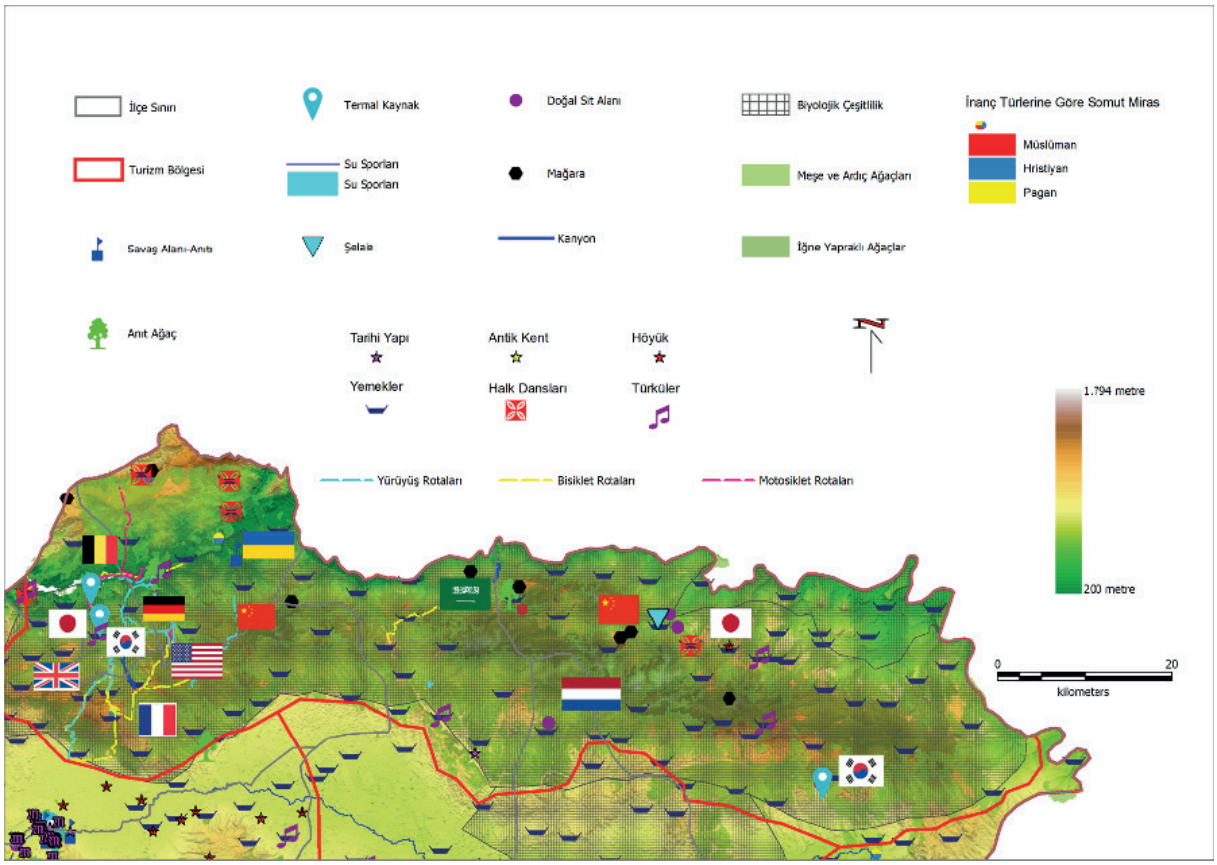

Şekil 31 *Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi*

Turistik çekicilikler ve farklı milliyetteki turistlerin seyahat güdüleri ana raporda detayları ile incelenmiş ve bilgiler ışığında geliştirilen Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarları Tablo 4' te sunulmaktadır.

Tablo 4. *Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri*

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	Hollandalılar	Ukraynalılar	ABD'liler	Güney Koreliler	Çinliler	Japonlar
Doğa temelli spor etkinlikleri	✓	✓	✓	✓		✓	✓			
Doğal zenginlikler	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Doğada konaklama		✓		✓	✓		✓	✓	✓	
Atlı turlar	✓	✓	✓	✓			✓			
Kültürel zenginlikler	✓	✓	✓	✓						
Sıcak su havuzları	✓	✓						✓	✓	✓
Sağlıklı yöresel gıda	✓	✓	✓	✓	✓		✓			

4.5 Agroturizm Bölgesi

Tarımsal faaliyetlerin hâkim olduğu bu bölgede çiftlik turizmi canlandırılabilir. Bölgenin turizm kaynakları ana raporda *Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Betimlenmesi* bölümünde açıklanmıştır. Bölgenin turizm kaynakları ve hitap ettiği potansiyel pazar

Şekil **32**'de gösterilmektedir.

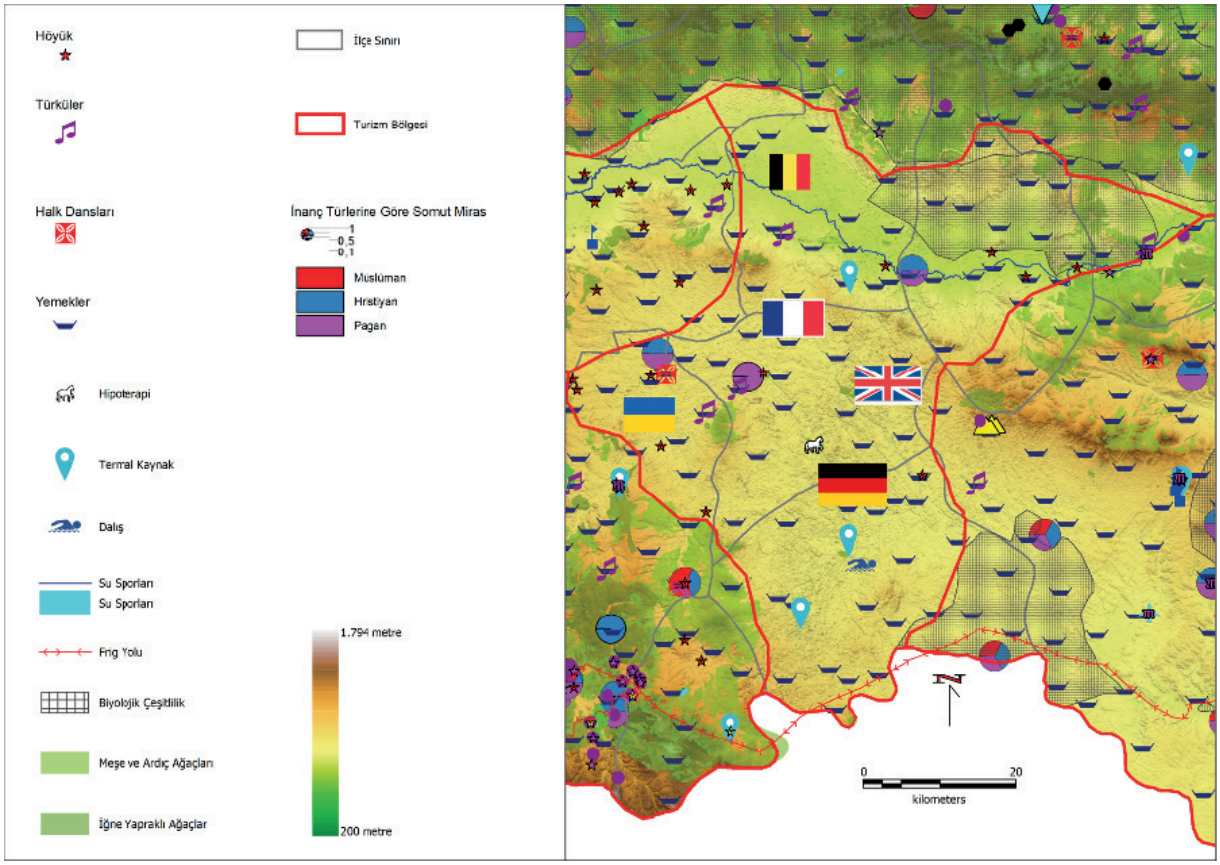

Şekil 32 *Agroturizm Bölgesi*

Çiftlik turizmi öncelikle Alman, İngiliz, Fransız ve Belçikalılara uygundur. Ayrıca kırsal turizmi seven Ukraynalılar da bulunmaktadır. Agroturizm Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarları Tablo 5'te sunulmaktadır.

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	Ukraynalılar	ABD'liler	Güney Koreliler	Çinliler	Japonlar
Çiftlik turizmi	✓	✓	✓	✓	✓				
Köy pansiyonculuğu	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓
Dalış ve termal kaynaklar							✓	✓	
Kırsal turizm			✓		✓			✓	
Yöresel kültür	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Yöresel yemekler	✓	✓	✓	✓	✓				✓
Atlı turlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓			

4.6 Şehir Turizmi Bölgesi

Eskişehir, şehir turizmi olanakları/turizm alt yapısı ile yerli ve yabancı turistlere hazırlıklı konumdadır. Şehir Turizmi Bölgesi'nin turizm kaynakları ana raporda *Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Betimlenmesi* bölümünde açıklanmıştır. Bölgenin turizm kaynakları ve hitap ettiği potansiyel pazar Şekil 33'te verilmektedir.

Yapılan araştırma göstermiştir ki şehir merkezine gelen hem batı toplumları hem de doğu toplumları şehrin batılı coğrafi görünümünü ve bu görünüm içindeki yerelliği çekici bulmaktadır. Benzer şekilde coğrafi görünümün temel parçalarından biri olan insan unsuru da öne çıkmaktadır. Hem yerli hem de tüm milliyetlerden yabancı turistler insanların güler yüzlü, misafirperver, eğitimli, kibar ve sıcakkanlı olmalarını sevdiklerini vurgulamaktadır. Benzer şekilde öğrenci şehri olması da sevilen bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Yabancı turistlerin çoğunun şehre iş, toplantı ya da bilimsel etkinlik gibi bir amaçla geldiği, ancak şehirden olumlu izlenim ile döndükleri anlaşılmaktadır. Şehirde kaldıkları süre içinde çalışma saatleri dışında yeme içme ve eğlence hizmetlerinden yararlandıkları ve memnun kaldıkları anlaşılmaktadır. Ama bu yabancıları işlerinin tamamlanmasından sonra da kalmaya ve döndüklerinde şehri tavsiye etmeye teşvik edecek faaliyetlerin tasarlanması üzerinde yoğunlaşılabilir.

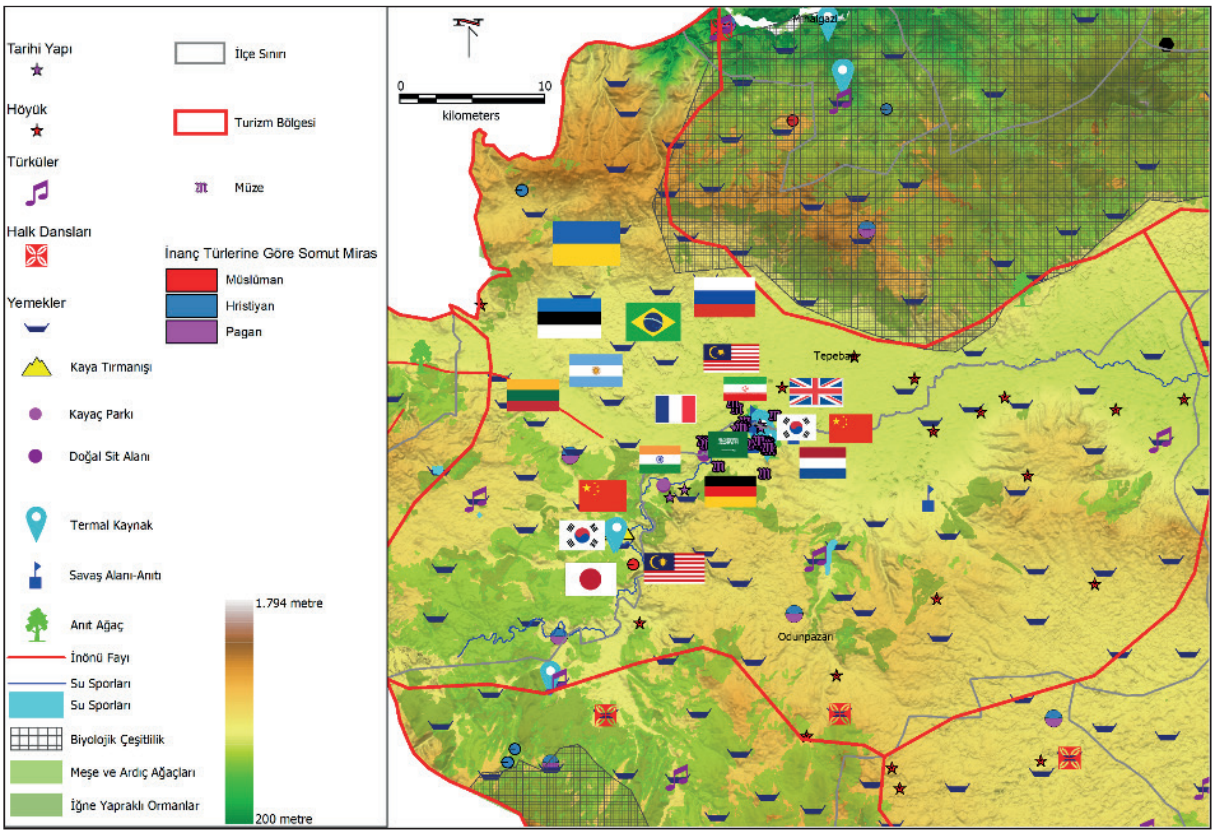

Şekil 33 *Şehir Turizmi Bölgesi*

Ana raporda detaylarıyla belirtilen çekicilikler ve farklı milliyetteki turistlerin seyahat güdüleri göz önünde bulundurularak geliştirilen Şehir Turizmi Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarları Tablo 6'te sunulmaktadır.

***Tablo 6**. Şehir Turizmi Bölgesi'nin potansiyel turizm pazarlarına yönelik çekicilikleri*

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	Hollandalılar	ABD'liler	Güney Koreliler	Çinliler	Japonlar	Araplar	İranlılar	Ruslar	Ukraynalılar
Termal sular ve hamamlar	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tarihi mekânlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓
Kültürel mekânlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				
Yöresel mutfak	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓
Arkeolojik değerler	✓	✓	✓	✓	✓								
Sportif etkinlikler				✓	✓	✓	✓	✓	✓				
Doğa sporları	✓			✓			✓						
Kültür gezileri	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓				
Müzik etkinlikleri	✓	✓										✓	✓
Açık hava etkinlikleri	✓	✓		✓			✓	✓				✓	✓
Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Porsuk Çayı	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Odunpazarı evleri	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kurşunlu Cami ve Külliyesi	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kent Park	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Şehir merkezi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hayvanat bahçesi										✓	✓		
Yerel pazarlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Alışveriş merkezleri										✓	✓		
Barlar, kafeler ve restoranlar	✓	✓		✓						✓	✓	✓	✓
Ortak kültür unsurları (kültürel yakınlık)							✓	✓	✓	✓	✓		
Eğlence olanakları	✓	✓		✓		✓				✓	✓	✓	✓

Eskişehir'e potansiyel pazarlardan turist çekilebilmesi ekonomik ve siyasi krizlere karşı direncin artması açısından önemlidir. Eskişehir iline gelebilecek farklı milletlere göre sunulabilecek turizm ürünleri Tablo 7'de, milliyetlerine göre beklentileri ise Tablo 8'de verilmiştir.

***Tablo 7**. Farklı milliyetlere göre sunulabilecek turizm ürünleri*

Milliyeti	Seyahat güdüleri	Turizm ürünü
Almanlar	Sıcak ve kurak iklim Doğa ve biyolojik zenginlikler Macera ve sportif faaliyetler Yöresel kültürler Şehirde tarihi mekânlar/müzeler Eğlence olanakları Yöresel mutfak seçenekleri	Doğa turları Yürüyüş rotaları Biyolojik geziler Doğa temelli turistik spor faaliyetleri Hava sporları organizasyonları Arkeolojik turlar Çiftlik turizmi Yöresel yemek etkinlikleri
İngilizler	Doğal zenginlikler Özgün deneyimler Kültürel etkileşim Festivaller ve müzik etkinlikleri Hamamlar/Termal sular/Wellness Tarihi mekânlar/müzeler Yöresel mutfak seçenekleri	Jeoturizm gezileri Doğa turları Kültürel deneyim içeren aktiviteler Klimatizm temalı köy pansiyonculuğu Hava sporları organizasyonları Çiftlik turizmi Doğa temelli sporlar
Hollandalılar	Tarihi çekicilikler Yerel kültür Sağlıklı yemek Sportif faaliyetler Yöresel mutfak (sağlıklı beslenme temalı)	Sportif faaliyetler Yöresel yemekler Deneyime dayalı yemek atölyeleri Klimatizm temalı köy pansiyonculuğu Hava sporları organizasyonları Çiftlik turizmi
Fransızlar	Yerel kültür Açık hava etkinlikleri Atlı turlar Alışveriş Eğlence Açık hava etkinlikleri Yöresel mutfak	Atlı turlar Kültürel etkinlikler Doğa turları Köy pansiyonculuğu Hava sporları organizasyonları Çiftlik turizmi
Belçikalılar	Yerel köy ve kasabalar Doğa sporları Yerel kültür Şehir gezileri Şehrin tarihi mekânları Şehrin kültürel özellikleri Müzeler/Arkeoloji müzeleri Yöresel mutfak seçenekleri	Köy rotaları Doğa sporları Kültürel etkinlikler Yöresel yemekler Müzeler Şehir turizmi çekicilikleri
Amerikalılar	Yerel kültür Tarihi hikâyeler Atlı turlar Yöresel mutfak Hamamlar/Termal sular/Wellness Tarihi çekicilikler Kültürel çekicilikler	Tarihi turlar Atlı turlar Kral Midas hikâyeleri Kültür geceleri Spor etkinlikleri Hava sporları organizasyonları Yöresel yemekler
Brezilyalılar, Arjantinli ve Kolombiyalılar	Kültürel değerler Yöresel yemek Arkeolojik çekicilikler Eğlence olanakları Tematik parklar Dini değerler	Kültürel etkinlikler Yöresel yemek deneyimi Arkeoloji müzeleri Eğlence mekânları Şehir turları Sivrihisar/İnanç turizmi rotası

***Tablo 7**. Farklı milliyetlere göre sunulabilecek turizm ürünleri (Devam)*

Milliyeti	Seyahat güdüleri	Turizm ürünü
Güney Koreliler	Doğal zenginlikler Kültürel miras değerleri Tarihi çekicilikler Arkeoloji Alışveriş olanakları Şehrin Avrupai coğrafi görünümü Kültürel yakınlık Yöresel mutfakta benzerlik	Jeotur rotası Sıcak su havuzları SPA-Wellness Tarihi turlar Klimatizm temalı konaklama Alışveriş merkezleri Kültür turları
Çinliler	Yeni deneyimler Dinlenme Doğal ve kültürel miras Tarihi çekicilikler	Atlı turlar SPA-Wellness Tarihi turlar Bisiklet rotaları Jeoarkeopark bölgesinde scooter turları
Japonlar	Yeni deneyimler Kültürel miras değerleri Doğal zenginlikler	Tarihi turlar Tarihi hikâyeler Yürüyüş rotaları
Ruslar	İklim Kültürel değerler Alternatif turizm türleri Tarihi mekânlar / müzeler Eğlence olanakları Yöresel mutfak seçenekleri	Yürüyüş ve bisiklet turları Su sporları Sivrihisar/İnanç turizmi rotası Şehir turları Hava sporları organizasyonları
Ukraynalılar	İklim Kültür ve tarih turları Tarihi mekânlar / müzeler, alışveriş Eğlence olanakları Yöresel mutfak seçenekleri Kırsal çekicilikler	Jeoturlar Kültürel turlar Eko turizm etkinlikleri Kırsal turizm etkinlikleri Sivrihisar/İnanç turizmi Şehir turları Klimatizm temalı konaklama
Hintliler	Yenilik arayışı Stresten uzaklaşmak Avlanmak Alışveriş olanakları Kongre, fuar, düğün Şehir çekicilikleri Kültürel çekicilikler Hamamlar/Termal sular/Wellness	Termal havuzlar Atlı turlar Şehir turları Kültür turları Kongre, fuar ve düğün etkinlikleri Av turizmi Alışveriş merkezleri Etkinlik turizmi çekicilikleri
Araplar	Doğal güzellik Sağlık turizmi kaynakları Lüks konaklama Lüks alışveriş Temalı parklar Kültürel yakınlık Dini yakınlık Hamamlar/Termal sular/Wellness	Doğa turları Sıcak su havuzları SPA-Wellness Şehir turizmi çekicilikleri Lüks konaklama işletmeleri Lüks alışveriş merkezleri Kültürel bağlar vurgusu Dini yakınlık vurgusu
İranlılar	Alışveriş olanakları Eğlence olanakları Yöresel mutfak Kültürel yakınlık İnanç turizmi	Alışveriş merkezleri Kafe, restoran ve barlar Hava sporları organizasyonları Seyitgazi ve İnanç turizmi Yöresel yemekler
KKTC	Tarihi çekicilikler	Savaş Alanları turizmi/Sivrihisar

Tablo 8. Milliyetlere göre turist beklentileri

	Almanlar	İngilizler	Belçikalılar	Fransızlar	Hollandalılar	ABD'liler	Güney Koreliler	Çinliler	Japonlar	Araplar	İranlılar	Hintliler	Orta ve Güney Amerika	Ortodoks ülke vatandaşları
Sıcak ve kurak (yağışsız)/	✓	✓		✓	✓					✓			✓	✓
Serin iklim														
Kaliteli oteller /hizmet	✓	✓		✓				✓		Lüks			✓	✓
Kaliteli ve ucuz	✓						✓			✓	✓		✓	✓
Temiz (hijyen ve sanitasyon)	✓	✓					✓				✓		✓	✓
Hamamlar/ termal sular ve wellness	✓	✓					✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
Güvenli	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓
Eğitimli/güleryüzlü/misafirperver/iletişim kurmaya açık/sıcakkanlı halk	✓	✓		✓	✓	✓	✓						✓	✓
Tarihi mekânlar / müzeler	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓	✓
Eğlence	✓	✓		✓						✓	✓		✓	✓
Yöresel mutfak seçenekleri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓	✓
Kültür geceleri	✓	✓	✓	✓										
Hareketli/sportif/maceracı	✓		✓		✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	
Aile ile birlikte		✓		✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓	
Erkek erkeğe gezi										✓				
3. yaş turizmine uygun konaklama		✓			✓									
Açık havada eğlence ve heyecan		✓		✓										
Festivaller ve müzik		✓											✓	
Şehirde kültürel çekicilikler					✓	✓					✓			
Sağlıklı beslenme					✓									
Çocuklarla birlikte uygun tatil					✓									✓
Yöresel kültür	✓		✓	✓			✓	✓					✓	
Farklı bir turizm				✓		✓						✓		
Yeni şeyler				✓		✓						✓		
Köy gezileri/ çiftlikler			✓											✓
Biyolojik çeşitlilik	✓		✓				✓							
Doğrudan uçuş/ ulaşım kolaylığı			✓										✓	
Kendi mutfağına ulaşabilme							✓	✓						
Doğa ile baş başa							✓	✓						✓
Dinlenme/sakinlik								✓		✓				
Alışveriş olanakları				✓			✓			Lüks	✓	✓	✓	✓
Kültürel yakınlık							✓	✓		✓	✓		✓	
Dini yakınlık										✓	✓			
Tema parklar										✓	✓		✓	
Medikal turizm			✓				✓							
Kongre fuar düğün												✓		✓
İnanç turizmi														✓

5. ESKİŞEHİR'E GELEN TURİSTLERİN ÖZELLİKLERİ VE ESKİŞEHİR DEĞERLENDİRMELERİ

Eskişehir'e gelen yerli turist profili şöyle özetlenebilir:

- Çoğunluğu genç ve orta yaşlıdır.
- Öğrenci ve memur ağırlıklı olmak üzere emekli, işçi ve serbest meslek çalışanları gelmektedir.
- Ağırlıklı olarak düşük ve orta düzeyde gelire sahip kitle gelmektedir.
- Eğitim düzeyleri yüksektir.
- Yarıdan fazlası kendini gezgin ve turist olarak tanımlamaktadır.
- Üçte ikisi bireysel, üçte biri turla gelmektedir.
- Yarısı otobüsle, dörtte birden fazlası özel araçlarıyla, beşte bire yakını trenle gelmektedir.
- Çoğunluğu gezisini kendisi planlamakta ve bireysel seyahat etmektedir.
- Yarıya yakını arkadaşlarıyla, dörtte biri eşi ve çocuklarıyla gelmektedir.
- Üçte biri 1 gün, diğer üçte biri ise 2 gün konaklamaktadır.
- Turistlerin beşte biri konaklamamakta, dörtte biri tanıdığında kalmakta, dörtte biri ise 3 ve 4 yıldızlı otelleri tercih etmektedir.
- Araştırmaya katılan yerli turistlerin yaşadıkları yer göz önüne alındığında en çok yerli turist sırasıyla İstanbul, Ankara, Kocaeli, Bursa, İzmir, Samsun, Eskişehir (ilçelere ziyaret eden), Antalya, Konya, Isparta ve Tekirdağ'da ikamet etmektedir.

Yerli turistlerin katıldıkları etkinlikler, seyahat ettikleri yerler ve süreler göz önümde bulundurulduğunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır:

- Yerli turist akışının şehir merkezinde diğer bir ifade ile tek bir noktada odaklandığı görülmektedir. Eskişehir ilçelerine yönelik yerli turist akışı oldukça sınırlıdır. Turistler şehir merkezi dışında Seyitgazi'yi ziyaret etmektedir ancak ziyaret süreleri çok kısadır.
- Yerli turistlerin yaklaşık olarak yarısının alışveriş yaptığı ve dörtte birinin ise tarihi yerleri gezdiği görülmüştür. Bu aktiviteler dışında park ziyaretleri, müze ziyaretleri, Eskişehir ilçe turları, spor etkinlikleri, festivaller ve doğa yürüyüşü gibi aktivite ve deneyimlere katılım düzeyleri sınırlıdır.
- Katılımcıların Eskişehir'de kültür turizmine konu olan çekicilikleri diğerlerine göre daha çok önemsedikleri görülmektedir. Müzeleri, tarihi ve arkeolojik

yapıları, kültürel etkinlikleri, sanat etkinlikleri ve ilin kültürel çevresini içeren çekiciliklere kadınlar ve paket turla gelenler daha fazla önem vermektedir.

- Eskişehir'i çekici yapan önemli unsurlardan bazılarını, Eskişehir'e ulaşım kolaylığı, Eskişehir'in genel fiyat düzeyi, şehir içi ulaşım kolaylığı ve aile/arkadaş ziyareti oluşturmaktadır. Bu özellikleri kadınlar, paket turla gelenler ve düşük gelir grubundakiler daha fazla önemsemektedir.
- Yerli turistler, Eskişehir'de dinlenme olanakları, konaklama tesisinin rahatlığı, şehri keşfetme, konaklama tesisinin fiyatı, doğal güzellikler ve manzara, macera ile iklim de önemsediklerini belirtmişlerdir. Bu özellikleri bekârlar, kadınlar, paket turla gelenler, gençler ve düşük gelir grubunda olanların daha fazla önemli buldukları görülmüştür.
- Bekâr, kadın, paket turla gelen, genç ve gelir durumu düşük olan turistlerin Eskişehir'in eğlence olanaklarını, gece hayatını, dans etkinliklerini, macera etkinliklerini, spor etkinliklerini ve alışveriş olanaklarını daha fazla önemsemektedir.
- Yerli turistler Eskişehir'de tırmanma aktiviteleri, yoga etkinlikleri, bisiklet aktiviteleri, kamp aktiviteleri, avcılık, mağara gezme faaliyetlerini görece daha az önemsemektedir. Bu tür etkinlikleri bekârlar, paket turla gelenler, gençler ve gelir düzeyi düşük olan turistler için daha önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışma, Eskişehir'e gelen yerli turistin büyük bir kısmının şehirsel rekreasyonist[6] ve şehirsel turist olduğunu ortaya koymuştur.

Ziyaretçilerin Eskişehir'in en güçlü unsurlarına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde Eskişehir halkına yönelik olumlu görüşleri dikkat çekmektedir. Daha sonra ise şehre yönelik özellikler ön sırada yer almaktadır. Şehrin kendine özgü kimliğe sahip, batılı, modern, yaşayan, özgür, temiz, güzel, güvenli, düzenli ve marka olduğu yönünde görüş bildirenler çoğunluktadır. Şehrin Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı, müzeleri, Porsuk Çayı, Odunpazarı evleri, tarihi ve doğal zenginlikleri ile dikkat çektiği anlaşılmaktadır. Gezilecek çok sayıda güzel yerinin bulunması ve Eskişehir'e ulaşımın kolay olması da ziyaretçileri çeken güçlü unsurlar arasındadır. Yerli turistlerin şehirdeki kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygın olması yönündeki görüşlerden Eskişehir'i kültür şehri olarak tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca, her bütçeye uygun ve yöresel lezzetleri sunan restoranları, göçmen mutfak kültürünü ve yemekleri beğendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Konaklama

[6] Başka bir şehir veya ülkden eğelenip dinlenme amacıyla gelen, şehirde en az bir gece konaklayan (akraba-arkadaş yanında konaklama da olabilir) ve turizm endüstrisinin sağladığı kolaylıklardan yararlanan kişi şehirsel turist; şehirde konaklamayarak günlük gelip gidenler ise şehirsel rekreasyonist olarak tanımlanmaktadır (Özgüç, 2007).

olanaklarının çeşitli, kaliteli ve her bütçeye uygun olmasının memnuniyet yarattığı da anlaşılmaktadır. Eskişehir'in çok yönlü özellikleriyle görülmesi gereken bir şehir olduğunu, tekrar gelme isteği uyandırdığını ve Eskişehir'in tüm özellikleriyle tavsiye edilebilecek bir şehir olduğunu ifade etmişlerdir. Ziyaretçiler şehrin rehber eşliğinde ve tanıtım broşürü ile gezilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ziyaretçilerin Eskişehir'de iyileştirilmesi gereken unsurlara yönelik görüşlerinde daha çok tanıtım odaklı öneriler bulunmaktadır. Şehir içi ulaşım sorunundan da söz edilmiştir.

Ziyaretçi görüşlerinde Eskişehir ilçelerinin turizm açısından geri planda kaldığı görülmektedir. Bunun Eskişehir ilindeki ve ilçelerindeki farklı turizm çeşitlerinin ve turistik çekiciliklerin farkında olmamaları ve ilçelere ulaşım zorluğu neden olarak gösterilebilir.

Yabancı misafirlerin çoğu Eskişehir'e iş için, kongre gibi bilimsel etkinliklere katılmak veya öğrenim görmek için gelmektedirler. Arkadaş ziyareti yapmak için, dinlenmek ve gezmek için gelenlerin olduğu da anlaşılmaktadır. Geliş amaçlarından da anlaşıldığı gibi çoğunlukla eğitim düzeyleri yüksektir.

2019 yılında Eskişehir'e gelip tripadvisor.com adresine 128 yabancı misafir yorum yazmıştır. Ziyaretçilerin Eskişehir'in en güçlü yönleri olarak değerlendirdikleri ve memnun kaldıkları unsurlar arasında Eskişehir halkına yönelik olumlu görüşleri dikkat çekmektedir. Eskişehir'de yaşamın ucuz ve Eskişehir'in merkezi konumda olmasının da ziyaretçileri çeken güçlü unsurlar arasında olduğu anlaşılmaktadır. Eskişehir'in Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı, Porsuk Çayı, Odunpazarı evleri, parkları, hamamları, şehir merkezi, Kent Park'ı, hayvanat bahçesi ve temalı müzeleriyle ziyaretçileri çektiği anlaşılmaktadır. Eskişehir özelikle üniversiteleri ve öğrenci şehri olmasıyla ilgi çekmektedir.

Eskişehir'in sakin, rahat, şirin, temiz, güzel, çekici, güvenli, batılı, modern ve iyi planlanmış bir şehir olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Turizm için temel olan "güvenli" hissetme unsuru tüm görüşleri kuşatmaktadır. Ayrıca, ulaşımın kolay olduğunu söylemişlerdir. Tarihi alanları, turistik mirası, yemekleri ve mimari yapısıyla şehrin güzel olması yönünde görüş bildiren ziyaretçiler de mevcuttur. Son olarak, gece hayatıyla da dikkat çektiği görülmektedir.

Turistler tanıtım üzerine önerilerde bulunmuşlar, yabancı dilde sosyal medyada görünürlüğün artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Eskişehir'i, yabancı dil bilenlerin az olması nedeniyle zor bir destinasyon olarak değerlendirmişlerdir. Alışveriş imkânlarının arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Eskişehir'de daha çok yenilik yapılması ve turistlere daha çok ilgi gösterilmesi gerektiğini ifade edenler de olmuştur. Havalimanına bağlantı olması gerektiği konusundaki görüşler dikkat çekmektedir.

Genel olarak; Eskişehir'e gelen turistlerin çoğunluğu yerli turistlerden oluşmaktadır. Yerli turistler ise günübirlikçiler de dâhil edildiğinde, bireysel veya paket turlarla gelmektedir. Bu anlamda, Eskişehir turizmi hali hazırda yerli turistlere yöneliktir. Yerli turistlere ilişkin daha önceki çalışmalar ve bu çalışmadan elde edilen veriler, Eskişehir'i ziyaret eden turistlerin orta gelir düzeyinde, şehir turizmine ilgi duyan kişiler olduğunu göstermektedir.

Yabancı turistlerin, salt Eskişehir'i ziyaret etmek için geldiklerini söylemek gerçeği yansıtmayacaktır. Eskişehir'e gelen yabancı turistler, kongre, sergi veya diğer profesyonel işler için Eskişehir'de konaklamaktadır. Öte yandan, farklı nedenlerle de olsa, Eskişehir'e gelen yabancı turistlerin, şehirle ve ziyaret etmeleri durumunda ilin çeşitli kesimleri ile olumlu bir etkileşim kurduklarını söylemek mümkündür.

Yabancı turistler de yerliler gibi sıklıkla "manzara" kavramı içine sıkıştırılan aslında doğal yapı ve duygusal atmosferi, insanları, renkleri, kokuları, tatları ve sesleri de içine alan ve çok daha derin anlamlar taşıyan coğrafi görünüm konusuna vurgu yapmaktadır. Turistlerin Eskişehir'i nasıl tanımladıkları Şekil 34'te verilmektedir.

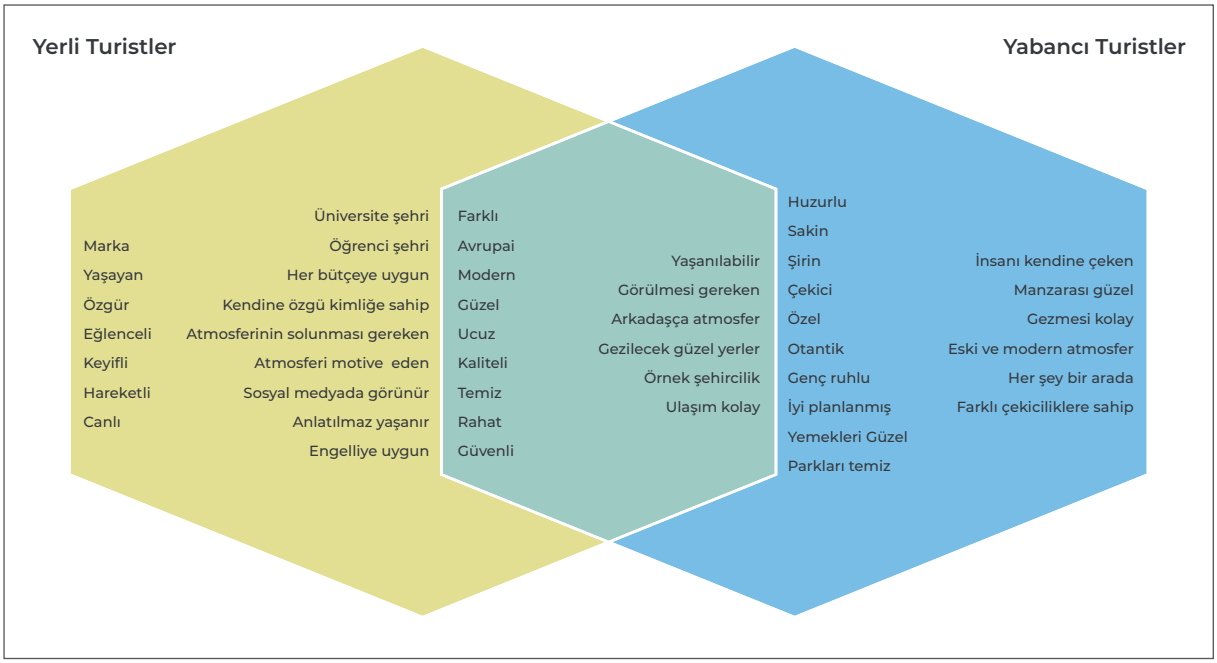

Şekil 34. *Turistlerin Eskişehir Tanımlamaları*

Yerli turistler şehri, "batılı" olarak tanımlamaktadır. Hem yerli hem yabancı turistler açısından şehrin batılı görünümü cazip gelirken, yabancı turistler için Odunpazarı ve Sivrihisar evlerini de bir o kadar özgün, otantik ve şirin bulunmuştur. Yabancı turistlerin güzel manzaraya sahip olduğu ifade ettikleri şehrin aynı zamanda eski ve modernin bir arada olmasıyla ilgilerini çektiği anlaşılmaktadır. Şehrin atmosferi için farklı şekillerde ve

58

olumlu ifadelerden söz etmeleri Eskişehir'in coğrafi görünümünün turistler için olumlu izlerini ortaya koymaktadır. Şehirdeki yaşam tarzı da yerli ve yabancı turistlerin beğendikleri unsurlar arasında olduğu görülmektedir. Yaşam tarzı, katılımcıların Eskişehir şehir merkezine yönelik öne çıkan tanımlamasındaki güçlü şehir kimliği ve şehir imajına yansımaktadır. Eskişehir'in genel imajı, yaşayan, özgür, eğlenceli, keyifli, hareketli, canlı, temiz, rahat, güvenli, huzurlu, sakin, şirin, çekici, özel, genç ruhlu, güvenli ve yaşanabilir bir şehir, üniversite şehri, öğrenci şehri olarak tanımlanabilir.

Eskişehir'de sunulan turistik ürün ve hizmetler, karşılaştırmalı olarak hem yerli turistler için hem de yabancı turistler için diğer illere nazaran daha erişilebilir ve uygun fiyattadır. Eskişehir'deki turistik ürünlerin kalite-fiyat dengesi olumlu unsurlar arasındadır.

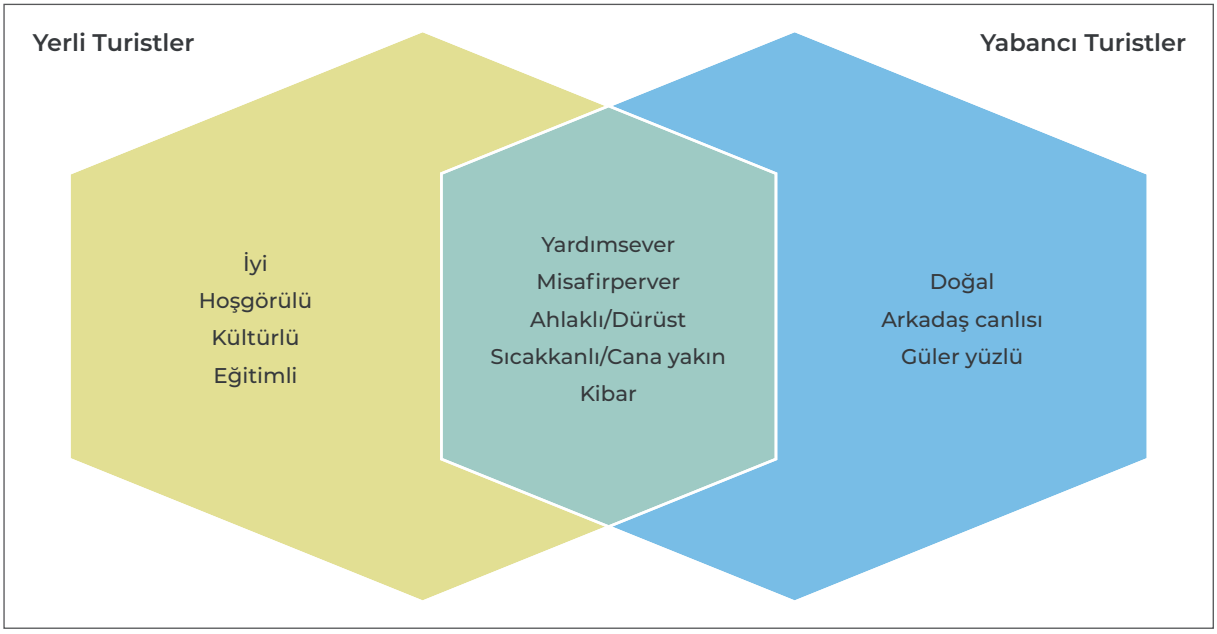

***Şekil 35**. Turistlerin Yerli Halk Tanımlamaları*

Turistlerin yerli halkı nasıl tanımladıkları Şekil 35'te verilmektedir. Eskişehir'deki şehir kimliğini oluşturan en önemli öge, şehirde yaşayan insanların şehrin coğrafi görünümünde çekici bir unsur olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Turistler il sakinlerini iyi, hoşgörülü, ahlaklı/dürüst, kültürlü, eğitimli, yardımsever, misafirperver, sıcakkanlı/cana yakın, kibar, güler yüzlü ve doğal olarak tanımlamaktadır.

Şekil 36. *Turistlerin Eskişehir'de Beğendikleri Yerler/Temalar*

Turistlerin Eskişehir'de beğendikleri yerler/temalar Şekil 36'da gösterilmektedir. Turistler, Sazova Bilim, Kültür ve Sanat Parkı, Porsuk Çayı, Üniversiteler, eğlence mekânları, gece hayatı, kafeler, barlar, restoranlar, yeni binalar, alışveriş olanakları, kaliteli mekânlar, kültürel mekânlar, Kent Park, Şehir merkezi, hayvanat bahçesi gibi Avrupai görünüme yansıyan unsurların yanı sıra Odunpazarı evleri, Yazılıkaya, Seyit Battal Gazi Külliyesi, Kurşunlu Cami ve Külliyesi, Kent Park, hamamlar ve Sivrihisar şehri gibi tarihi kökleri günümüze yansıtan mekânları beğenmektedir. Tarihi ve doğal zenginlikleri, kültür ve sanat faaliyetleri, THK hava sporları gibi farklı etkinliklerin bir arada bulunması turistleri memnun etmektedir. Kültürel yapıyı oluşturan yeme içme seçeneklerinin ve göçmen mutfağının, yerel pazarların ilgi çektiği de anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın 1. bölümünde açıklandığı gibi iklim turistler için önemlidir ve karasal iklimler nemsiz olması nedeniyle yaz aylarında rahatlatıcıdır. Bu çalışmada da Eskişehir'in yaz mevsiminde nemsiz olmasının memnuniyet yarattığı, kış mevsiminde ise havanın soğuk bulunduğu anlaşılmaktadır.

***Şekil 37**. Tekrar Gelme İsteği Uyandıran Motivasyon Unsurları*

Ziyaretçilerin tekrar gelme isteği uyandıran motivasyon unsurlar Şekil 37'de sunulmaktadır. Eskişehir iline tekrar gelme isteği uyandıran motivasyon unsurları olarak coğrafi görünümü oluşturan doğal yapı, halk ve yaşam tarzı özellikleri ön plana çıkmaktadır. Eskişehir'in birçok farklılığı bir arada sunması şehri turistlerin gözünde çekici kılmaktadır. Bu nedenle ziyaretçiler tekrar gelme isteği duyduklarını ve başkalarına tavsiye edeceklerini bildirmişlerdir.

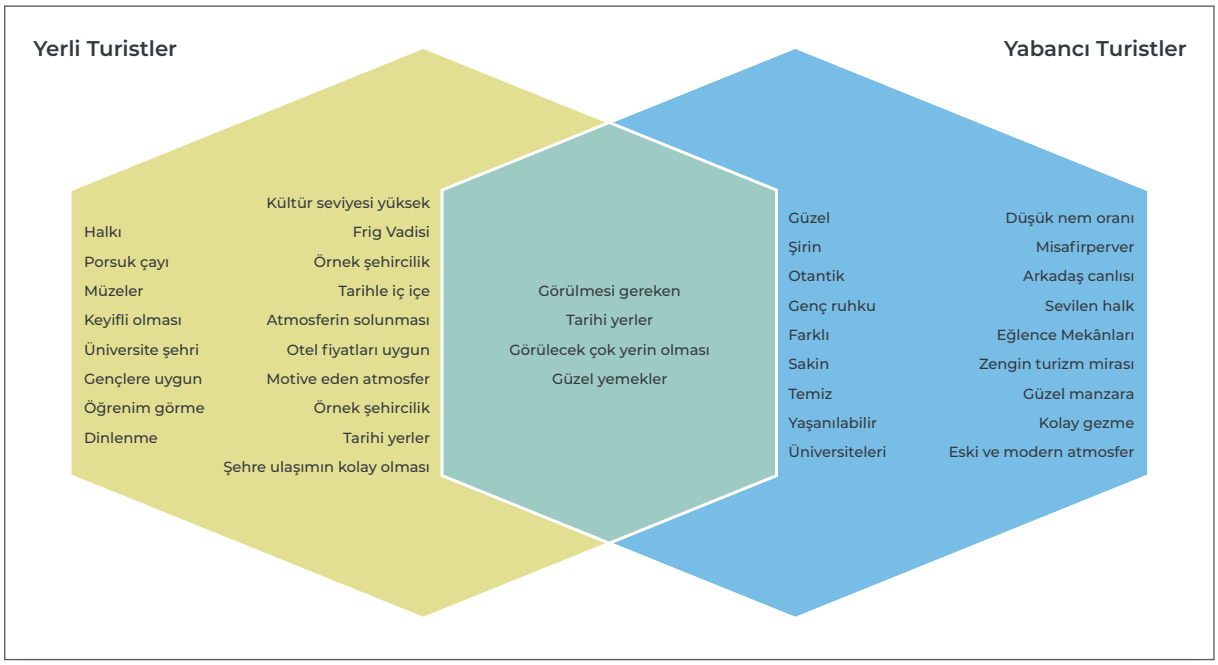

***Şekil 38**. Eskişehir'i Tavsiye Etme İsteği Uyandıran Unsurlar*

Katılımcılara göre Eskişehir'i tavsiye etme isteği uyandıran unsurlar Şekil 38'de verilmektedir. Turistler alternatif destinasyonlar arasında seçim yaparken imajdan önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu durumda, ziyaretçilerin zihnindeki olumlu Eskişehir imajı destinasyona gelen turistlerin tekrar ziyaret niyetlerinde önemli artışlar ortaya çıkarabilecektir. Potansiyel turistlerin oluşturulmasında daha önce deneyim yaşamış turistlerin tavsiyeleri çok önemlidir. Katılımcılar şehri gezilecek ve görülecek doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklerin çok olması, yapılacak faaliyetlerin çok olması, dinlenmeye uygun mekânların bulunması, yaşam tarzı ve çok kültürlülük unsurları ile tavsiye edeceklerini belirtmişlerdir.

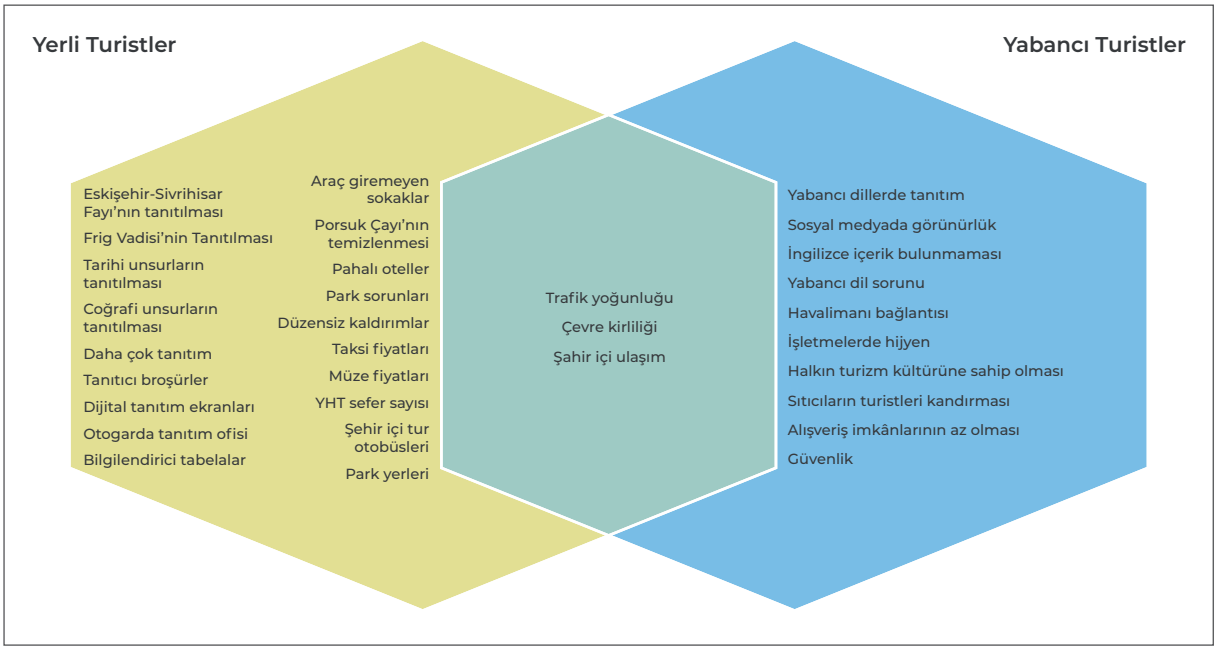

***Şekil 39**. İyileştirmeye Açık Alanlar*

Katılımcılara göre Eskişehir turizminde iyileştirmeye açık alanlar Şekil 39'da sunulmuştur. Yerli turistlerin Eskişehir'e ziyaret etmelerinde sosyal medyanın etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Yerli turistler ilçelerin tanıtımının yapılamamasını iyileştirmeye açık alan olarak belirtmiştir, dijital tanıtım ekranlarının ve tanıtıcı broşürlerin bulunmasını istemektedir. Yerli turistler, ilçelerdeki turistik çekim merkezlerinin varlığını, şehir merkezini gezdikten sonra öğrendiklerini belirtmektedir. Şehirdeyken de bilgilendirme ile ilgili iyileştirmelerin (şehir merkezine bilgilendirici tabelaların yerleştirilmesi ve otogarda turizm ofislerinin bulundurulması gibi) yapılmasını önermişlerdir. Öte yandan, yerli turistler, hizmet sunumundaki aksaklıklar ile kimi organizasyon yetersizliklerini dile getirmektedir. Genel olarak, tur otobüsleri için şehir içi ulaşım ve park sorununun önemli bir eksiklik olduğu görülmektedir. Trafik yoğunluğu ile bekleme sürelerinin uzamasının bir

nedeni, buradaki sorunlardır. Yeme içme hizmetlerinde kapasitenin arttırılması ve hijyen ile lezzet konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır.

Yabancı turistlerin çoğu doğrudan dinlenme, gezmek amaçlı olarak gelmeseler de şehirle ilgili olumlu izlenimler edindikleri, güvenlik ve yerel halkla olumlu yönde ilişki kurdukları anlaşılmaktadır. Bu olumlu ilişkinin niteliğinin ve niceliğinin arttırılması ve buradan hareketle, tanıtımda gelen yabancıların olumlu izlenimlerinden yararlanılması olası görünmektedir. Bu olumlu yönlerin öne çıkarılması ve aşağıdaki noktaların iyileştirilmesi yabancı turist sayısını arttırmada bir sıçrama tahtası olarak değerlendirilebilir. Yabancı turistlerin gözüyle iyileştirmeye açık alanların başında yabancı dil konusundaki yetersizlikler gelmektedir. Turizm çalışanları başta olmak üzere, şehirde yabancı dil konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi uygun olabilir. Şehir içinde tanıtıcı işaretlerin yeterli olduğunu söylemek, gerçekçi olmayacaktır. Benzer şekilde sosyal medyada yabancı dilde içeriklerin olmaması da iyileştirmeye açık bir alan olarak belirginleşmektedir. Şehirlerarası ulaşım ve kendi ülkelerinden ulaşabilecekleri hava ulaşımının olmamasından memnun kalmamışlardır. Ayrıca, alt yapının yetersiz olması ve trafiğin yoğun olmasından da hoşnut olmadıklarını belirtenler de olmuştur.

Eskişehir İlinin Tanıtımında Kullanılabilecek Unsurlar

Odunpazarı gibi tarihsel alanlar ile Sazova gibi park alanları şehir kimliğine etki etmektedir. Bu mekânlar, turistler tarafından yine coğrafi görünümün bir parçası olan "insan" faktörüyle birlikte değerlendirilmektedir. Bu nedenle, tanıtım çalışmalarında, Avrupai dokunun içindeki otantik yapıya ve şehir halkının, göçmen kimliklerin vurgulanması ve şehirde öğrenim gören yabancı öğrencileri de kapsayacak biçimde, öğrenci nüfusuna vurgu yapılması anlamlı olacaktır. Bu türden vurgular yerel ve evrensel etkileşimini de arttıracaktır. Sözgelimi, yerel mutfak ve evrensel mutfakların kaynaşmasına yönelik yeni bir tanıtım imkânı sağlayabilecektir. Sıcak sular ile hamam kültürü ve kongre turizmi gibi farklı turizm uygulamalarının da kesiştiği bir alan olacaktır.

Turistlerin bir destinasyonu tercih etmelerine ilişkin karar vermeleri sürecinde, destinasyona yönelik farkındalık oluşturmak ilk sırada yer almaktadır. Destinasyonlara yönelik farkındalık, genellikle turistlerin kendi deneyimleriyle veya çevrelerinde bulunan çeşitli kaynaklardan edindikleri bilgilerle oluşmaktadır. Bu kapsamda özellikle ilçelerdeki turizm faaliyetlerinin tanıtılması bağlamında çalışmalar yürütülebilir.

Eskişehir'e yönelik farkındalık oluşturmada internet ortamında görünür olmak önemlidir. Bu destinasyonun sahip olduğu çekiciliklerin farklı dillerde sosyal medyada duyurulması yararlı olabilir. Ayrıca, seyahat dergilerinde ve tatil sitelerinde Eskişehir ili ve ilçelerindeki çekiciliklere ilişkin daha fazla bilginin yer almasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Şehir merkezine kolaylıkla ulaşabilen turistler açısından şehir merkezinden ilçelere seyahat edebilmenin zor olması da dikkatten kaçmamalıdır. Yerli turistlerin de Eskişehir'e ulaştıkları andan itibaren bilgilendirmeye yönelik çeşitli hizmetlere ihtiyaç duydukları da anlaşılmaktadır.

Tüm sonuçlardan hareketle tanıtım çalışmalarında aşağıda yer alan (Tablo 9) anahtar kelimelerden yararlanılması yararlı olabilir.

***Tablo 9**.Eskişehir ilinin tanıtımında kullanılabilecek unsurlar*

Eskişehir halkı için kullanılan tanımlamalar: • İyi • Kibar • Misafirperver/Yardımsever • Hoşgörülü • Kültürlü • Genç (öğrenci şehri) • Yardımsever • Sıcakkanlı/cana yakın • Güler yüzlü • Doğal	Eskişehir'de dikkat çeken yerler/unsurlar: • Sazova Bilim Kültür ve Sanat Parkı • Porsuk çayı • Odunpazarı evleri • Tematik müzeler • Sivrihisar şehri • Seyit Battalgazi Külliyesi • Yazılıkaya (Anıt, Dağlık Frigya, Frig Vadisi) • Yunus Emre • Kent Park • Hediyelik eşyalar • Gece hayatı • Kültür ve sanat faaliyetleri • Sıcak su kaynakları • Tarihi zenginlikler • Doğal zenginlikler • Seyitgazi ve inanç turizmi • Yöresel lezzetleri sunan restoranlar • Göçmen mutfak kültürü • Yemekler • Tarihi evler • THK Hava sporları • Sıcak sular/hamam kültürü • Eğlence mekânları • Alışveriş olanakları
Şehir için kullanılan tanımlamalar: • Güvenli • Canlı • Genç (öğrenci şehri) • Kendine özgü • Avrupai • Modern • Otantik • Yaşayan • Özgür • Temiz • Güzel • Düzenli • Sıcak • Keyif veren • Yenilikçi • Hareketli • Sakin • Şirin • Çekici • Genç ruhlu • Kaliteli • Tarihle iç içe geçmiş • İnsanı motive eden şehir atmosferi • Her bütçeye uygun • Yaşanabilir • İnsanı kendine çeken • Manzarası güzel • Eski ve modern atmosfer • Motive eden • Kendine özgü	

6. ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARININ/TEMALARININ PAZARLAMA STRATEJİSİ

Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının Mekânsal Analizi ve Turizm Pazarlama Stratejisinin Geliştirilmesi çalışması kapsamında öncelikle ilin turizm kaynakları incelenmiştir. Daha sonra tüm turizm kaynakları ve öznitellikleri coğrafi bilgi sistemlerine (CBS) taşınmıştır. Elde edilen bulgular ışığında temalarına, işlevlerine, kullanılabilirliklerine, farklılık ve özgünlüklerine göre Eskişehir ilinin turizm kaynakları ve potansiyel çekicilikleri 6 alt bölgeye ayrılmıştır. Bunlar;

1. İnönü Hava Sporları Bölgesi
2. Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeoparkı
3. Sivrihisar ve Çevresi
4. Sündiken-Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi
5. Agroturizm Bölgesi
6. Şehir Turizmi Bölgesi

Bu bölgeler hem yerli turistler için hem de Batı Avrupa, Kuzey Avrupa Uzak Doğu, Orta Doğu ve Okyanus Ötesi ülkelerdeki potansiyel yabancı turistler için çekicilikler sunmaktadır. Eskişehir ili konum itibariyle İstanbul üzerinden büyük Anadolu turuna çıkan turistler için de çekici bir destinasyon olabilecek potansiyele sahip görünmektedir.

Eskişehir'e gelen ziyaretçilerin çoğunluğu yerli turistlerden oluşmaktadır. Eskişehir'i ziyaret eden turistlerin orta gelir düzeyine sahip, şehir turizmine ilgi duyan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, Eskişehir'e gelen yabancı turistler ise kongre, sergi veya diğer profesyonel işler için Eskişehir'de konaklamaktadır. Öte yandan, farklı nedenlerle de olsa, Eskişehir'e gelen yabancı turistlerin, şehri yeteri kadar ziyaret ettikleri durumlarda ilin çeşitli kesimleri ile olumlu bir etkileşim kurdukları da söylenebilir.

Turist değerlendirmeleri göz önüne alındığında Eskişehir'in modern dokusunun içindeki otantik yapısının dikkat çektiği ve ilin yerel halkının misafirperverliğinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Çalışmanın bulguları üzerine yoğunlaşıldığında marka oluşturabilmek için dikkat çekici turistik ürünlerin geliştirilmesi ve tanıtım faaliyetlerinin eş zamanlı yürütülmesinin gerekliliği belirginleşmektedir.

Eskişehir ilinde farklı ve özgün turizm çekiciliklerinden oluşan bir kümelenme için öncelikle şehir ve çevre arasında bir bütünleşmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Turizm

çekicilikleri kümesinin gelişmesi, turizmin etkilerinin ilin tümüne yansıması anlamına gelecektir. Turizm yatırımlarının ve etkinliklerinin ilin tamamına yayılması hem şehir turizmini, hem de diğer ilçelerin merkez yerleşmeleri ile kırsal alanlarını karşılıklı olarak geliştirecek/destekleyecek etkiler yaratması muhtemeldir.

Turizm etkinliklerinin merkezden çevreye doğru yayılması durumunda tarımsal üretimin artması ve değerinde karşılığını bulması, kırdan şehre göçün durması, kırsal alanlarda sermaye birikimi ile ekonomik hareketliliğin canlanması da sağlanabilir. Böylece turizmden elde edilecek gelir yerel halkın refahına dolayısıyla ilin, bölgenin ve ülkenin refahına yansıyabilir. Öte yandan, çekicilik oluşturacak büyük turizm arzlarının il geneline dağıtımının yapılması bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından da kritik bir mevzudur.

Ayrıca uluslararası seyahat hareketini başlatacak oranda büyük birkaç çekiciliğin geliştirilmesine de odaklanılabilir. Bu konuda aşağıdaki faaliyetler yapılabilir;

- UNESCO tescilli jeoparkın hayata geçirilmesi,
- Gönüllü kadın girişimcilere kırsal turizm eğitimleri projelerinin hayata geçirilmesi,
- Bozdağlar-Sündiken Dağlarına biyolojik çeşitliliği koruyucu milli park/korunan alan statüsünün kazandırılması ve seyir terasları, doğayla uyumlu yeni nesil kamp alanları gibi ekolojik turizm kullanımlarının tasarlanması,
- Yöresel mutfak unsurlarının ulusal ve uluslararası lezzete uygun şekilde geliştirilmesi ve turistik ürünlere dönüştürülmesi,
- Yöresel mutfaklara sağlıklı mutfak vurgusu yapılması (Sağlıklı tanımlaması COVİD-19 salgının ardından çok daha fazla önem kazanmıştır. Bu salgının ardından turizm sektörünün yeniden yapılanmasının içinde sağlıklı teması öne çıkarılabilir),
- Kültürel özellikleri doğru bir şekilde yansıtan yöresel eğlencelerin hazırlanması,
- Termal su havuzları, golf, binicilik, bisiklet gibi sporların bütünleştiği spor turizmi yerleşkelerinin tasarlanması,
- Şehirden çevreye ulaşımın kolaylaştırılması,
- Turistik işletmeler ile etkinlik işletmelerinin arasında koordinasyonu sağlayacak bir çatının oluşturulmasıdır.

Şehre gelen turistlerin daha uzun süre konaklamaları ve yeni turistlerin gelmesinin sağlanması turistik işletmelerin şehir ile çevresini bütünleştiren turlar düzenlemesi ile mümkün olabilir.

Bu çalışmada, Eskişehir ilinde turistlerin özellikleri ve beklentileriyle teknolojideki gelişmeler göz önünde bulundurularak Eskişehir çatı markası altında her bir alt turizm bölgesinde odaklı anlayış çerçevesinde turizm çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, nitelikli turistin ilimize çekilmesiyle konaklama süresi ve konaklama dışı harcamaların arttırılması ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın vizyonu ise "Eskişehir ilinin alt turizm bölgelerinin turizm potansiyelini (*doğal, tarihi, kültürel mirasını ve insan kaynaklarını*) harekete geçirerek, sürdürülebilir turizm uygulamalarıyla (*koruma kullanma dengesini gözeten, turizmden kaynaklı refahı yerel halka yansıtan ve sürdürülebilir yaşam kalitesi geliştiren*) dengeli mekânsal gelişmeye katkı sağlayan ve yüksek katma değer yaratan öncü bir destinasyon olması"dır.

Belirtilen amaç ve vizyon doğrultusunda "*Eskişehir ilinin turizm kaynaklarının/temalarının mekânsal olarak betimlenmesi", "Eskişehir ilinin potansiyel turizm pazarlarının değerlendirilmesi", "Eskişehir'e gelen yerli – yabancı turistler ve Eskişehir turizmi üzerine değerlendirmeleri" ve "Eskişehir ilinin turizm kaynakları ve ulusal/uluslararası turistlerin seyahat eğilimleri"* bölümlerinden elde edilen bulgularla öncelikle Eskişehir ilinin yukarıda bahsedilen 6 bölgesi için GZFT analizi yapılmıştır.

6.1 ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM GZFT ANALİZİ

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
İl Geneli	• Eskişehir ilinin coğrafi konumu (İznik üzerinden Marmara Denizi ve Boğazlara, Kütahya üzerinde Ege Denizi'ne, Afyon üzerinden Akdeniz'e ve Seyitgazi üzerinden Konya, Güneydoğu Anadolu ve Ortadoğu'ya bağlanması) • Coğrafi konumu nedeniyle turist gönderen İstanbul, İzmir, Ankara gibi iç pazarlara olan yakınlık, • Tüm illere kara yolu bağlantısı, hava yolu, tren yolu ulaşımı ve kent içinde tramvay sistemi, • Birbirini destekleyecek şekilde geliştirilebilecek 6 alt turizm bölge potansiyelinin olması • Yaz mevsiminin sıcak ve kurak geçmesi • İl genelinde doğal turizm çekiciliklerinin olması • İl genelince termal su kaynaklarının bulunması • İl genelinde spor turizmi çekiciliklerinin olması • Eskişehir'in ilk çağlardan günümüze yerleşim tarihine sahne olması, • Paganizmden Müslümanlığa kadar çok sayıda dinin somut mirasının olması • Kütahya ve Afyonkarahisar ile birlikte Frig Vadisi bölgesinde yer alması, • Zengin yöresel mutfak kültürü, • Eskişehir'in Kurtuluş Savaşındaki yeri ve konumu • Lületaşı ve Lületaşından hediyelik eşyalar • İle özgü el sanatları, (savat, kilimler, yastık, heybe, torbalar vb.) • Yöresel kıyafet zenginliği • İle özgü zengin folklorik unsurlar, • İle özgü şenlikler, kurtuluş günleri, kutlamalar • Biyoçeşitlilik kaynaklarının bulunması • Festivaller ve fuarlar (Lületaşı Festivali, Uluslararası Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası, Uluslararası Eskişehir Festivali, Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu, Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu), • Henüz keşfedilmemiş bir destinasyon olması, • Eskişehir'in İstanbul çıkışlı büyük Anadolu turları güzergâhı üzerinde/yakın olması • Yerli ve yabancı turistlerin yerli halkı sevmesi • Güçlü şehir turizmi imajı • Kırsal alanların farklı kültürel zenginlikler taşıması	• Eskişehir'deki havalimanının iç hatlar ve aktarma havalimanlarına bağlantısının olmaması • Dağların uzanışı nedeniyle kuzey güney yönünde ulaşımın zor olması • Alt turizm bölgelerine ulaşım imkânlarının az olması • Yaz mevsiminin kısa sürmesi • Doğa temelli turizm etkinliklerinin tasarlanmamış olması • Sıcak su kaynaklarının turizm amaçlı değerlendirilememesi • Doğa temelli spor turizmi etkinliklerinin tasarlanmamış olması • Termal su havuzları, golf, binicilik vd. sporların bütünleştiği spor turizmi komplekslerinin bulunmaması • İlin tarihi turizm kaynaklarının tanıtımında tüm dönemlerin dengelenememesi • İnanç turizmi kaynaklarının bir çekiciliğe dönüştürülememesi • Yöresel yemek kültürü tanınırlığının çiğbörek, met helvası, balaban köfte vb. sınırlı kalması • İlin savaş alanları turizminde konumlanmamış olması • El sanatlarına dayalı turistik eşyaların potansiyelin altında olması, • Kültürel özellikleri doğru bir şekilde yansıtan yöresel turistik eğlencelerin hazırlanmamış olması • Biyoçeşitlilik kaynaklarının ekoturizm çekiciliğine dönüştürülememesi • İldeki kültürel kaynakların, düzenlenen festivallerin, kongrelerin ve fuarların ulusal ve uluslararası anlamda bir tanınmışlığının olmaması, • Eskişehir'in ilçelerinde birçok tarihi ve kültürel değer olmasına rağmen, ilçelerde potansiyel turizm talebini karşılayacak altyapının ve üstyapının yeterli olmaması, • Şehrin ya da ilçelerinin seyahat acentelerinin tur güzergâhlarında yer almaması, • Eskişehir'e gelen turistlerin çoğunluğunun günübirlikçi olması, ortalama konaklama süresinin düşük olması • İlin turizm kaynaklarının tanıtımının yeterince yapılamaması • Uluslararası seyahati doğuracak büyük turizm çekiciliklerinin sınırlı olması • Yerel halkın kırsal turizm/ekoturizm girişimciliğinin geliştirilememesi • Kadınlara kırsal turizm eğitimlerinin verilmemiş olması

İl Geneli		• Turizm alt bölgelerine ilişkin önceliklendirme ve fizibilite projelerine ihtiyaç olması • Şehir ile çevre arasında turizm etkinlikleri/turları bağlantısının olmaması • Türkçe dışında sosyal medya görünürlüğünün az olması

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Şehir Turizmi Bölgesi	• Yüksek Hızlı Tren ile Ankara, İstanbul ve Konya gibi büyük şehirlere olan ulaşım kolaylığı, • Karayolu bağlantıları ile Bursa, İstanbul, Ankara, Konya gibi büyük şehirlere olan ulaşım kolaylığı, • Şehrin sahip olduğu Cumhuriyet dönemi endüstriyel mirası, • Ulusal Mimarlık Dönemine ait binalar • Konser, tiyatro etkinlikleri düzenlenen çeşitli salonlar, • Porsuk Çayı kenarında ve şehrin değişik yerlerindeki kafeler ve eğlence mekânları • Odunpazarı evleri, • Şehrin yeni yüzünü simgeleyen büyük parkların bulunması, • Güvenli şehir olması, • Gerek demografik gerekse ekonomik anlamda güçlü şehir imajı • Şehirde üniversite gençliği ve aileleri ile sağlanan bağlar, • Şehrin sahip olduğu termal kaynaklar ve hamam kültürü • Şehirde gelişen sahne sanatları kültürü, • Yerel halkın turizme ve turistlere karşı hoşgörülü tutumu, • Şehir merkezinde bulunan rekreasyon alanları, • Şehrin Avrupa şehri görünümü içinde otantik dokusunun turistler tarafından sevilmesi (Eski ve yeninin bir arada olması) • Turistlerin şehir halkını sevmesi • Turistlerin şehirdeki yaşam tarzını sevmesi • Turistlerin Fiyat/Kalite değerini beğenmesi • Engellilere uygun konaklama tesislerinin olması • Yöresel mutfak/mutfak kültürü/göç mutfağının zengin olması	• Şehirde konaklama süresinin kısa olması • Şehrin sahip olduğu termal kaynakların yeterli düzeyde kullanılamaması, • Kültürel ve tarihi değerlerin farklılaştırılamaması, • Şehir merkezi dışında kalan doğal ve kültürel değerlere erişimin kısıtlı olması, • Şehir merkezi dışında kalan doğal ve kültürel değerlerin turizm amaçlı kullanılamaması, • Turisti otelden alıp, alt turizm bölgelerinin çekiciliklerine ulaştıran sonra otele dönüşünü sağlayacak şekilde turların ve tur satış sisteminin tasarlanmamış olması • Yöresel kültüre dayalı hediyelik eşya çeşitlendirmesinin yapılmaması • Yöresel yemeklerin yeterince turistik ürüne dönüştürülememesi • Alış veriş turizmine yönelik lüks eşya satışının olmaması • Altyapı ve hizmet kalitesinin, hızlı öğrenci talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi, • Mevsimsellik ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, • Şehrin tarihi ve kültürel değerlerin olumsuz çevresel etkilerle zarar görmesi • Otogar vs. tanıtım ofislerinin olmaması, bilgilendirme tabelalarının olmaması, • Trafik yoğunluğu, park yeri sorunu • Şehri ön plana çıkaracak, tanıtımında yer alacak turistik bir ürünün olmaması

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
İnönü Hava Sporları Bölgesi	• İnönü hava sporları Eskişehir'in başat çekiciliği olabilecek potansiyele sahip olması, • İnönü hava sporları bölgesinin ulusal/ uluslararası rekabet edebilirliğinin yüksek olması, • İnönü hava sporları tüm milliyetlerden gelen turistler için çekici olması, • İnönü Mağarası'nın seyir noktası olması, • Şehir merkezine yakın olması, • Kurtuluş savaşı döneminde yaşanan iki harbe ev sahipliği yapmış olması.	• İnönü kaplıcasının kapalı olması, • Hava sporlarının tanınmaması, • Şehirden İnönü'ye turların olmaması, • İnönü Fayı hakkında popüler paylaşımların olmaması, • Turistik yiyecek içecek işletmelerin olmaması,
Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi	• Bölge ikliminin şehir iklimine göre daha ılıman olması, • Önemli yürüyüş rotalarının olması, • Fauna ve flora bakımından potansiyelinin olması, • Geniş bir alanda yer alması, eko turizm, kırsal turizm, kamping, av turizmi, dağ yürüyüşü, mağara turizmi, foto safari gibi pek çok alternatif turizm türlerine elverişli olması, • Ekolojik/yaratıcı konaklamalara uygun olması • Bisiklet turizmine uygun parkur ve rotaların bulunması, • Orman genel müdürlüğünün misafirhanesinin olması, • Doğal güzellikleri ve manzarası,	• Tesis ve alt yapının olmayışı, • Turizme yönelik faaliyetlerin olmaması, • Uygulanacak turizm türlerinin özel ilgi alanına giren faaliyetlerden oluşması, • Bölgeye yönelik yönetim planının olmaması, • Planlama ve yatırım gerektirmesi, • Sahip olunan doğal zenginliklerin yerel düzeyde yeterince farkında olunmaması,

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Sivrihisar ve Çevresi	• Bölgede sportif havacılık tesislerinin bulunması ve havacılık festivallerinin gerçekleştirilmesi, • Sivrihisar dağları • Yöresel gastronomik unsurların çeşitliliği, • Bölgenin Nasreddin Hoca şenliklerine ev sahipliği yapması • Bölgede kurtuluş savaşı alanlarının bulunması, • Trekking, bisiklet, kamp için uygun doğa alanların bulunması, • Arkeolojik kaynaklar açısından zenginlik, • İnanç turizmi kapsamında değerlendirilebilecek Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi, Ulu Camii gibi somut mirasa sahip olması, • Biyolojik çeşitlilik kaynakları açısından zengin olması	• Şehir merkezinden ulaşım imkânlarının kısıtlı olması, • Ankara-İstanbul YHT'nin Sivrihisar'da durağının olmaması • Konaklama tesislerinin azlığı, • Doğal, tarihi arkeolojik alanların, kültürel değerlerin tanıtımında gözlemlenen eksiklikler • İnanç turizmi açısından hikâyelerin oluşturulmamış olması • Doğa temelli turizm etkinliklerinin tasarlanmamış olması
Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi	• Jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri, • Türkmenbaba Yaban hayatı geliştirme sahasında av turizmi yapılması, • Frigler, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait somut izlerin ve eserlerin bulunması, • Frig kültür yolu kesişim noktasının bu bölge olması, • İdrisyayala Macın Kaynatma ve Tepreş Şenliği, • Türkmen dağlarının eğlendinlen amaçlı tırmanışlar ve doğa yürüyüşlerine uygun olması, • Yöresel mutfağın zenginliği, • Yöresel kültürün zenginliği • Atlı/bisikletli/scooterlı gibi çok çeşitli tur rotalarına uygun olması	• Tesis ve alt yapının olmayışı, • Turizme yönelik faaliyetlerin olmaması, • Uygulanacak turizm türlerinin özel ilgi alanına giren faaliyetlerden oluşması, • Bölgeye yönelik yönetim planının olmaması, • Planlama ve yatırım gerektirmesi, • Sahip olunan doğal zenginliklerin yerel düzeyde yeterince farkında olunmaması,

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Agroturizm Bölgesi	• Alternatif turizm imkânlarının zenginliği, • Kültürel zenginliğin olması (Balkan ve Kafkasya göçmenleri gibi), • Nitelikli atlı turist rehberlerinin olması, • Seyahat acentalarının yeterli olması, • Yeterli tarım alanlarının olması ve bölgedeki çiftlikler, • Mahmudiye'nin sahip olduğu atçılık geçmişi, • Alpu'daki ormanlar, • Sakarya Başı'nın sahip olduğu dalış imkânları ve termal kaynaklar, • Biyoçeşitlilik alanlarının olması	• Konaklama alt yapısının yetersizliği, • Yiyecek içecek işletmelerinin yetersizliği, • Ulaşım imkânlarının yetersizliği, • Çevresel düzenlemelerin yetersizliği

	Fırsatlar	Tehditler
Sivrihisar ve Çevresi	• İlin kuzey ve güney batısının ormanlara sahip olması, bitki ve hayvanların turizmde kullanılabilecek hikâyelerinin olması • İlin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin giderek artması, kültürel ve doğal alanlara yönelik (rafting, trekking, macera turizmi, eko turizm, kültür turizmi) turizm ürünlerinde ve turizm talebinde artış gözlenmesi, • Eğitim düzeyi yüksek ve deneyimli turist gruplarındaki büyüme • Mevcut havaalanının iç hatlar ve aktarma havalimanları ile bağlantısının kurulabilmesi, karma taşıma sistemlerinin kurulabilmesi, • Avrupa ülkelerinden dolmuş uçak seferleriye ulaşılabilmesi, • Mağaraların turizme açılmamış olması (mağara turizmi açısından planlanarak hizmete açılabilmesi) • Her turizm bölgesinin doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklere sahip olması • UNESCO tescilli Jeoparkın uluslararası çekicilik yaratabilme potansiyeli • UNESCO Jeoparkının Afyon ve Kütahya ile turizm bütünleşmesini sağlayabilme potansiyeli • İnanç turizmi çekiciliklerinin Ortodoks Hristiyan, Musevi ve farklı mezheplerden Müslümanlara hitap etmesi • Biyoçeşitlilik alanlarından seçilecek endemik/ilginç türlerin tanıtım simgesi olarak değerlendirilebilme potansiyeli • Animasyon sektörünün gelişmiş olması • COVİD-19 salgınından sonra doğaya dayalı turizmin önem kazanması • COVİD-19 salgınından sonra sağlıklı ürün ve sağlıklı yiyeceğe önemin artmasının kırsal turizm/ekoturizme yönelimin artmasının beklenmesi • Bölgedeki üniversitelerde turizm fakültelerin varlığı ve turizm eğitimine destek olabilecek kapasitenin bulunması, • Alt turizm bölgelerinin turizm planlamasının ardından yatırımcı çekebilme potansiyelinin olması	**İl Geneli** • Çevre büyükşehirlerden ulaşımın kolay olmasının günübirlik ziyareti teşvik etmesi, konaklamaların bu büyükşehirlere kayması, • Kültürün doğru aktarılmasında yaşanan eksiklik nedeniyle gelecek nesillere aktarımın güç olması • Eskişehir'de yapılabilecek turizm türlerinin çevredeki diğer illerde de yapılabilecek türden olması, • Türkiye'de kültür turizmine uygun ve doğal kaynaklarının tanıtımını daha etkili yapan yörelerin mevcut olması (Safranbolu, Beypazarı, Kapadokya, İstanbul gibi), • Yabancı tur operatörlerinin satış kataloglarında Türkiye'deki ya da Eskişehir'deki kültür turizmi olanaklarına yeterince yer vermemeleri,

	Fırsatlar	Tehditler
Şehir Turizmi Bölgesi	• Şehrin sahip olduğu sıcak su kaynakları, • Şehirdeki kongre, özel olay, fuar, toplantı ve etkinlik turizmi potansiyeli • Şehirdeki hoşgörü ortamı, • Genç nüfusun getirdiği dinamik günlük yaşam, • Yerel halkın güzel sanatlara yönelik olumlu tutumu, • Yerel halka yönelik planlanmış olsa dahi içinde turizm için büyük bir potansiyel barındıran engelli bireylere yönelik rehabilitasyon faaliyetleri, • Odunpazarı evlerinin restorasyonu ve rekonstrüksiyonu sonucu yenilenen evlerin yeme-içme tesisi haline getirilmesi için sürdürülen çalışmalar, • Fabrikalar bölgesinde 62 hektarlık arazinin yeşil alana ya da kültür parkına dönüştürülmesi tasarıları, • Yeni Sofça'daki atıl haldeki sıcak su kaynaklarının su rekreasyonu/golf turizmi gibi doğa temelli turizm etkinliklerinde değerlendirme potansiyelinin olması	• Büyükşehirlere yakınlığından dolayı ortaya çıkan günübirlik ziyaret kültürü, • Hafta sonları ve tatil günlerinde şehir merkezinde ortaya çıkan yerli turist yoğunluğu, • Yerel el sanatlarının, özellikle iç turizm çerçevesinde metalaştırılması sonucu bozulma, • Şehrin taşıma kapasitesinin yoğun inşaatlarla dolması, • Şehirde hava ve gürültü kirliliğinin fazla olması, • Şehrin eski geleneksel dokusunu kaybetme riski
İnönü Hava Sporları Bölgesi	• İnönü Fayı'nın turizme uygun olması, • İnönü bölümünde anıt ağaçların bulunması, • Kanlıtaş Höyük kazısının devam etmesi, • İnönü bölümünde derlenmiş yöresel yemeklerin olması, • Su rekreasyonuna uygun sıcak su kaynaklarının bulunması, • Kızılinler ve Yeni Sofça gibi spor turizmi potansiyeli bulunan alanlarına yakın olması, • Potansiyel Jeopark bölgesine yakın olması, • Şehir ve savaş alanları turizmi,	• Frig Vadisi'nin tanınırlığının az olması

	Fırsatlar	Tehditler
Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi	• Nesli tükenmekte olan kara akbaba türünün bölgede bulunması, • Bölgenin alternatif turizm türleri için uygun yapıda olması, • İklimin özellikle Sarıcakaya bölgesinde Akdeniz Geçiş İklimi özellikleri göstermesi, • Doğaya duyarlı ve bilinçli ziyaretçi kitlesine ulaşabilme imkânı, • Kanopi yürüyüş yolları için uygun alanların bulunması, • Anıt ağaçların bulunması, • PAN Parks gibi uluslararası sertifikalandırma kuruluşlarına üyelik imkânı, • Klimatizm için uygun koşulların olması	• Bölgenin turizme dâhil edilmesiyle doğal dokunun tahribata uğrama ihtimali, • Bilinçsiz tüketim ve çevre kirliliğinin oluşma ihtimali, • Bölgedeki turizmin canlandırılmasına yönelik olarak herhangi bir yatırım teşvikinin bulunmaması, • Alana yönelik turizm aktivitelerinin kontrolsüz gerçekleştirilmesi, • Bölgede turistik faaliyetlerin yok denecek düzeyde olması, • Yapılanmada kadastro problemlerinin yaşanabilir olması,
Sivrihisar ve Çevresi	• Arkeolojik alanlar, tarihi yapılar, kültürel değerler konusunda zengin bir bölge olması • Macera turizmine yönelik tesislerin bulunması, • Açık alan rekreasyonuna uygun doğal alanlara sahip olması, • Eskişehir özelinde, diğer bölgelerden farklılaşan değerlere sahip olması,	• Eskişehir merkezine uzak olması
Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi	• UNESCO tescilli Jeoarkeopark potansiyelinin yüksek olması, • Manzarasının güzel olması, • Akdeniz Geçiş İkliminin görülmesi ve klimatizm temasına uygun olması, • Kula Salihli Jeoparkının bilinmesi ve bölgeye örnek oluşturması	• Bölgedeki peribacalarının Nevşehir ile rekabet edememesi, • Kültürün unutulmaya yüz tutması,
Agroturizm Bölgesi	• Dünya turizm eğiliminin bu yöne kayması, • Yerel halkın ve kadınların tedarik sürecine dâhil edilmesi, • Şehir merkezine ve Sivrihisar'a yakın olması, • Kırsal turizm ve tarım alanında teşviklerin olması, • Köy pansiyonculuğuna uygun köylerin olması	• Ankara ve çevresinde kırsal turizmin yaygınlaşması, • Afyonkarahisar, Ankara, Bursa gibi yurt içindeki rakiplerin ve uluslararası diğer rakiplerin çok hızlı ilerlemesi,

6.2 ESKİŞEHİR TURİZMİ PAZAR BÖLÜMLENDİRMESİ

Eskişehir ilinin turizm kaynakları ve uluslararası turistlerin seyahat eğilimleri bölümünden yararlanarak hazırlanmıştır.

YERLİ TURİSTLER			
Eğlence Arayanlar	**Günübirlikçiler**	**Doğaseverler**	**Batı Avrupa**
Şehir Turizmi	Şehir Turizmi	Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi	İnönü Hava Sporları Bölgesi
İnönü Hava Sporları	-	Agroturizm Bölgesi	Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi
-	-	Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi	Sivrihisar ve Çevresi
-	-	Sivrihisar ve Çevresi	Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi
-	-	-	Agroturizm Bölgesi
-	-	-	Şehir Turizmi Bölgesi

YABANCI TURİSTLER			
Uzak Doğu	**Ortadoğu**	**Kuzey Avrupa**	**Okyanus Ötesi**
İnönü Hava Sporları Bölgesi	İnönü Hava Sporları Bölgesi	Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi	İnönü Hava Sporları Bölgesi
Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi	Sivrihisar ve Çevresi	Sivrihisar ve Çevresi	Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Bölgesi
Sivrihisar ve Çevresi	Şehir Turizmi Bölgesi	Agroturizm Bölgesi	Sivrihisar ve Çevresi
Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi	-	Şehir Turizmi Bölgesi	Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi
-	-	-	Şehir Turizmi Bölgesi
-	-	-	-

6.3 ESKİŞEHİR TURİZMİ HEDEF VE STRATEJİLERİ

Eskişehir ilinde yer alan altı alt bölgeye yönelik olarak gerçekleştirilen GZFT analizi sonucunda Eskişehir turizmine yönelik ürün ve markalarının geliştirilmesi, Eskişehir'e erişebilirliğin arttırılması, Eskişehir turizminde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardaki işgücü ihtiyacının karşılanması ve niteliklerinin geliştirilmesi, turizm sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesi, rakip pazarlara turizm açısından fiyat üstünlüğü sağlanması ve Eskişehir turizmi için ortak pazarlama ve iletişim stratejisi geliştirilmesi olmak üzere yedi hedef temel alınmıştır. Bu hedeflere uygun olarak altı alt bölgeyi kapsayacak biçimde stratejiler ortaya koyulmuştur. Bu noktadan hareketle stratejilere yönelik olarak eylemler belirlenmiş olup, her eyleme yönelik olarak sorumlu ve ilgili kuruluşlar, başlangıç tarihi ve süresi belirtilmiştir.

Hedef 1: Eskişehir turizmine yönelik ürün ve markalarının geliştirilmesi

Strateji 1.1. Eskişehir çatı konseptine ve ili oluşturan alt turizm bölgelerine ilişkin ürün ve ortak marka oluşturulmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Eskişehir'in bütüncül turizm bakış açısını temsil edebilecek destinasyon markalarının, Eskişehir geneli için makro ve her bir alt destinasyonu mikro düzeyde temsil edecek şekilde yeniden tasarlanması ve alt turizm bölgelerine ilişkin logo ve slogan çalışmalarının yapılması	Eskişehir il merkezinde gelişmekte olan turizm faaliyetlerinin proje kapsamında önerilen altı turizm bölgesi geneline yayılmasına ilişkin destinasyon markalama çalışmaları sürdürülebilir. Bu kapsamda tanıtım kampanyalarında Eskişehir çatı markasının yanı sıra projede önerilen alt turizm bölgelerinin markalarının vurgulanması fayda sağlayabilir. Alt turizm bölgesi markalarının mesajları Eskişehir çatı markasını destekleyebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları -PR ve Reklam ajansları	2021	Kısa vade

Strateji 1.2. İnönü Hava Sporları Turizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
İnönü Mağarası, İnönü Fayı, hava sporları gibi bölgede yer alan turistik değerlerin yöresel kültürle bütünleştirilmesi	İnönü Fayı'nda turizm amaçlı kullanılacak alanlar belirlenerek turistik ürün olarak sunulması sağlanabilir. Belirlenmiş güvenli alan içerisinde fay hattı gözlemi için ürün geliştirilmesi yapılabilir. İnönü Mağarası da turizmde kullanılmak amacıyla düzenlenmesi bölgeye katkı sağlayabilir. Bölgenin turizminde etkili olabilecek olan Anadolu Üniversitesi Havacılık Parkı, İnönü Mağarası ve panoramik tur, savaş alanları turizmi, hava sporları, yöresel ürün ve yöresel mutfak (manda yoğurdu, kaymağı vb), yerel kültüre dayalı hediyelik eşya, sıcak su rekreasyonu ve İnönü Fayı gibi değerlerin ön plana çıkarılarak bütüncül olarak sunulması şehirde konaklama süresini uzatabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Kısa vade

Strateji 1.3. Türkmendağı-Yazılıkaya Platosu Jeoarkeopark Turizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin geliştirilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Bölgenin turizm açısından pazarlanabilmesi için gerekli ürün ve marka oluşturma eylemlerinin yürütülmesi	Bölge için UNESCO Global Jeoparklar Ağı'na (GGN) resmi başvurunun gerçekleştirilmesi ve bölgenin jeopark olarak tescillenmesi uluslararası tanınırlığı sağlayabilir. Tüm doğal, beşeri ve kültürel kaynakları koruyucu etki yapabilir. Kütahya ve Afyonkarahisar illeri ile turizm bütünleşmesini de sağlayabilir. Bölgede yer alan endemik bitkiler gibi biyolojik çeşitlilikler, şelaleler, düdenler, peribacaları, termal kaynaklar, tarihi değerler, inanç turizmi değerleri, anıt ağaçlar, arkeolojik ve tarihi hikâyeler, yerel kültürün halk dansları, türküleri, dokumaları, yöresel yemekler, kırsal mimari gibi tüm jeosit değerleri ele alınarak turizmin çeşitlendirilebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Orta vade

Strateji 1.4. Sivrihisar ve Çevresi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Sivrihisar ve Çevresine yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi eylemlerinin yürütülmesi	Kırsal turizme uygun alanları turizm amacıyla geliştirilerek köy pansiyonculuğu yapılabilir. Doğa temelli turizm etkinlikleri geliştirilebilir. Bölgedeki şenlik, festival gibi turizm faaliyetlerini canlandırıcı etkinliklerin sayıca arttırılması bölgede turizm hareketliliğini arttırabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Orta vade

Strateji 1.5. Agroturizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilerek geliştirilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Agroturizm çekiciliklerinin turistik birer ürün olarak geliştirilmesi	Sakarya Başı'nın sahip olduğu dalış imkânları ve termal kaynaklar geliştirilebilir. Mahmudiye'deki atçılık faaliyetlerine dayalı turizm etkinlikleri tasarlanabilir. Agroturizme uygun tarım alanların turizm amacıyla geliştirilmesi bölgeye turist akışını başlatabilir. Bölgede yer alan kültürel zenginliklerin (yöresel yemekler, türküler, danslar ve kıyafetler) dâhil edileceği kültürel etkinlikler planlanabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Orta vade

Strateji 1.6. Sündiken Bozdağlar Klimatizm Temalı Ekoturizm Bölgesi'ne yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilerek geliştirilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Ekoturizme uyumlu, yaratıcı konaklama seçeneklerinin ve klimatizm temasının oluşturulması	Ülkemizde yeni yaygınlaşmaya başlayan glamping gibi doğaya zarar vermeyecek şekilde konaklama seçenekleri oluşturulabilir. Bölgede insanların temiz hava ve dingin bir ortamda sağlık bulmalarına imkân sağlayacak klimatizm amaçlı kür uygulama merkezi kurulabilir. Doğa temelli spor faaliyetlerine uygun doğa yürüyüş rotaları, kuş gözlemciliği, atlı doğa yürüyüşleri ve bisiklet rotaları planlanarak bu kapsamda etkinliklerin geliştirilmesi bölgeye uyumlu turizm faaliyetlerinin gelişmesinin temelini oluşturabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Orta vade

Strateji 1.7. Şehir Turizmi Bölgesi'ne yönelik olarak Eskişehir ilinin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil edilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Bölgenin yaratıcı özelliklerinin değerlendirilerek, Unesco Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil olması için çalışmaların gerçekleştirilmesi	Yaratıcı Şehirler Ağına dâhil olmak için ön çalışmalar gerçekleştirilerek Eskişehir iline yönelik temalar önceliklendirilerek ilerleme sağlanabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Orta vade

Hedef 2: Eskişehir'e erişebilirliğin attırılması

Strateji 2.1. Eskişehir iline dolmuş uçak uçuşlar ve/veya en yakın havaalanı üzerinden bağlantılı ulaşım ağının oluşturulması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Bölgenin yaratıcı özelliklerinin değerlendirilerek, Unesco Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil olması için çalışmaların gerçekleştirilmesi	Yaratıcı Şehirler Ağına dâhil olmak için ön çalışmalar gerçekleştirilerek Eskişehir iline yönelik temalar önceliklendirilerek ilerleme sağlanabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Kısa vade

Hedef 3: Eskişehir turizminde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardaki işgücü ihtiyacının karşılanması ve niteliklerinin geliştirilmesi

Strateji 3.1. Eskişehir yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımının desteklenmesi

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Yerel halkın turizm ve turizmin yarattığı fırsatlar hakkında bilgilendirilmesi ve turizm girişimciliğinin geliştirilmesi	Turizmin en önemli paydaşlarından biri olan yerel halkın turizm konusunda bilgilendirilmesi bölgedeki turizm hareketinin artmasına ve yerel halkın daha fazla fayda sağlamasına katkı sağlayabilir Bu noktadan hareketle yerel halkın turizme katılmasını sağlamak amacıyla yerel girişimciler teşvik edilebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 3.2. Eskişehir il genelinde turizm sektöründe çalışan personelin niteliklerinin geliştirilmesi

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Sektör çalışanlarına yönelik eğitimler düzenlenmesi ve çalışanların bilgi eksikliklerinin tamamlanması için faaliyetlerin yürütülmesi	Turizm sektöründeki en önemli unsur olan çalışanların bölgede yer alan üniversite mezunlarından temin edilmesi ve hali hazırda çalışan personele yönelik üniversite ve STK'lar ile koordineli bir şekilde eğitimler düzenlenerek çalışanların bilgi eksikliklerinin tamamlanması hizmet kalitesini arttırabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları STK'lar	2021	Sürekli

Hedef 4: Turizm sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesi

Strateji 4.1. Eskişehir'e ve alt turizm bölgelerine katkı sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası işbirliklerinin oluşturulması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Eskişehir'de yer alan altı alt bölgenin paket turlara dâhil edilmesi için ulusal ve uluslararası tur operatörü, seyahat acentaları ve dijital seyahat şirketleri ile anlaşmalar sağlanması	Eskişehir alt bölgelerinin canlandırılması amacıyla turizm sektörünün buluşma noktası olan ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtımlar gerçekleştirilerek büyük acentalar ile işbirlikleri geliştirilebilir. Info turlar ve ortak tanıtım (konaklama, ulaşım, rehberlik) ekseninde Eskişehir'deki turizm çeşitlerine yönelik turlar düzenleyen ve tur düzenleme potansiyeli bulunan aracı seyahat işletmeleri ile işbirliği geliştirilebilir. Gerçekleştirilecek olan paket turlar ile bölgedeki turizm hareketi canlandırılabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Hedef 5: Rakiplere karşı ürünlerin kalitesi konusunda üstünlük sağlanması

Strateji 5.1. Turizm ürünlerinin kalitesinin standartlaştırılma çalışmalarının yapılması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Rakiplere turistik ürün kalitesi açısından üstünlük sağlanması için çalışmaların yapılması	Kalite-memnuniyet dengesinin korunabilmesi için sertifikasyon uygulamaları hayata geçirilebilir. Böylece sertifikasyon ile standartlar belirlenerek kalite korunabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Hedef 6: Eskişehir turizmi için ortak pazarlama ve iletişim stratejisi geliştirilmesi

Strateji 6.1. Eskişehir ve alt turizm bölgelerine ilişkin destinasyonlardaki turizm çeşitlerini ön plana çıkaran işbirliğine dayalı tanıtımların yapılması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Eskişehir'in turizm destinasyonu imajını güçlendirebilecek ve yönlendirebilecek seyahat ve turizm yazarı gibi medya temsilcilerinin ve takipçisi çok olan sosyal medya fenomenlerinin Eskişehir'e davet edilmesi	Eskişehir destinasyonunun pazar payını arttırabilmek ve imajın olumlu şekilde sürekliliğinin sağlayabilmek amacıyla halkla ilişkiler araçları etkin bir şekilde kullanılabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Medya temsilcileri -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 6.2. Eskişehir ve alt turizm bölgelerine ilişkin destinasyonlardaki kültürel kimliğini ön plana çıkarmaya yardımcı olacak etkinliklerin ulusal ve uluslararası hâle getirilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Eskişehir'de düzenlenen etkinliklerin niteliğine bağlı olarak yurtiçi ve yurtdışı kurumlar ile işbirliğinin geliştirilmesi	Düzenlenen etkinliğin niteliği ile ilişkili öncelikle yurtiçi ve sonrasında yurtdışından kişi ve kurumlar ile işbirliğine gidilerek Eskişehir'de etkinliklerin ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtımının yapılması önemli katkılar sağlayabilir.	-Tanıtma Genel Müdürlüğü -İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler	2021	Sürekli

Strateji 6.3. Yurtdışındaki potansiyel pazarlara yönelik tanıtım faaliyetlerinin arttırılması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Proje kapsamında önerilen yeni yurtdışı hedef pazarlara yönelik pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilmesi	Projede önerilen hedef pazarlardan öncelikle G. Kore, Japonya, Almanya, İngiltere ve Fransa olmak üzere Eskişehir'e yönelik uluslararası talebin arttırılması amacıyla özellikle uluslararası turizm fuarlarında, şehrin turizm potansiyeli ve değerleri hakkında turizm profesyonellerine bilgilendirmeler yapılabilir. Ayrıca, ilgili ülkelerden tur operatörleri ve seyahat acentaları Eskişehir'e davet edilebilir. Bunlara ek olarak, ilgili ülkelerdeki seyahat kararını etkileyebilecek kanaat önderleri olarak bloggerların, influencerların ve seyahat yazarlarının Eskişehir'i deneyimlemesi sağlanabilir.	-Turizm Bakanlığı -Dış İşleri Bakanlığı -İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -THY -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları -PR ve Reklam ajansları	2021	Sürekli

Strateji 6.4. Tanıtım kampanyalarında Eskişehir'in biricik ve özgün turistik değerlerinin vurgulanması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Hazırlanacak tanıtım kampanyalarında Eskişehir çatı markasını destekleyecek çerçevede her bir alt destinasyona özgü değerlerin ön plana çıkarılarak kullanılması	Eskişehir'e özgü semboller (Devrim Arabası), mekânlar (Odunpazarı), festivaller (Uluslararası Eskişehir Film Festivali, Dövme Sucuk Festivali), kişiler (Yunus Emre, Nasreddin Hoca) ve kültürel miraslar (Çibörek, Muska Baklava, Met Helvası, Anadolu çok gözlüsü, Kara akbaba, şah kartalı. vb.) tanıtım kampanyalarında temel çekicilik olarak kullanılabilir. Bu sayede hedef pazarın rakip destinasyonlar tarafından ikame edilmesi engellenecektir. Kampanyalarda kullanılacak ilgi çekici ve örtülü kalmış biricik ve özgün değerleri vurgulanabilir (bk. Eskişehir'in turizm kaynaklarının/temalarının betimlenmesi bölümü).	-Turizm Bakanlığı -İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları -PR ve Reklam ajansları	2021	Sürekli

Strateji 6.5. Tanıtım kampanyalarında sosyal medya platformlarına ağırlık verilmesi				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Eskişehir çatı markası altında sosyal medya hesapları oluşturarak mevcut ve potansiyel pazarlarla etkileşim sağlanması	Projede önerilen hedef pazarlardan öncelikle G. Kore, Japonya, Almanya, İngiltere ve Fransa olmak üzere Eskişehir'e yönelik uluslararası talebin arttırılması amacıyla özellikle uluslararası turizm fuarlarında, şehrin turizm potansiyeli ve değerleri hakkında turizm profesyonellerine bilgilendirmeler yapılabilir. Ayrıca, ilgili ülkelerden tur operatörleri ve seyahat acentaları Eskişehir'e davet edilebilir. Bunlara ek olarak, ilgili ülkelerdeki seyahat kararını etkileyebilecek kanaat önderleri olarak bloggerların, influencerların ve seyahat yazarlarının Eskişehir'i deneyimlemesi sağlanabilir.	-Turizm Bakanlığı -İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları -PR ve Reklam ajansları	2021	Sürekli

Strateji 6.6. Eskişehir'e özgü hikâyelerin tanıtım kampanyalarında kullanılması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Eskişehir'e yönelik seyahat motivasyonun ve destinasyon imajının güçlendirilmesi ve seyahat sürecinde özgün deneyimler sunulması için mevcut hikayelerin destinasyon kimliğiyle uyumlu olacak şekilde kurgulanması	Her bir alt destinasyona ilişkin yerel hikâyeler, Eskişehir çatı markası altında birleştirilerek tanıtım kampanyalarında paylaşılabilir. Bu sayede ziyaretçilerin seyahat deneyimlerinin benzersiz olması sağlanarak ve özellikle ziyaretçiler ile paylaşılacak içerikler sayesinde Eskişehir çatı markasına ait sosyal medya platformlarındaki etkileşim arttırılabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları -PR ve Reklam ajansları	2021	Sürekli

Strateji 6.7. Eskişehir çatısı altında yer alan tüm alt destinasyonları da kapsayan Turizm Kaynakları Bilgi Sistemi kurulması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Eskişehir çatısı altında büyük veriye dayalı, turistlerin destinasyon ile ilgili ihtiyaç duyacakları tüm detayları barındıran turizm ve kültür rotalarını kapsayan, alt destinasyonları da içeren Eskişehir çatı konsepti tarafından yönetilen ve Eskişehir destinasyonuna ilişkin pazarlama iletişimi stratejilerinin sağlıklı bir şekilde oluşturulabilmesi için güncel, CBS ortamında, mobil uyumlu bir turizm kaynakları bilgi sisteminin hayata geçirilmesi	Eskişehir çatı kavramı altında yürütülecek tüm tanıtım kampanyalarına ilişkin alt destinasyonlara yönelik yerelleştirilmiş alt modüller doğrultusunda içerik paylaşılması, yeni ürünlerin ön plana çıkarılması, bununla birlikte hedef pazar odaklı (hem içerik hem de dil seçeneği olarak), yaratıcı ve kişiye özel içerikler sunabilen CBS ortamında mobil bir uygulama geliştirilebilir. Bu uygulama hedef pazarların seyahat eğilimleri, seyahat deneyimleri ve memnuniyet düzeyleri gibi Eskişehir destinasyonun anlık ve gelecekte ihtiyaç duyacağı tanıtım stratejilerin oluşturulabilmesine yardımcı olacak verileri de içerebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları -PR ve Reklam ajansları	2021	Sürekli

Strateji 6.8. Tanıtım sürecinde sinema, dizi, film ve video kliplerden yararlanılması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Öncelikle Eskişehir'e ilişkin hikâyelerin ve sonrasında farklı film ve dizilerin Eskişehir'de çekilmesi hususunda yapımcılar ile işbirliğine gidilmesi	Eskişehir destinasyona özgü hikâyelerin sinema ve dizi filmler için senaryolaştırılması ve farklı senaryoların Eskişehir'de çekilmesi yönünde çalışmalar yapılabilir. Bu sayede şehrin, mekânlarının, değerlerinin ve çekiliklerinin birer ürün olarak filmlere ve dizilere yerleştirilmesi sonucunda oluşacak film turizmden yararlanabilmek amacıyla yapımcılar ile birlikte neler yapılabileceğine ilişkin işbirlikleri ele alınabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 6.9. Eskişehir destinasyonundaki kültür ve sanat etkinliklerinin tanıtım kampanyalarında etkileşimi arttırıcı şekilde kullanımı ve düzenlenme tarihlerinin düşük sezona göre ayarlanması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Destinasyon genelinde düzenlenmekte olan müze-kültür-sanat etkinliklerinin, Eskişehir çatı kavramını paylaşan ortak projeler ve çalıştaylar ile desteklenerek işbirliğine gidilmesi, birlikte tanıtım kampanyaları düzenlenmesi ve etkinlik tarihlerinin destinasyonda yoğunluğun az olduğu dönemlere çekilmesi	Eskişehir çatı kavramı ile uyumlu yurtiçi ve öncelikle hedef pazarların olduğu yurtdışındaki kültür sanat kurumları ile işbirliği geliştirilebilir, ortak etkinlikler düzenlenebilir ve ilgili sanatçıların ve kanaat önderlerinin etkinliklere aktif rol almak üzere davet edilmesi sağlanabilir. Yerel yönetimlerin, yerli ve yabancı özel sektörün ve kültür kurumlarının, Eskişehir çatı kavramı ile ortak hareket etmesine yönelik mekanizmalar oluşturulabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 6.10. Eskişehir destinasyonu temsil eden özgün değerlerin kampanya teması olarak kullanılması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Destinasyon genelindeki biricik ve özgün değerlerden her yıl birinin hazırlanacak program kapsamında tanıtım kampanyalarında tema olarak öne çıkarılması	Eskişehir çatı kavramı ile uyumlu temalar (Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Devrim Arabası... bk. Eskişehir'in turizm kaynaklarının/temalarının betimlenmesi bölümü) tanıtım kampanyalarında mesaj stratejisi olarak öncelikli olarak kullanılabilir ve ilgili temaya yönelik düzenlemeler yapılabilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 6.11. Eskişehir ilindeki yöresel mutfağın ön plana çıkarılarak turizmde bir çekicilik olarak kullanılması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Yöresel mutfağın füzyon mutfak teması ile tasarlanarak gastronomi turizmine uygun olarak geliştirilmesi	Bölgede farklı kültürlerin yer alması nedeniyle oluşmuş olan zengin bir yöresel mutfak bulunduğundan bu yöresel ve özgün olan değerlerin kayıt altına alınarak turizm faaliyetlerine dâhil edilmesi için turizm işletmeleri ile işbirliğine gidilebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Üniversiteler -Yerel Yönetimler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Hedef 7: Eskişehir ilini ziyaret eden yabancı turist sayısının (pazar payının) arttırılması

Strateji 7.1. Avrupa'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Avrupalı ziyaretçilerin motivasyonlarına yönelik çekiciliklerin oluşturulması	Avrupalı turistlerin Eskişehir'i ziyaretlerinin arttırılması için doğa turları, sportif faaliyetler, kültürel etkinlikler, çiftlik turizmi, şehir turizmi çekicilikleri, yöresel mutfak deneyimi gibi özgün ve otantik değerleri içeren turistik ürünlerin ön plana çıkarılacağı tutundurma faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Doğaya dönük sürdürülebilir turizm çeşitlerini içeren paket turlar hazırlanabilir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 7.2. Uzak Doğu'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Uzak Doğu'dan gelecek olan ziyaretçilerin motivasyonlarına yönelik çekiciliklerin oluşturulması	Uzak Doğulu turistlerin bölgede en fazla ilgisini çekebilecek olan jeoturizm rotası, sıcak su havuzları, SPA-Wellness, tarihi turlar, klimatizm temalı konaklama türleri ve kültür turlarının geliştirilerek sunulması gibi bölgeyi ön plana çıkaracak tutundurma faaliyetleri geliştirilebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 7.3. Amerika'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması

Eylem	Açıklama	İlgili Kuruluşlar	Başlangıç Tarihi	Süre
Amerika'dan gelecek olan ziyaretçilerin motivasyonlarına yönelik çekiciliklerin oluşturulması	Potansiyel ziyaretçiler için tarihi ve atlı turların yanı sıra kültürel ve sportif etkinlikler ve yöresel yemeklerin özgün bir şekilde sunulabileceği ürünler geliştirilebilir.	-İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

Strateji 7.4. Orta Doğu'dan gelecek olan ziyaretçilerin sayısının arttırılması				
Eylem	**Açıklama**	**İlgili Kuruluşlar**	**Başlangıç Tarihi**	**Süre**
Orta Doğu'dan gelecek olan ziyaretçilerin motivasyonlarına yönelik çekiciliklerin oluşturulması	Ziyaretçiler için doğa turları ve termal kaynaklar, şehir turizmi çekicilikleri ve bunun yanında lüks konaklama işletmeleri, lüks alışveriş seçenekleri ön plana çıkarılabilir. Tutundurma faaliyetlerinde, kültürel bağlar ve dini yakınlık vurgusu yapılabilir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -BEBKA -Yerel Yönetimler -Üniversiteler -Turizm Sektör Kuruluşları	2021	Sürekli

SONUÇ

Eskişehir ilinde farklı ve özgün turizm çekiciliklerinden oluşan bir kümelenme için öncelikle şehir ve çevre arasında bütünleşmenin geliştirilmesine olan ihtiyaç fark edilmektedir. Turizm çekicilikleri kümesinin gelişmesi, turizmin etkilerinin ilin tümüne yansıması anlamına gelecektir. Turizm yatırımlarının ve etkinliklerinin ilin tamamına yayılması hem şehir turizmini hem de diğer ilçelerin merkez yerleşmeleri ile kırsal alanlarını karşılıklı olarak geliştirecek/destekleyecek etkiler yaratması muhtemeldir. Ayrıca uluslararası hareketi sağlayacak nitelikle çekiciliklerin tasarlanması da düşünülebilir. Mevcut turizm çekiciliklerinin yanı sıra potansiyel de Eskişehir markası çatısı altında, sosyal medya ağırlıklı olacak şekilde bir bütün içerisinde pazarlanması uygundur.

Bu çalışmanın başta turizm planlaması ile ilgilenenler olmak üzere her düzeyde yöneticilere ve turizm endüstrisinin tüm paydaşlarına (turist rehberlerinden, tur tasarımı, tur planlaması, etkinlik tasarımı ve işletmesi, konaklama işletmeciliği, yerel halk, girişimciler, yatırımcılar vb) katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

1. Günay Aktaş, Semra. Serbest Zaman, Seyahat ve Turizm. *Turizm Coğrafyası.* Eskişehir : Anadolu Üniversitesi, 2019, 1.

2. Lew, A, Hall, C. M. ve Timothy, D. *World Geography of Travel and Tourism.* Oxford : Elseiver, 2008.

3. Long, L.M. *Culinary Tourism.* Kentucky : The University Press of Kentucky.

4. *Towards a Structural Model of The Tourist Experience: An Illustration From Food Experiences in Tourism.* Quan, S ve Wang, N. basım yeri bilinmiyor : Tourism Management, 2004, Cilt 25.

5. Yeoman, I, ve diğerleri. *The Future of Food Tourism: Foodies, Experiences, Exclusivity, Visions and Political Capital.* UK, Bristol : Channel Publications, 2015.

6. *Scary food: Commodifying culinary heritage as meal adventures in tourism.* Szilvia, G ve Mykletun, R.J. basım yeri bilinmiyor : The Journal of Vacation Marketing, 2009.

7. *The role of money: the impact on food tourists' satisfaction and intention to revisit food events.* Kim, Y H, ve diğerleri. 2, basım yeri bilinmiyor : Journal of Culinary Science and Technology, 2011, Cilt 9.

8. Dündar Arıkan, Alev. Gastronomi Turizmi. [kitap yaz.] Gökçe Yüksek. *Alternatif Turizm.* Eskişehir : Anadolu Üniversitesi, 2016.

9. Çelik, A. *Kültür Turizmi Çerçevesinde İnanç Turizmi Diyarbakır ili örneği. (Uzmanlık Tezi).* Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2008.

10. Sezgin, M. *Genel Turizm.* Ankara : Tubitay Yayınları, 1995.

11. İçöz, O. *Seyahat Acenteleri ve Tur Operatörlüğü Yönetimi.* Ankara : Turhan Kitabevi Baskı Yayıncılık, 2003.

12. *Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek.* Okuyucu, A ve Somuncu, M. Konya : yazarı bilinmiyor, 2013. International Conference on Religious Tourism and Tolerance.

13. *Yalvaç'ta İnanç Turizmi.* Sargın, S. 2, Elazığ : yazarı bilinmiyor, 2006, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 16, s. 1-18.

14. *Battlefield Tourism: An examination of events held by Eeuropean institutions and their websites related to battlefields.* Ekin, Y. ve Akbulut, O. 1, 2018, nternational Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences, Cilt 8, s. 73-123.

15. *Visiting Gallipoli Peninsula: Perception of Australian and New Zealand visitors towards Anzac Day in Turkey.* Ağaoğlu, Y. S. basım yeri bilinmiyor : Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 2012, Cilt 6, s. 212-218.

16. Yeşil, M. *Antalya'da spor turizmi: Mevcut durumun tespiti. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.* 2015.

17. *Sport and tourism: A conceptual framework.* Gammon, S. ve Robinson, T. 1, 2003, Journal of Sport Tourism, Cilt 8, s. 21-26.

18. Yılmaz, A. Coğrafya ve Turizm. [kitap yaz.] Semra GÜNAY AKTAŞ. *Turizm Coğrafyası.* Eskişehir : Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, 2019.

19. Baykal, F. Turizmin Mekansal Yapısı. [kitap yaz.] Semra Günay Aktaş. *Turizm Coğrafyası.* Eskişehir : Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, 2019.

20. BOZ, E ve GÜNAY AKTAŞ, S. *Eskişehir Dil Atlası Projesi.* Eskişehir : TÜBİTAK, 2013.

21. Yılmaz, A. Doğal Coğrafi Kaynaklar ve Turizm Türleri. [kitap yaz.] S. Günay Aktaş. *Turizm Coğrafyası.* Eskişehir : Anadolu Üniversitesi AÖF, 2012.

22. Doğanay, H. Ankara : Çizgi Kitabevi, 2001.

23. Kantarcı, M. *UNESCO ve Sivrihisar Kayalıkları.* 2017.

24. Nazik, L. Mağara Turizmi. [kitap yaz.] Hac, N Hacıoğlu ve C Avcıkurt. *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi.* Ankara : Nobel, 2011.

25. Mengi, H. *Eskişehir Mağaraları.* Eskişehir : Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2006.

26. *Eskişehir Rehberi.* Eskişehir : Eskişehir Valiliği, 2014.

27. *Eskişehir Rehberi.* Eskişehir : Eskişehir Valiliği, 2014.

28. Eskişehir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. *Eskişehir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.* [Çevrimiçi] 2017. https://webdosya.csb.gov.tr/db/eskisehir/editordosya/tabiat_envanteri.pdf.

29. Pan Derneği. [Çevrimiçi] 3 Temmuz 2019. http://pandernegi.org/deretop-kanyonu-teknik-raporu/.

30. Dowling. R. and Newsome, D. Geotourism: definition, characteristics and international perspectives. [kitap yaz.] R. and Newsome D. Dowling. *Handbook of Geotourism.* UK : Edward Elgar Publishing, 2018.

31. JEMİRKO. Jeolojik Miras Terimleri. [Çevrimiçi] 1 Kasım 2019. https://www.jemirko.org.tr/jeolojik-miras-terimleri/.

32. UNESCO Global Geoparks. [Çevrimiçi] 1 Kasım 2019. http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/list-of-unesco-global-geoparks/.

33. *Geodiversıty and Sustainable Development: Geoparks-A New Challenge For Research And Education in Earth Sciences.* Zouros, N. 2010, Bulletin of the Geological Society of Greece, s. 159-168.

34. Tüfekçi Sivas, T. Frig Vadileri'nden Günümüze Kalan Frig İzleri. [kitap yaz.] T Tüfekçi Sivas ve Hakan Sivas. *Frig Vadileri.* 2009.

35. Kahraman, S. *Sivrihisar-Kayakent (Eskişehir) Arasındaki Bölgenin Neojen-Kuvaterner Tektoniği (KB Orta Anadolu, Türkiye)*. 2010.

36. *Eskişehir Fay Zonunun İnönü - Dodurga Çevresinde Neotektonik Aktivitesi*. Tokay,, F. ve Altunel, E. 2005, MTA Dergisi, s. 1-15.

37. Çelik, N. Jeoloji-Orman Bilimi İlişkisi açısından OGM-Eskişehir OBM Kayaç Parkı Projesi . [Çevrimiçi] 2018. https://eskisehirobm.ogm.gov.tr/Lists/Duyurular/Attachments/117/Jeoloji-Orman%20%C4%B0li%C5%9Fkisi.pdf.

38. Orman ve Su İşleri Bakanlığı. *Eskişehir İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023*. [Çevrimiçi] 2013. http://bolge5.ormansu.gov.tr/5bolge/Files/resimliHaber/MasterPlan/Eski%C5%9FehirDTMP.pdf.

39. OGM. *OGM. Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Orman Amenajman Planlarının Düzenlenmesine Ait Usul ve Esaslar. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, Tebliğ No: 299.* . 2017.

40. Torlak, H. Anadolu Kültüründe Ağaçlar. . [Çevrimiçi] 2010a. https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2010/01/01/anadolu-kulturunde-agaclar/.

41. —. [Çevrimiçi] 2010b. https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2010/03/01/anamizdir-tanricamizdir-mese/.

42. —. [Çevrimiçi] 2011b. https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2011/06/01/yakisikli-bir-agac-goknar/.

43. —. [Çevrimiçi] 2013. https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2013/10/01/anadolu-kulturunde-agaclar-olumun-ve-karanliklarin-agaci-servi-selvi/.

44. Torlak, H. 2011a, Bilim ve Gerçek Dergisi.

45. Orman ve Su İşleri Bakanlığı. Eskişehir İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı 2016-2019. [Çevrimiçi] 2016.

46. Sit Alanları Yönetim Bilgi Sistemi. [Çevrimiçi] 3 Temmuz 2019. http://www.says.gov.tr/istatistik.

47. Anıt Ağaçlar Envanter Seçim Kuralları ve İşaretleme Standardı. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü . [Çevrimiçi] 3 Temmuz 2019. https://tvk.csb.gov.tr/anit-agac-dogal-sit-ve-magara-tespit-fisleri-i-4099 .

48. Doğanın Mirası: Anıt Ağaçlar. Polat, Z. 2017, Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, s. 908-916.

49. Zamanın gizli tanıkları ve günümüzün görkemli yapıtları: Anıt Ağaçlar. Sağlam, S. ve Özkan, Y. 2017, Plant Dergisi, s. 16-20.

50. Eskişehir İli Anıt Ağaçları. Genç, M., Güner, Ş. T. ve Çömez, A. 2002. II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi. s. 510-519.

51. Eskişehir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü . [Çevrimiçi] 2019. https://eskisehir.csb.gov.tr/eskisehir-inonu-ilcesinde-anit-agac-tespiti-duyuru-122021.

52. [Çevrimiçi] 3 Temmuz 2019. http://www.odunpazari.bel.tr/haber-1818-asirlik_cinara_bakim_yapildi#odunpazari[galeri.

53. Müdürlüğü, ÇED ve Çevre İzinleri Şube. Eskişehir İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu, (2017). [Çevrimiçi] 3 Temmuz 2019. https://webdosya.csb.gov.tr.

54. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. [Çevrimiçi] https://tvk.csb.gov.tr/genel-mudurlugumuz-anit-agaclarina-sahip-cikiyor-haber-96047.

55. Eskişehir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. [Çevrimiçi] https://eskisehir.csb.gov.tr/eskisehir-saricakaya-ilcesinde-anit-agac-tespiti-duyuru-122148.

56. Yücel, E. Kişisel görüşme. 21 Ağustos 2019.

57. Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması Arkeolojik Envanter Raporu. Tüfekçi Sivas, T. ve Sivas, H. 2016, Kültür Envanteri.

58. Akurgal, E. Anadolu Kültür Tarihi. Ankara : Phoenix Yayınevi, 2014.

59. Türkcan, A. U. Anadolu Arkeolojisi. [kitap yaz.] H. S. Alanyalı. Anadolu'da Kalkolitik ve Eski Tunç Çağları. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları., 2012.

60. Ahipaşaoğlu, H. S. ve Değirınencioğlu, A. Ö. Anadolu'da Turizm Rehberliği Temel Bilgileri Ders Notları. Ankara : Detay Yayıncılık, 1999.

61. ETİ Arkeoloji Müzesi. [Çevrimiçi] 2019.

62. İlk Tunç Çağları Boyunca Batı Anadolu'da Toplumsal Değişim. Ünlüsoy, Sinan. 6, basım yeri bilinmiyor : Cedrus The Journal of MCRI, 2018, s. 105-124.

63. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 2019.

64. Şahin, F. A. Lead Figurine From Küllüoba. Social Sciences And Humanities A Global Perspective. 2016.

65. Bilgen, Nejat. Çavlum Köyü Mezarlığı. Eskişehir Kültür Mirası Envanteri. [Çevrimiçi] 2019.

66. Eskişehir Kültür Mirası Envanteri. [Çevrimiçi] 2019. http://www.eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/anitdetay.aspx?ID=76.

67. Küçükcan, İlyas. Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi. Ankara : Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2004.

68. Akurgal, E. Anadolu Uygarlıkları. Ankara : Phoenix Yayınevi, 2017.

69. Sevin, V. Anadolu Arkeolojisi. İstanbul : Der Yayınları, 2003.

70. Umar, B. Phrygia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi. İstanbul : İnkılap Kitabevi, 2008.

71. Akurgal, E. Anadolu Uygarlıkları. Ankara : Phoenix Yayınevi, 2014.

72. Tüfekçi Sivas, , T. ve Sivas, H. Frig Vadileri. Eskişehir : Fabrika Basım, 2007.

73. Erdan, E. Frig Kültürü ve Uygarlığı. İstanbul : Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2018.

74. Frig Yolu. [Çevrimiçi] http://www.frigyolu.com/frigyuruyusyolu-tanitim.pdf.

75. Efe, T. 1994 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları. XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı. Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları., 1995. I. Cilt. 29 Mayıs-2 Haziran 1995..

76. Bilgen, A. N. Eskişehir Kültür Mirası Envanteri. [Çevrimiçi] 1 Eylül 2019. http://www.eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/detay.aspx?ID=17-.

77. Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-TAY Projesi. [Çevrimiçi] 5 Eylül 2019.

78. Efe, T. 1993 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları. XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı. Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994. 30 Mayıs-3 Haziran 1994.

79. Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri 2004 Yılı Arkeolojik Envanteri ve Yüzey Araştırması. Tüfekçi Sivas, T. ve Sivas, H. 2005 : TÜBA Kültür Envanteri Dergisi.

80. Efe, T. 1995 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları. XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı. Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996. 27-31 Mayıs 1996. ss. 253- 217. .

81. Haspels, C. H. E. The Highlands of Phrygia: Sites and Monument, Volume 1-The Text. Princeton New Jersey, USA : Princeton University Press, 1971.

82. Kortanoğlu, R. E. Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları . İstanbul : İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), 2006.

83. Eskişehir Rehberi. Eskişehir : yazarı bilinmiyor, 2014.

84. Yazılıkaya/Midas Vadisi Yüzey Araştırması. [Çevrimiçi] 5 Eylül 2019. http://www.midaskent.com/sayfalar.asp?sayfa=1.

85. Texier, C. Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi (ikinci cilt). (çev. Ali Suat). Ankara : Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002.

86. Tüfekçi Sivas, T. Eskişehir-Afyonkarahisar-Kütahya İl Sınırları İçindeki Phryg Kaya Anıtları. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), 1997.

87. Roller, L. E. Anadolu Kybele Kültü: Ana Tanrıça'nın İzinde (B. Avunç). İstanbul : Alfa Yayınları, 2013.

88. Eskişehir'in Kültürel Miras Varlıklarının Korunmasında Kamu Kurumlarının Rolü. Tören , E., Kozak , N. ve Demiral, G. N. 2, basım yeri bilinmiyor : Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2012, Cilt 4, s. 69-88.

89. T.C. Alpu Belediye Başkanlığı. [Çevrimiçi] http://www.alpu.bel.tr/llc/gezilecek-yerler.html..

90. Sivrihisar'da Sürdürülebilirlik Üzerine Üç Mimari Proje. İnceoğlu, M. 3, basım yeri bilinmiyor : E-Journal of New World Sciences Academy, 2013, Cilt 8, s. 133-152.

91. Sivrihisar Alemşah Kümbetinin Mimarisi, Geometrik ve Figürlü Plastik Süslemeleri Üzerine. Gündoğdu, H. 16, basım yeri bilinmiyor : Ankara: Önder Matbaası: Vakıflar Dergisi, 1982, s. 135-142.

92. Özalp, T. Sivrihisar Tarihi. Eskişehir : Tam-iş Matbaası, 1960.

93. Altınsapan, E. Eskişehir Osmanlı ve Selçuklu Yapıları. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2004.

94. Yetgin, , D. ve Yılmaz , A. Eski Porsuk Otelleri (Porsuk Turing Klöp Oteli (1930-1940) Ve Porsuk Oteli (1959-1960). [kitap yaz.] Nazmi Kozak. Dünden Bugüne Eskişehir'deki 14 İşletmenin Öyküsü. Eskişehir : Tepebaşı Belediyesi, 2013.

95. Gaulis, B. Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetciliği. İstanbul : Rado Yayınları, 1981.

96. Sivrihisar Belediyesi. Saat Kulesi. [Çevrimiçi] 2019. https://sivrihisar.bel.tr/gezilecek-yerler/saat-kulesi/.

97. Rotasenin. [Çevrimiçi] 2019. https://www.rotasenin.com/beylerbeyi-konagi/ .

98. Zaimağa Konağı (TBMM Ankara dışında ilk kez toplandığı konak). Sivrihisar Belediyesi. [Çevrimiçi] 2019. https://sivrihisar.bel.tr/gezilecek-yerler/zaimaga-konagi-tbmm-ankara-disinda-ilk-kez-toplandigi-konak/.

99. Sivrihisar Sosyal Kültür ve Dayanışma Derneği. [Çevrimiçi] https://www.sivrihisar.com.tr/gavur-hamami.html.

100. Seyyahların Anlatımı ile Osmanlı'nın Son 30 Yılındaki Eskişehir (1892-1922). Yılmaz, A. ve Yetgin, D. 2, basım yeri bilinmiyor : Akademik İncelemeler Dergisi, 2018, Cilt 13.

101. Kaya, A. Almanca Seyahatnameler (1850-1912) Temelinde Türkiye'de Bir Kültür Rotası Önerisi. Yayımlanmamış Dpktora Tezi. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

102. Oberhummer, R. und Zimmerer, R. Durch Syrien und Kleinasien. Berlin : yazarı bilinmiyor, 1899.

103. Fraser, D. The Short Cut to India; The Record of a Journey Along the Route of the Baghdad Railway. Londra : Edinburgh W. Blackwood and Sons, 1909.

104. Civelli, J. Deutsche Schienen In Osmanischem Boden: Eine Virtuelle Reise mit der Anatolischen und Bagdadbahn durch die Geschichte, Wahrnehmungen, Raum und Zeit. basım yeri bilinmiyor : GRIN, 2010.

105. Körte, A. Anatolische Skizzen. Berlin : Julius Springer.

106. A hotel in Anatolia in the last period of the Ottoman Empire: Hotel Tadia (1892–1922). Yılmaz, A., Yetgin, D. ve Kozak, N. basım yeri bilinmiyor : Tourism Management Perspectives, 2018, Cilt 26.

107. Dernburg, F. Auf deutscher Bahn in Kleinasien: Eine Herbstfahrt. basım yeri bilinmiyor : Julius Springer, 1892.

108. Reisebücher, Meyers. Türkei, Rumänien, Serbien, Bulgarien. Leipzig ve Viyana : Julius Springer.

109. Goltz, Von der. Anatolische Ausflüge. Berlin : Schall, 1897.

110. Baedeker. Konstantinopel und das westliche Kleinasien: Handbuch für reisende von Karl Baedeker. Leipzig : Baedeker, 1905.

111. Von Bodemeyer, E. Quer durch Klein-Asien in den Bulghar-Dagh Eine naturwissenschaftliche Studien-Reise. Emmendingen : Gesellschaft Vormals Dölter, 1900.

112. Grunzel, J. Die wirtschaftliche Verhältnisse Kleinasiens. Viyana : A. Dorn, 1897.

113. Eskişehir Porsuk (Turing Klöp) Oteli'nin kurum tarihi açısından incelenmesi. Yetgin, D. ve Yılmaz, A. 2, basım yeri bilinmiyor : Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD), 2015, Cilt 1, s. 71-89.

114. Kedik, Z. Eskişehir Kent Merkezindeki Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

115. Devrim Arabası. [Çevrimiçi] http://www.devrimarabasi.com/.

116. Üstün, Berna. basım yeri bilinmiyor : EskiYeni Kültür Dergisi, 2017.

117. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. [Çevrimiçi] 2019. http://www.eskisehir.bel.tr/icerik_dvm.php?icerik_id=33&cat_icerik=1&menu_id=24.

118. Günay, U. Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Halk Kültürü, Osmanlı Kültür ve Sanat. Ankara : Yeni Türkiye , 1999. Cilt 9.

119. Uca, S. Kültür Turizmi ve Kültürel Miras Turizmi. [kitap yaz.] Gökçe Yüksek. Alternatif Turizm. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016.

120. Kültür Portalı . [Çevrimiçi] 2019. www.kulturportali.gov.tr.

121. Arığ, A. S. Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi. Ukrayna-Kırım Priçernomoriya Dergisi : Kultura Narodov, 2007.

122. Ataman, A. Bu Toprağın Sesi – Halk Musikimiz. İstanbul : Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları , 2009.

123. Türk Kültürünün Aynası: Türküler. Vural, F.G. 3, 2011, e-Journal of New World Sciences Academy Fine Arts, Cilt 6, s. 397-411.

124. Ekmekcioğlu, İ. Türk halk oyunları. İstanbul : Esin Yayınevi, 2001.

125. Merkezi, Anadolu Üniversitesi Halk Bilim. Eskişehir Yöresi Geleneksel Halk Dansları ve Giysileri. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Halk Bilim Merkezi Yayınları, 2015.

126. Türkiye'de Yaşayan Karaçay-Malkarlıların Halk Dansları ve Müzik Gelenekleri. Koçkar, M. Tekin ve Koçkar, Roza. 16, 2015, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt 8, s. 397-424.

127. Zengin, A. Eskişehir Halk Oyunları ve Giysileri. basım yeri bilinmiyor : Milliyet Gazetesi Halk Oyunları Yarışması Kitapçığı., 1986.

128. Osmanlı Çini ve Seramiklerinde Giyim Kuşam Kültürü ve Özellikleri. Çobanlı, Z. ve Kanışkan, E. 4, 2013, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 4, s. 95-108.

129. Boz, E. ve Günay Aktaş, S. Eskişehir İli Dil Atlası. Ankara : Gazi Kitapevi , 2017.

130. Kirim kültüründe maramalar. Akpınarlı, H. F. ve Başaran, F. N. 2012, Milli Folklor, Cilt 24, s. 169.

131. Algan, E. Eskişehir'de Lületaşı Sektörü. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi , 2012.

132. Dağılgan, M. N. Lületaşı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir : yazarı bilinmiyor, 1994.

133. Rapaport, B. Collecting Antique Meerschaum Pipes. Atglen : Schiffer Publishing, 1999.

134. Bozkurt, M. R. Lületaşı (Eskişehir Taşı). Beyaz Altın Semineri Notları. Eskişehir : II. Uluslararası Lületaşı "Beyaz Altın" Festivali, 1989.

135. Doğal ve Kültürel Özellikleriyle Lületaşı. Taşlıgil, N. ve Güven, Ş. 16, 2011, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4.

136. Wolf, E. Culinary Tourism: The Hidden Harvest. USA, Iowa : Kendall/Hunt Publishing, 2006.

137. Empirical Verification of a Conceptual Model of Local Food Consumption at a Tourist Destination. Kim, Y G, Eves, A ve Scarles, C. 2013, International Journal of Hospitality Management, Cilt 33.

138. Erzurum Mutfağı Yöresel Ürünlerin Otel Restoran Menülerinde Kullanım Düzeyi: Palandöken Örneği. Mil, Burak ve Denk, E. 2, basım yeri bilinmiyor : Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2015, Cilt 5.

139. Kılıç, A Y, ve diğerleri. Bir Ağız Ekmek" Eskişehir Geleneksel Yemek Kültürü I. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2003.

140. Koç, Adem. Eskişehir'in Somut Olmayan Kültürel Mirası. Ankara : Sistem Ofset, 2014.

141. Gastronomik Miras ve Sürdürülebilirlik: Eskişehir Örneği. Kaşlı, Mehmet, ve diğerleri. 2, basım yeri bilinmiyor : Eko-Gastronomi Dergisi, 2015, Cilt 1.

142. Gürkan, O T. Yöresel Türk Mutfağı . İstanbul : Yaylım Yayıncılık, 2007.

143. Gürsoy, Deniz. Tiridine Tiridine Suyuna da Bandım...Tarihin Süzgecinden Yöresel Mutfağımız. İstanbul : Oğlak Yayıncılık, 2013.

144. Acar, M Ş. Eskişehir Zaman, Mekân, İnsan. Eskişehir Ticaret Odası Yayınları Şehir ve Kültür. Ankara : Başak Matbaacılık, 2009.

145. Uğurlu, K ve Ençevik, Z. Eskişehir Şehrengizi Muhacirler ve Manavlar. Konya : Çizgi Kitapevi, 2011.

146. Eskişehir'deki yiyecek içecek işletmelerinin menülerinde Eskişehir mutfağının yeri. Dündar Arıkan, Alev. 2, basım yeri bilinmiyor : Journal of Human Sciences, 2017, Cilt 14.

147. Menü Planlamasında Yaratıcılık: Eskişehir'deki Menü Kartları Üzerinde Bir Uygulama. Aydın, B. Ankara : yazarı bilinmiyor, 2012. VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi.

148. Sağlıklı Beslenmede Türk Mutfak Kültürünün Yeri. Ertaş, Y ve Gezmen Karadağ, M. 1, basım yeri bilinmiyor : Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2013, Cilt 2.

149. Dolmalar ve Türk Mutfağı ile Yunan Mutfağındaki Yeri. Durlu Özkaya, F ve Kızılkaya, O. Van : yazarı bilinmiyor, 2009. 2. Geleneksel Gıdalar Sempozyumu.

150. Yayla, Şeyda. Yöresel Yemek Festivaline Katılım Motivasyonu İle Festivallerin Destinasyon İmajına ve Davranışsal Niyetlere Etkisi. basım yeri bilinmiyor : OGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

151. Culinary Tourism Strategic Development: An Asia-Pacific Perspective. Horng, J S ve Chen Tsang, T. basım yeri bilinmiyor : International Tourism of Journal Research, 2012, Cilt 14.

152. Hu, Y. An Exploration of the Relationships between Festival Expenditures, Motivations, and Food Involvement among Food Festival Visitors. basım yeri bilinmiyor : University of Waterloo.

153. The Role of Regional Food Festivals for Destination Branding. Lee, I ve Arcodia, C. basım yeri bilinmiyor : International Journal of Tourism Research, 2011, Cilt 13.

154. The Relationships Between Food-Related Personality Traits, Satisfaction, And Loyalty Among Visitors Attending Food Events And Festivals. Kim, Y G, Suh, B W ve Eves, A. 2, basım yeri bilinmiyor : International Journal of Hospitality Management, 2010, Cilt 29.

155. Celebrating Local Products: The Role of Food Events. Mason, M C ve Paggiaro, A. 4, basım yeri bilinmiyor : Journal of Foodservice Business Research, 2009, Cilt 12.

156. Wine tourism: just what is it all about? Macionis, N ve Cambourne, B. 1, basım yeri bilinmiyor : Wine Industry Journal, 1998, Cilt 13.

157. The Development of Wine Tourism in Hungary. Szivas, E. 2, basım yeri bilinmiyor : International Journal of Wine Marketing, 1999, Cilt 11.

158. Local food festivals in Northeast Iowa Communities: A Visitor and Economic Impact Study. Çela, A, Knowles Lankford, J ve Lankford, S. 2-3, basım yeri bilinmiyor : Managing Leisure, 2007, Cilt 12.

159. Hall, C H ve Sharples, C M. Festivals and Events Around the World: Development, Management and Markets. UK : Routledge, 2008.

160. TPMK. Coğrafi İşaretler. Ankara : Türk Patent ve Marka Kurumu, 2019.

161. Gastronomi Alanındaki Coğrafi İşaretlerin İncelenmesine Yönelik Bir Çalışma. Yayla, Önder, Ekincek, Sema ve Günay Aktaş, Semra. basım yeri bilinmiyor : The First International Congress on Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability, 2018.

162. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Eskişehir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Brifingi. Ankara : T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018.

163. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. Genel Bilgiler. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Eskişehir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 2019. [Alıntı Tarihi: 2019 10 01.]

164. —. 2019 Yılı Havzalarda Desteklenecek Ürün Listeleri. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 2019. [Alıntı Tarihi: 01 10 2019.] https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/M%C4%B0LL%C4%B0%20TARIM/2019%20YILI%20HAVZA%20%20BAZLI%20%C3%9CR%C3%9CN%20DESEN%C4%B0.pdf.

165. The role of restaurants in promoting local food. An exploratory research on a sample of top Italian restaurants. Presenza, A ve Locca, S. Pisa, Italy : First Europen Conference on wine and Food Tourism, 2011.

166. Food in Tourism: Attraction and Impediment. Cohen, E ve Avieli, N. 4, basım yeri bilinmiyor : Annals of Tourism Research, 2004, Cilt 31.

167. Hjalager, A M ve Richards, G. Tourism and Gastronomy. London : Routledge, 2002.

168. The Potential for Marrying Local Gastronomy and Wine: The Case of the 'Fortunate Islands'. Alonso, A D ve Liu, Y. 4, basım yeri bilinmiyor : International Journal of Hospitality Management, 2011, Cilt 30.

169. Üsküdar, Ş. Eskişehir'in Kültür Turizmi Potansiyeli Ve Yerli Turistlerin Buna İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir : Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012. Yüsek Lisans Tezi.

170. [Çevrimiçi] 2014. [Alıntı Tarihi: 01 11 2019.] http://www.eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/.

171. 1994. Eskişehir İl Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Raporu.

172. Dündar Akçay, A ve Yüncü, R. Sivrihisar'da turistik potansiyel ve Sivrihisar halkının turizme bakışı. Eskişehir Turizm Geliştirme Projeleri, (Ed: İ. Arıkan). Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu Yayınları. Eskişehir : yazarı bilinmiyor, 2006. s. 187-226.

173. Toköz, F. Eskişehir Görsel tasarım. [dü.] M. Küçük. Ankara : Sistem Ofset Yayınları, 2010.

174. Altınsapan, E ve Parla, C. Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı yapıları I. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004.

175. Bahçe, A S ve Coşkun, O. Yazılıkaya (Frigya) yaylasının bir destinasyon olarak turizme kazandırılması. Eskişehir Turizm Geliştirme Projeleri, (Ed: İ. Arıkan). Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu Yayınları. Eskişehir : yazarı bilinmiyor, 2006. s. 68-93.

176. Altınsapan, E ve Parla, C. Eskişehir Zaviye ve Türbeleri. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2010.

177. Altınsapan, E. Ortaçağ'da Eskişehir ve çevresinde Türk sanatı (11-15. y.y. mimarisi). Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999.

178. Heterodoks inanç sürecinde Seyyit Battal Gazi türbesinin Seyitgazi bölgesindeki diğer anıt mezarlara olan biçimsel etkisi. Altınsapan, E. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005. I. Uluslararası Dünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu: Siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapı (12–15 Mayıs 2004),(Ed:O.Beklan Çetin,A.O. Alp, E.İznik).

179. Eskişehir Seyitgazi Üçsaray köyü Elveren zaviye ve türbesi. Altınsapan, E ve Deveci, A. 2, 2000, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 1, s. 55-68.

180. Bingöl, Z. Gelenekten Evrensele Anadolu'da İnanç Turizmi. Ankara : Detay Yayıncılık, 2007.

181. Özsarı, Salih Haluk ve Karatana, Özlem. Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. Journal of Kartal Training & Research Hospital/Kartal Egitim ve Arastirma Hastanesi Tip Dergisi. 2013, Cilt 24, 2.

182. World Tourism Organization. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ekim 2019.] http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_health_tourism.pdf.

183. Edinsel, Sercan ve Adıgüzel, Orhan. Türkiye'nin sağlık turizmi açısından son beş yıldaki dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmeleri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2014, Cilt 4, 2.

184. Günay Aktaş, Semra. Sağlık Turizmi. [kitap yaz.] Gökçe Yüksek. Alternatif Turizm. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016.

185. Sağlık Turizmi Çeşitleri. Sağlık Bakanlığı. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ekim 2019.] https://saglikturizmi.saglik.gov.tr/TR,176/saglik-turizmi-cesitleri.html.

186. Öztürk, Yüksel ve Yazıcıoğlu, İrfan. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. 2002, Cilt 2.

187. Termal Turizm. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 24 Ekim 2019.] https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11475/genel-tanimlar.html.

188. Eskişehir'de Wellness Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi. Arslan, Erdal ve Çiftçi, Fuat. Nevşehir : VIII. Lisansüstü Turizm Kongresi, 2016.

189. Mehmet Han, Ergüven. Wellness Turizmi. [kitap yaz.] Saadet Pınar Temizkan. Sağlık Turizmi. Ankara : Detay Yayıncılık, 2015.

190. Tütüncü, Özkan ve Aydın, İpek. Ulaşılabilir Turizm. Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi. 2013, Cilt 24, 2.

191. Eskişehir Hamamları. Eskişehir Kültür Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ekim 2019.] http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr/TR-158578/eskisehir-hamamlari.html.

192. Pekkan, Emrah. Eskişehir'in Jeotermal Potansiyelinin Araştırılması. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2014.

193. Pekkan, Emrah ve Kahraman, Serkan. Evaluation of the conceptual model of low-temperature thermal water of Kızılinler Region. Geothermics. 2020, Cilt 84.

194. Kızılinler Kaplıcası. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 26 Ekim 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158582/kizilinler-kaplicasi.html.

195. Termal Turizm. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 29 Ekim 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158566/termal-turizm.html.

196. Hakkımızda. Yıldız Termal Otel. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 29 Ekim 2019.] http://www.yildiztermal.com/kurumsal.aspx.

197. Sakarılıca Termal Otel. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 25 Ağustos 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158915/tesis-bilgileri.html.

198. Uyuzhamam Kaplıcası. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 24 Ağustos 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158600/uyuzhamam-kaplicasi.html.

199. Yarıkçı Hamamı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ağustos 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158584/yarikci-hamami.html.

200. Han'ın Tarihi Bu Hamamda. Eskişehir Ekspress. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 29 Ekim 2019.] https://www.eskisehirekspres.net/ilce/han-in-tarihi-bu-hamamda-h1520.html.

201. Çardak (Hamamkarahisar) Kaplıcası. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ağustos 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158603/cardak-hamamkarahisar-kaplicasi.html.

202. Çifteler Hamamı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ağustos 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158601/cifteler-hamami.htm.

203. Aşağı ve Yukarı Ilıca. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ağustos 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158599/asagi-ve-yukari-ilica.html.

204. Poliklinikler. T.C. Sağlık Bakanlığı Eskişehir Şehir Hastanesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 17 Şubat 2020.] https://eskisehirsehir.saglik.gov.tr.

205. Poliklinikler. T.C. Sağlık Bakanlığı Eskişehir İl Sağlık Müdürlüğü Yunus Emre Devlet Hastanesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 Ağustos 2019.] https://yunusemredh.saglik.gov.tr/.

206. Tıbbi Birimlerimiz. T.C. Sağlık Bakanlığı Eskişehir İl Sağlık Müdürlüğü Eskişehir Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 Ağustos 2019.] https://eskisehiradsh.saglik.gov.tr/.

207. Hakkımızda . Fizyomer Terapia. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 Ağustos 2019.] https://fizyomer.com.tr.

208. Tedavi Hizmetleri. Özel Eskişehir Göz Sağlığı ve Hastalıkları Dal Merkezi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 Ağustos 2019.] https://www.eskisehirgozmerkezi.com.tr.

209. Genel Tanıtım. Acıbadem. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 25 Ağustos 2019.] https://www.acibadem.com.tr/hastane/eskisehir-hastanesi/.

210. Hastanemiz. Özel Anadolu Hastanesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 25 Ağustos 2019.] https://www.ozelanadoluhastanesi.com.

211. Hakkımızda. Özel Gürlife Hospital. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 25 Ağustos 2019.] https://www.gurlife.com.tr.

212. Hippoterapi. Mahmudiye Atçılık Meslek Yüksek Okulu. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 17 Şubat 2020.] https://mmyo.ogu.edu.tr/Sayfa/Index/57/uygulama-ve-arastirma-merkezi.

213. Hakkımızda. Özel Düşler Vadisi Yaşlı Bakım Evi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 Ağutos 2019.] http://www.duslervadisi.com.tr.

214. Segmenting visitors to battlefield sites: International visitors to the former demilitarized zone in Vietnam. Le, D. T. T. ve Pearce, D. G. 4, 2011, Journal of Travel & Tourism Marketing, Cilt 28, s. 451-463.

215. Not mentioning the nation: Banalities and boundaries at a Danish war heritage site. Daugbjerg, M. 2, basım yeri bilinmiyor : History and Anthropology, 2011, Cilt 22, s. 243-259.

216. Cultural capital, life course perspectives and Western Front battlefield tours. Clarke, P. ve Eastgate, A. 1, 2011, Journal of Tourism and Cultural Change, Cilt 9, s. 31-44.

217. Lloyd, D. W. Battlefield Tourism pilgrimage and the commemoration of the Great War in Britain, Australia and Canada. 1919–1939. Oxford and New York: : Berg., 1998.

218. Savaş ve turizm: Troya ve Gelibolu savaş alanları. Doğaner, S. basım yeri bilinmiyor : Türk Coğrafya Dergisi, 2006, Cilt 46, s. 1-21.

219. Savaş alanları ve turizmi. Atay, L. ve Yeşildağ, B. 2, basım yeri bilinmiyor : Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi, 2010, Cilt 2, s. 65-72.

220. http://www.eskisehir.gov.tr/tarihce . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

221. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-160069/eskisehir-hava-sehitligi.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

222. İnan, G. Kuruluşundan Ulusal Kurtuluş Savaşı sonuna kadar Türk havacılığı. basım yeri bilinmiyor : Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü., 2005.

223. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157830/inonu-savaslari-karargah-evi.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

224. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-160063/kanlipinar-sehitligi.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

225. http://www.sehit.net/category/sehitlikler/page/4/. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

226. https://www.sivrihisar.web.tr/sivrihisar-ucagi.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 29 10 2019.]

227. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-156954/zaimaga-konagi-sivrihisar.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 1 12 2019.]

228. http://www.eskisehir.bel.tr/icerik_dvm.php?icerik_id=4620&cat_icerik=1&menu_id=24. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 8 2 2020.]

229. Sport tourism: An introduction to the special issue. Gibson, H. J. 3, 2003, Journal of Sport Management, Cilt 17, s. 205-213.

230. Developing sport tourism: An e-guide for destination marketers and sports events planners. Ross, S. D. Illinois: : University of Illinois at Urbana-Champaign, 2001. National Laboratory For Tourism and e-Commerce. s. 1-22.

231. http://www.tuyed.org.tr/spor-turizmi-raporu/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 19 10 2019.]

232. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-70882/hava-sporlari.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

233. https://www.sushm.com.tr/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

234. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158742/kaya-tirmanisi.html. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

235. https://tr.foursquare.com/v/vali-sami-s%C3%B6nmez-spor-kompleksi/4ee785d577c85a4265dff8f4 . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

236. http://www.anadolugazetesi.com/yeni-futbol-sahasi-geliyor-32164.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

237. https://www.eskisehir.edu.tr/kampuste-yasam/spor-tesisleri/porsuk-spor-salonu . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

238. https://www.eskisehirspor.org.tr/stadyum/eskisehir-yeni-stadyum/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

239. http://www.eskisehirtenis.com/kulubumuz/hakkimizda/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

240. https://www.eskisehirspor.org.tr/kulup/tesisler/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 06 02 2020.]

241. http://www.tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=7042 . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 06 02 2020.]

242. http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=124593. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 06 02 2020.]

243. https://www.ogu.edu.tr/Icerik/Index/37/spor-tesisleri . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 06 02 2020.]

244. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158735/bisiklet.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

245. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158751/motosiklet.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

246. http://bolge5.ormansu.gov.tr/5bolge/Files/resimliHaber/MasterPlan/Eski%C5%9FehirDTMP.pdf . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

247. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158723/sundiken-daglari-bozdag-bolgesi-doga-yuruyusu.html. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

248. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158725/daglik-frigya-bolgesi-rotalari.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

249. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158728/sehir-merkezi-rotasi.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

250. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158729/frig-vadilerinde-yuruyus-rotalari.html. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

251. Çalışkan, H. Eskişehir Frigya Kültür Yolu Atlı Tur Rotası. basım yeri bilinmiyor : Katılımcılar İçin Basılmış Broşür, 2015.

252. https://www.avfest.com.tr/single-post/2018/02/23/Dal%C4%B1%C5%9F-Kenti-Eski%C5%9Fehir-%C3%87ifteler-Spor-Kul%C3%BCb%C3%BC . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 9 2019.]

253. https://www.bebka.org.tr/admin/datas/yayins/202/eskisehir-turizm-rehberi_1547812770.pdf . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

254. https://www.haberimport.com/porsuk-cayinda-cumhuriyet-kupasi-dragon-yarislari-gerceklestirilecek-15462.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

255. http://www.tepebasi.bel.tr/disbirimlerdetay.asp?hid=95 . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 06 02 2020.]

256. Eskişehir İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı. Eskişehir İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı 2016-2019. Eskişehir : T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2015.

257. http://esyenigun.com/makale/tepebasi-avcilik--aticilik--balikcilik-ihtisas-kulubu-/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

258. http://www.essultan.com/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

259. https://www.facebook.com/pg/guclubeyatciftligi/about/?ref=page_internal . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

260. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-159722/atli-spor-kulubu.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 10 09 2019.]

261. https://www.tjk.org/TR/YarisSever/Static/Page/HaraVeAsimIstasyonlari . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 6 2 2020.]

262. http://musaozu.tabiat.gov.tr/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 21 10 2019.]

263. Altınsapan, E. Eskişehir Hamamları (Selçuklu-Osmanlı dönemi). Eskişehir : Eskişehir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009.

264. Kültür ve Turizm Bakanlığı . T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 20 10 2019. https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9785/kultur-merkezleri.html.

265. Kültür ve Turizm Bakanlığı. İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 20 10 2019. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-70846/il-halk-kutuphanesi-mudurlugu.html.

266. Seyahat Dergisi. seyahat dergisi.com. [Çevrimiçi] 20 10 2019. https://seyahatdergisi.com/eskisehir-hayvanat-bahcesi/.

267. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 20 10 2019. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157965/bilim-sanat-ve-kultur-parki.html.

268. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] 15 10 2019. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157968/japon-bahcesi.html.

269. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157963/kent-park.html.

270. Odunpazarı Belediyesi. Odunpazarı Belediyesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 20 10 2019.] http://www.odunpazari.bel.tr/odunpazaribelediyesi-13-selale_park.

271. Odunpazarı Belediyesi. Odunpazarı Belediyesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] http://www.odunpazari.bel.tr/haber-1577-cumhuriyet_parki_ve_cumhuriyet_aniti_coskuyla_acildi.

272. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158000/toprak-dede-hayrettin-karaca-parki.html.

273. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158004/odunpazari-botanik-parki.html.

274. Odunpazarı Belediyesi. Odunpazarı Belediyesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] http://www.odunpazari.bel.tr/odunpazaribelediyesi-34-ugur_mumcu_parki.

275. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157815/anadolu-universitesi-havacilik-parki.html.

276. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157971/buyuk-park-anit-park-tepebasi.html.

277. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 20 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157972/heykel-park.html.

278. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157962/sehr-i-derya-parki.html.

279. Kültür ve Turizm bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 14 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157976/sehr-i-ask-adasi.html.

280. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 10 2019.] https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158002/cagdas-seramik-park-odunpazari.html.

281. Sivrihisar Belediyesi. Sivrihisar Belediyesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 10 2019.] https://sivrihisar.bel.tr/gezilecek-yerler/nasreddin-hoca-anit-parkı/] .

282. Musaözü Tabiat Parkı. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 20 10 2019.] http://musaozu.tabiat.gov.tr/.

283. Odunpazarı Belediyesi. Odunpazarı Belediyesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 16 10 2019.] http://www.odunpazari.bel.tr/haber-1146-dunyanin_en_iyi_kentsel_tasarim_projesi_hamamyoluna_gorkemli_acilis.

284. Odunpazarı Belediyesi. Odunpazarı Belediyesi. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 10 2019.] http://www.odunpazari.bel.tr/haber-1525-hamamyolu_keyfi_aladdin_park_ile_butunlesti#odunpazari[galeri1197]/3/.

285. Metin, T. C. Animasyon Hizmetleri Kapsamında Türk Gecelerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları Bağlamında Değerlendirilmesi. GSI JOURNALS SERIE A: ADVANCEMENTS IN TOURISM. 2018, Cilt 1, 1.

286. Katarı, A. Türk Folklorunun Turizm Entegrasyonu ve Halkbilim Eğitimi . Anatolia. 1991.

287. Kahraman, M. , Özgürel, G. ve Bingöl, Z. Turizm pazarlamasında animasyon aktivitelerinin bir araç olarak değerlendirilmesi. OPUS. 2016, Cilt 6, 11.

288. UNWTO. Tourism Highlights. 2019.

289. WTTC. The Economic Impact of Travel and Tourism. 2019.

290. Kester, J. G. C. Tourism a sunrise economy? Now and beyond tourism future trends beyond 2030. Penang, Malaysia : UNWTO, 2016.

291. Yeoman, I. Tomorrow's Tourist: Scenarios & Trends. basım yeri bilinmiyor : Taylor & Francis, 2008.

292. IMF. [Çevrimiçi] 2019. [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD.

293. Pine, B.J. ve Gilmore, J.H. The experience economy: Work is theatre and every business a stage. Boston : Harvard Business School Press, 1999.

294. Çeti, B. ve Atay, L. Deneyime Dayalı Temalı Bir Konaklama İşletmesi: Botel. 2017, Cilt 1, 1, s. 1-11.

295. Statista. [Çevrimiçi] 2014. [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.statista.com/statistics/324849/leading-travel-attributes-for-travelers-worldwide/.

296. —. [Çevrimiçi] 2015. [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.statista.com/statistics/537821/motivations-to-take-overseas-leisure-trip-worldwide/.

297. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] http://www.tuik.gov.tr.

298. TUİK. Çıkış Yapan Ziyaretçi İstatistikleri. 2019.

299. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Konaklama İstatistikleri. 2019 (a).

300. Küçük Yılmaz, A. Küresel ve Ulusal Ölçekli Talep Optimizasyonu Kapsamında Eskişehir Hasan Polatkan Havalimanı Çapraz Uçuş Ağ Modellemesi: Eskişehir ve Kaynak İhtiyaç II. Denklemi. Eskişehir : yazarı bilinmiyor, 2017. Yükseköğretim Kurumları tarafından destekli bilimsel araştırma projesi. Proje No: 1608F604.

301. [Çevrimiçi] (https://www.tourradar.com/va/anatolia-tours-istanbul).

302. UNWTO. [Çevrimiçi] 2020. [Alıntı Tarihi: 10 02 2020.] https://www.unwto.org/country-profile-outbound-tourism.

303. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 08 2019.] https://hotelandtourismonline.com/2016/12/21/european-travel-trends/.

304. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 08 2019.] https://hotelandtourismonline.com/2017/02/17/european-travellers-cutting-back-on-transport-costs/.

305. CBI. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 08 2019.] https://www.cbi.eu/market-information/tourism/trends/.

306. Travel motivations, behavior and requirements of European senior tourists to Thailand. PASOS. Esichaikul, R. 2, 2012, Revista de Turismo y Patrimonio Cultural, Cilt 10, s. 47-58.

307. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 09 2019.] https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190927-1.

308. Tiago, M.T.P.M.B, ve diğerleri. Baby boomers turning grey: European profiles. 2016, 54, s. 13-22.

309. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri. 2019 (b).

310. —. Tanıtma Genel Müdürlüğü Rusya Federasyonu Pazar Raporu. 2018 (a).

311. Furmanov, K., Balaeva, O. ve Predvoditeleva, M. Tourism flows from the Russian Federation to the European Union. 2012, Cilt 23, 1, s. 17-31.

312. Tayfun, A. ve Yıldırım, M. Turistlerin tüketim davranışları kültüre/milliyete göre farklılık gösterir mi? Alman ve Rus turistler üzerine bir araştırma. 2010, Cilt 2, 2, s. 43-64.

313. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 08 2019.] https://www.ntv.com.tr/seyahat/rus-turist-turkiyede-ne-kadar-harciyor,eBQbWYeNOUGZY_m_CxOWiw.

314. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Almanya Pazar Raporu. 2018 (b).

315. —. Tanıtma Genel Müdürlüğü Birleşik Krallık Pazar Raporu. 2018 (c).

316. Jang, S. ve Cai, L.A. Travel motivations and destination choice: A study of British outbound market. 2002, Cilt 13, 3, s. 111-133.

317. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.turizmguncel.com/haber/aktobdan-ingiltere-seyahat-pazari-raporu.

318. Liubitseva, O. Tourism market and tourism education in Ukraine. 2014, 29, s. 48-57.

319. Kiptenko, V., ve diğerleri. Geography of Tourism of Ukraine. [kitap yaz.] Wyrzykowski J. (eds) Widawski K. The Geography of Tourism of Central and Eastern European Countries. basım yeri bilinmiyor : Springer, 2017.

320. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Ukrayna Pazar Raporu. 2018 (d).

321. —. Tanıtma Genel Müdürlüğü Hollanda Pazar Raporu. 2018 (e).

322. Albayrak, T., Caber, M. ve Bideci, M. Yaşlı Turistlerin Otel İşletmelerinde Önem Verdiği Ürün ve Hizmetler: Alman, İngiliz ve Hollandalı Turistlere Yönelik Bir Karşılaştırma. 2014, Cilt 25, 1, s. 62-74.

323. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Fransa Pazar Raporu. 2018 (f).

324. Karataş, M. ve Ersoy, A. Fransız Turistlerin Seyahat Amaçlarının Sosyal, Demografik ve Ekonomik Faktörler Açısından İncelenmesi: Antalya İli Örneği. 2012, Cilt 3, 2, s. 80-101.

325. Jang, S., ve diğerleri. Demonstrating an exploratory-confirmatory factor approach to travel activity patterns: a study of French pleasure travelers to North America. 2007, Cilt 12, 3, s. 149-164.

326. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Belçika Pazar Raporu. 2018 (j).

327. Statista. [Çevrimiçi] 2015. [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.statista.com/statistics/537821/motivations-to-take-overseas-leisure-trip-worldwide.

328. Çetin, M. AB ve NATO'nun Ev Sahibi: Belçika. 2014.

329. Asya Pasifik Ülkelerinin Stratejik Konumları ve Yükselen Turistik Pazar Payları. Gül, İ. ve Dinçer, M.Z. Balıkesir : yazarı bilinmiyor, 2016. 15. Geleneksel Turizm Sempozyumu.

330. TripBarometer. 2016.

331. Salim, İ. ve Batman, O. Türkiye'ye gelen Çinli turistlerin seyahat motivasyonları üzerine bir araştırma. 2018, Cilt 11, 1, s. 455-476.

332. Şimşek, M. Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 2006, 26, s. 1-24.

333. UNWTO. World Tourism Barometer. 2015.

334. Çince Rehberlerin Türkiye Turizminde Çin Pazarına Bakış Açısı. Arslantürk, Y., Özyurt, B. ve Tanrıdağlı, A. basım yeri bilinmiyor : Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017. Turizm Şûrası Tebliğler Kitabı, Cilt-2. s. 62-69.

335. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 01 02 2020.] https://www.travelchinaguide.com/tourism/2018statistics/.

336. Chow, L. ve Murphy, P. Travel Activity Preferences of Chinese Outbound Tourists for Overseas Destinations. 2007, Cilt 16, 1, s. 61-80.

337. Tang, J.C. ve Sriboonchitta, S. Co-movement of China Outbound Tourism Demand: Singapore, Thailand and Malaysia. 2013, Cilt 6, 3, s. 225-244.

338. Kim, S.S. ve Prideaux, B. Marketing implications arising from a comparative study of international pleasure tourist motivations and other travel-related characteristics of visitors to Korea. 2005, Cilt 26, 3, s. 347-357.

339. Zhang, Y. ve Peng, Y. Understanding travel motivations of Chinese tourists visiting Cairns, Australia. 2014, 21, s. 44-53.

340. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cinli-turist-sayisi-katlanarak-artacak/1435295.

341. İbiş, S. ve Batman, O. Japonya ve Güney Kore'den İstanbul'a Gelen Turistlerin Seyahat Motivasyonları ve Yeniden Ziyaret Etme Niyeti Üzerine Bir Araştırma. 2018, Cilt 15, 2, s. 246-262.

342. ITB Berlin. A world travel trends report. Messe Berlin. 2007.

343. Siri, R., ve diğerleri. Exploring Indian Tourists' Motivation And Perception of Bangkok. 2012, Cilt 7, 1, s. 61-79.

344. TÜRSAB. Hindistan Turizm Raporu. 2011.

345. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 01 09 2019.] https://www.turizmgazetesi.com/news.aspx?id=86861.

346. [Çevrimiçi] 10 01 2020. https://www.ekonomist.com.tr/turizm/turizmciler-hedefe-uzakdoguyu-koydu.html.

347. Seo, J.H., Park, S.Y. ve Yu, L. The analysis of the relationships of Korean outbound tourism demand: Jeju Island and three international destinations. 2009, Cilt 30, 4, s. 530-543.

348. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 05 09 2019.] kto.visitkorea.org.kr.

349. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 05 09 2019.] https://www.sabah.com.tr/galeri/turizm/koreli-turistler-rotayi-turkiyeye-cevirdi/4.

350. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 05 09 2019.] http://www.karsmanset.com/haber/koreli-turistler-dogu-ekspresi-ile-kafkaslara-yolculuk-yapacak-48938.htm.

351. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 15 12 2019.] https://www.trthaber.com/haber/yasam/safranbolu-5-gunde-yaklasik-75-bin-turist-agirladi-418254.html.

352. Asadi, R. ve Daryaei, M. Analysis and prioritization of push factors of Iranian outbound tourists. 2011, Cilt 5, 11, s. 780-787.

353. Sharma, S. Turkish hoteliers stare into abyss as tourism industry reels. Middle East Eye. 2016.

354. Öztürk, Y, ve diğerleri. Travel motivations of Iranian tourists to Turkey and their satisfaction level with all-inclusive package tours. 2019, Cilt 25, 1, s. 25-36.

355. Çeken, H., Ateşoğlu, L. ve Karadağ, L. Turizm Talebine Bağlı Olarak Uluslararası Turizm Hareketlerindeki Gelişmeler. 2008, Cilt 7, 26, s. 71-85.

356. Kipchillat, C.J. Motivation and Perceptions as Influencers of Consumer Choice Behavior: The Case of Tourism to Kenya. Florida : Unpublished Doctoral Thesis, Nova Southeastern University., 2005.

357. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 08 2019.] https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/08/12/latinler-turkiyeye-akin-ediyor-thyde-onemli-pay-aldi.

358. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Güney Amerika Ülkeleri Pazar Raporu. 2018 (g).

359. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 5 11 2019.] https://www.travelpulse.com/news/features/the-travel-motivations-of-americans-in-2019.html.

360. Gálvez, J.C.P, ve diğerleri. Local gastronomy, culture and tourism sustainable cities: The behavior of the American tourist. 2017, Cilt 32, s. 604-612.

361. Kim, J.H. A Cross-Cultural Comparison of Memorable Tourism Experiences of American and Taiwanese College Students. 2013, Cilt 24, 3, s. 337-351.

362. Collins, A., ve diğerleri. Factors influencing outbound medical travel from the USA. 2019, Cilt 74, 3, s. 463-479.

363. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Pazar Raporları. 2012.

364. Güzel, Ö. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi. 2010, Cilt 2, 2, s. 87-100.

365. Danielsson, J. ve Larsson, T. Understanding Brazilian Outbound Tourism: What the Brazilian Blogosphere Is Saying about Europe. Madrid : World Tourism Organization, 2013.

366. MacNulty, P. ve Cleverdon, R. Marketing Strategies For Tourism Destinations A Competitive Analysis Target Market – Brazil. basım yeri bilinmiyor : European Travel Commission (ETC), 2014.

367. Oliani, L.G.N., Rossi, G.B. ve Gervasoni, V.C. What Are the Attractiveness Factors That Influence the Choice of a Tourist Destination-A Study of Brazilian Tourist Consumer. 2011, Cilt 10, 4, s. 286-293.

368. Ciasullo, M.C., ve diğerleri. Curiosity as Brazilian tourist motivation in visiting Europe. 2019, Cilt 13, 3, s. 140-160.

369. UNWTO. Tourism Highlights. 2012.

370. Sarı, Y. ve Yıldırım, G. Türkiye Turizmi Bağlamında Ortadoğu Pazarı Üzerine Bir Araştırma. 2015, Cilt 7, 1, s. 382-405.

371. Michael, I., ve diğerleri. Dubai outbound tourism: An exploratory study of Emiratis and expatriates. 2011, Cilt 17, 1, s. 83-91.

372. Ladki, S.M., ve diğerleri. Arab tourists and the Lebanese vacation ownership industry: A quality of life perspective. 2002, Cilt 21, 3, s. 257-265.

373. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tanıtma Genel Müdürlüğü Suudi Arabistan Pazar Raporu. 2018 (h).

374. —. Tanıtma Genel Müdürlüğü BAE Pazar Raporu. 2018 (i).

375. Saayman, A., Vilijoen, A. ve Saayman, M. Africa's outbound tourism: An Almost Ideal Demand System perspective. 2018, Cilt 73, s. 141-158.

376. Kaşlı, Mehmet ve Yılmazdoğan, Orhan Can. İMAJIN TURİSTİK TALEBE ETKİSİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ. 2012, Cilt 4, 2.

377. Üsküdar, Şerife, Çakır, Mustafa ve Temizkan, Saadet Pınar. Yerli Turistlerin Eskişehir'in Kültür Turizmine İlişkin Algıları. 2014, Cilt 2, 2.

378. Evren, Savaş ve Kozak, Nazmi. Eskişehir'in çekici faktörlerinin günübirlik ziyaretçilerin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. 2012, Cilt 23, 2.

379. Karma yöntem araştırması. [kitap yaz.] T. Gökçek. [dü.] M. Metin. Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri . Ankara : Pegem Akademi, 2015, s. 375- 410.

380. Y, Yazıcıoğlu ve Erdoğan S. 11Yararlanılan KaynaklarArıkan, R. (2004). Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama.Ankara: Asil Yayın.Arlı, M. ve Nazik, H. (2001). Bilimsel araştırmaya giriş.Ankara: Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara : Detay, 2004.

381. Creswell, , J.W. Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. (3. Baskı). . California : SAGE, 2009.

382. Julien,, H. Content analysis. [kitap yaz.] L. M. Given. The sage encyclopedia of qualitative research method. California : SAGE, 2008.

383. Yılmaz, Ali. Coğarfya ve Turizm. [kitap yaz.] SEMRA GÜNAY AKTAŞ. Turizm Coğrafyası. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi, 2016, s. 62-63.

384. Decrop, A. 'Destination Choice Sets: An Inductive Longitudinal Approach. 2010, Cilt 37, 1, s. 93-115.

385. Özoğul, T. Destinasyonlara yönelik tüketici temelli marka denkliği algılarının ölçümü: Eskişehir örneği. basım yeri bilinmiyor : ayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

386. The Evaluation of Tourist Resources: an Applied Methodology. Ferrario, Franco F. 24, 1979, Journal of Travel Research, Cilt 17, s. 24-30.

387. Günay Aktaş, S. ve Diğerleri. Eskişehir İlinin Turizm Kaynaklarının/Temalarının Mekansal Olarak Belirlenmesi. Eskişehir : BEBKA, 2020.

388. Günay Aktaş, S. ve Diğerleri. Eskişehir'e Gelen Yerli -Yabancı Turistler ve Eskişehir Turizmi Üzerine Değerlendirmeleri. Eskişehir : BEBKA, 2020.

389. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Mağara Turizmi. Kültür ve Turizm Bakanlığı. [Çevrimiçi] 3 Temmuz 2019. http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10335/magara-turizmi.html.

390. Polat, Y. MÖ IV. Binyıl-M.Ö. I. Binyıl Arasında Dağlık Phrygia Bölgesi'nde Yerleşim Modelleri. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), 2008.

391. Kafesoğlu, İ. Türk Milli Kültürü. 38. Ankara : Ötüken Yayınları , 2015.

392. Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. Öter, Z. O. ve Özdoğan, N. 2, 2005, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, s. 127-138.

393. Exploring Culture, History and Nature as Tourist Destination Branding Constructs: The Case of a Peripheral Region in Sweden. . Iliachenko, E. Y. Akureyri : yazarı bilinmiyor, 2005. VIII. Nordic-Scottish Conference on Rural and Regional Development.

394. Günay, E. Müzik Sosyolojisi – Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış. İstanbul : Bağlam Yayıncılık , 2006.

395. Çınar, A.A. Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler . Muğla : Muğla Üniversitesi Yayınları, 1996.

396. Halk Kültürüne Toplu Bir Bakış Düşünceler ve Değerlendirmeler. Kazmaz, S. 2002, Erdem Dergisi.

397. Turan, O. Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi. . İstanbul : Turan Yayınları , 1969.

398. Persic, Milena ve Dubravka, Vlasic. Croatian Scientific Bibliography. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 Ekim 2019.] https://bib.irb.hr/datoteka/956863.2018_book_chapter_Health_tourism_development.pdf.

399. Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönerge. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 22 Ekim 2019.] https://www.saglik.gov.tr/TR,11286/saglik-turizmi-ve-turist-sagligi-kapsaminda-sunulacak-saglik-hizmetleri-hakkinda-yonerge.html.

400. http://muharipgaziler.org.tr/kurtulus-savasi/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

401. http://www.almanaktr.com/index.php/turkiye-den-olaylar/turkiye-1920-1929/55-turkiye-1921/136-13-eylul-1921-sakarya-meydan-muharebesi . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 4 11 2019.]

402. Arşiv belgelerine göre Büyük Taarruz. Sarısaman, S. ve Üçüncü, U. XXV, basım yeri bilinmiyor : Tarih Okulu Dergisi, 2016, Cilt 9, s. 269-310.

403. http://www.sehit.net/sivrihisar-hava-sehitligi/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 27 10 2019.]

404. https://ancientdan.com/2018/09/02/the-aftereffects-of-storms/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 3 11 2019.]

405. https://mapio.net/pic/p-97135436/. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 8 2 2020.]

406. http://eskisehir.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/10870/atletizm-turkiye-sampiyonasi-finali-sona-erdi.aspx . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

407. http://www.eskisehirtenis.com . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 6 2 2020.]

408. https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158889/avlakkaya-kanyonu-mihalgazi.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

409. http://www.eosb.org.tr/m/psayfa.php?id=10 . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

410. https://www.eskisehir.net/yasam/hayata-dair/eskisehir/eskisehirde-bisiklet-rotalari-sarisungur-goleti-parkuru- . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

411. https://www.haberler.com/eskisehir-doga-aktiviteleri-grubu-40-kisi-ile-doga-9234518-haberi/ . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

412. http://minikgezgin.com/frig-vadileri-bisiklet-turu.html . [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 23 10 2019.]

413. https://www.eskisehir.net/eskisehir/odunpazarinin-minikleri-biniciligi-ogreniyor-h11321.html (Erişim Tarihi: 06.02.2020). [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 6 2 2020.]

414. Vukovic, B. Tourism and Religion. Oxford : Pergamon Press, 1996.

415. Çakmak, T F. İnanç Turizminin Turistik Destinasyon Pazarlamasındaki Yeri Ve Önemi: Göbekli Tepe Örneği. Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, T.C. İstanbul Üniversitesi. İstanbul : Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014. Yüksek Lisans Tezi.

416. Kaya, H. İnanç Turizmi. Bursa : Özhan Matbaa, 1996.

417. Usta, M. İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından İznik'in Değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi. Balıkesir : Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

418. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi. Güzel, Ö. 2, Isparta : yazarı bilinmiyor, 2010, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt 2, s. 87-100.

419. Turan, E. Türkiye'de Yabancı Turizm Talebini Artırmada İnanç Turizminin Yeri ve Önemi. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara : yazarı bilinmiyor, 2012. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.

420. İnanç Turizmi Ve Türkiye'nin Tanıtımına Katkısı. Olcay, A ve Albuz, N. 2016, Uluslararası Tanıtımda Medya ve Türkiye, s. 197–229.

421. Tarlow, E P. What is religious or faith based tourism? eturbonews. [Çevrimiçi] 2017. [Alıntı Tarihi: 1 11 2019.] https://www.eturbonews.com/154143/religious-faith-based-tourism/.

422. Akın, C. İnanç Turizminde Dünya ve Türkiye Destinasyonu. [Çevrimiçi] 2016. [Alıntı Tarihi: 01 11 2019.] https://cemalakin.wordpress.com/2016/04/26/inanc-turizminde-dunya-ve-turkiye-destinasyonu/.

423. Parla, C. Sivrihisar: bindirme tavanlı camiler. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005.

424. ErzurMutfağı Yöresel Ürünlerin Otel Restoran Menülerinde Kullanım Düzeyi: Palandöken Örneği. Mil, Burak ve Denk, E. 2, basım yeri bilinmiyor : Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2015, Cilt 5.

425. The concept of rural tourism and agritourism. Dărău, A. P., ve diğerleri. 1, 2010, Studia Universitatis "Vasile Goldis" Arad, Cilt 5, s. 39-42.

426. Kırsal peyzaj planlamada agroturizm ve agriturizm. Duran Gökalp, D. ve Yazgan, M. E. 1, 2013, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, s. 25-29.

ESKİŞEHİR İLİNİN DOĞAL TURİZM KAYNAKLARI	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Prof. Dr. Erdoğan KAYA
	Dr. Öğr. Üyesi Önder YAYLA
	Araş. Gör. Muhammed KAVAK
	Burhan CAN
ESKİŞEHİR İLİNİN TARİHİ TURİZM KAYNAKLARI	Dr. Öğr. Üyesi Duygu YETKİn
	Öğr. Gör. Aysel KAYA YILMAZ
	Arş. Gör. Muhammed KAVAK
ESKİŞEHİR İLİNİN HALK KÜLTÜRÜNE DAYALI TURİZM KAYNAKLARI	Doç. Dr. Gökçe YÜKSEK
	Araş. Gör. Dr. Merve ÖZGÜR GÖDE
	Araş. Gör. Orçun ATİLLA
ESKİŞEHİR İLİNİN GASTRONOMİYE DAYALI TURİZM KAYNAKLARI	Dr. Öğr. Üyesi Alev DÜNDAR ARIKAN
	Dr. Öğr. Üyesi Önder YAYLA
	Araş. Gör. Dr. Sema EKİNCEK
	Öğr. Gör. Şeyda YAYLA
ESKİŞEHİR İLİNİN İNANÇ TURİZMi KAYNAKLARI	Öğr. Gör. Serkan OLGAÇ
ESKİŞEHİR İLİNİN SAĞLIK TURİZMİ ALANINDAKİ ÇEKİCİLİKLERİ	Araş. Gör. Dr. Arzu TOKER
ESKİŞEHİR'İN SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ OLANAKLARI	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ÖZOĞUL
ESKİŞEHİR'DE SPOR TURİZMİ	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ÖZOĞUL
ESKİŞEHİR İLİNİN ŞEHİR TURİZMİ KAYNAKLARI	Araş. Gör. Sezi AYDIN
	Eşrey AY
DÜNYADA SEYAHAT VE TURİZM EĞİLİMLERİ	Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya COŞKUN
AVRUPA'DA SEYAHAT TURİZMİ EĞİLİMLERİ	Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya COŞKUN
	Araş. Gör. Merve KALYONCU
ASYA VE PASİFİK'TE SEYAHAT TURİZMİ EĞİLİMLERİ	Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya COŞKUN
	Araş. Gör. Merve KALYONCU
	Araş. Gör. Fuat ÇİFTÇİ
AMERİKA'DA SEYAHAT TURİZMİ EĞİLİMLERİ	Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya COŞKUN
	Dr. Selin ÖGEL AYDIN
	Dr. Selda FINDIKLI
ORTADOĞU'DA SEYAHAT TURİZMİ EĞİLİMLERİ	Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya COŞKUN
	Araş. Gör. Merve KALYONCU
AFRİKA'DA SEYAHAT TURİZMİ EĞİLİMLERİ	Dr. Öğr. Üyesi İnci Oya COŞKUN
	Dr. Selin ÖGEL AYDIN
	Dr. Selda FINDIKLI
ESKİŞEHİR'E GELEN TURİSTLER	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Doç. Dr. Deniz KARAGÖZ
	Dr. Öğr. Üyesi Önder YAYLA
YERLİ TURİSTLER ve ESKİŞEHİR TURİZMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ÖZOĞUL BALYALI
	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
YABANCI TURİSTLER ve ESKİŞEHİR TURİZMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ÖZOĞUL BALYALI
	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Dr. Öğr. Üyesi Hakan SEZEREL
	Dr. Öğr. Üyesi Önder YAYLA
	Araş. Gör. Serhat AYDIN
ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARI ve ULUSAL/ULUSLARARASI TERİSLERİN SEYAHAT EĞİLİMLERİ	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Dr. Öğr. Üyesi Önder YAYLA
	Araş. Gör. Dr. Sema EKİNCEK
	Burhan CAN
ESKİŞEHİR İLİNİN TURİZM KAYNAKLARININ/TEMALARININ PAZARLAMA STRATEJİSİ	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Doç. Dr. Hakan Yılmaz
	Dr. Öğr. Üyesi Önder YAYLA
	Dr. Öğr. Üyesi Engin BAYRAKTAROĞLU
	Arş. Gör. Dr. Sema EKİNCEK
	Öğr. Gör. Serkan OLGAÇ
HARİTALAR	Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ
	Öğr. Gör. Salih TERZİ
	Öğr. Gör. Serkan OLGAÇ
	Burhan Can
BASKI DÜZENLEME	Öğr. Gör. Ali EKİNCEK

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
Altınova Mah. İstanbul Cad. 424/4 Buttim İş Merkezi
Buttim Plaza Kat 6 16250 Osmangazi/Bursa TÜRKİYE
Tel: 0 224 211 13 27 Faks: 0 224 211 13 29

ISBN: **978-605-74887-0-1**
“Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılamaz”

@tcbebka /bebka /bebka

bebka.org.tr